

Green Care

Maatilatoimijan
työkalupakki

Green Care

Maatilatoimijan työkalupakki

Toimittajat: Yli-Viikari, Anja ja Smeds, Pia

Hankkeen rahoitus: EU 99 300 euroa, valtio 137 200.

ISBN 978-952-326-691-9 (painettu)

ISBN 978-952-326-692-6 (verkkojulkaisu)

Verkkojulkaisun osoite: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-692-6>

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Sisältö

Johdanto	4
Luonnostaan nouseva Pohjanmaa- hanke	5
Luonto, eläimet ja maatala hyvinvoinnin lähteenä	6
Kuntouttava maatilatoiminta Alankomaissa, Maija Lipponen	7
Voimavara- lähtöiset tukimuodot Suomessa	8
Luonto osana kuntoutumisprosessia	9
Rauhoittumisen ja läsnäolon tukeminen	10
Aktivoituminen ja oman elämänsä toimijaksi kasvaminen	13
Maatilatoiminnan tuloksia	18
Palvelumallit ja asiakkaat	20
Matkailu- ja virkistystoiminta	21
Maatilat kuntoutumisen ympäristöinä	22
Maatilat oppimisen ympäristöinä	26
Toimintaympäristöjen suunnittelu	28
Rakennettu ympäristö	29
Pihaympäristö	31
Eläintenhoito	32
Eläinlajien ja yksilöiden valitseminen	33
Eläinten hyvinvointi	34
Eläntautien rajoittaminen	35
Eläinvierailut ja kesäeläinten vuokraaminen	36
Turvallisuussuunnittelu	36
Toiminnan toteutus	40
Suunnitteluvaihe	41
Tilan tarjoama toiminnallisuus ja kokemuksellisuus	43
Tutustuminen ja toiminnan aloitus	43
Ohjaajan rooli	44

Koululaisryhmien ohjaaminen, Pia Smeds	46
Toiminta eläinten kanssa	49
Tutustuminen	49
Vastuunotto eläimen hoitamisesta	49
Eläimestä luopuminen	49
Vapaaehtoiset ja osa-aikaiset työntekijät osana yhteisöä	50
Asiakasvaikuttavuus	51
Green Care yritystoimintana	54
Kuntouttavan maatilatoiminnan kehitysvaiheet Alankomaissa	55
Toiminnan käynnistyminen Suomessa	55
Liiketoiminnan suunnittelu	57
Liiketoimintasuunnitelma	58
Green Care -palveluiden hinnoittelu, Kimmo Aalto	59
Kestävän hinnoittelun polulle	59
Resurssit ja hinnoittelu – miten paljon työtä pystyt tekemään?	60
Markkinointi ja yhteistyöverkostojen luominen	61
Tarinoiden luominen	62
Julkisten hankintojen kilpailuttaminen	63
Liite: Luontolähtöistä toimintaa Pohjanmaalla	66
Vanhan Vaasan sairaala - mielenterveyspotilaiden kuntoutus	66
Kärkulla Sundom lantgård - maatilatoimintaa kehitysvammaisille	67
Hevostoiminta Laukki ja Stall Långvik - toimivaa yrittäjäyhteistyötä	68
Serviceboende Marielund - luontoavusteista palveluasumista	69
Kiviniityn koulu - Green Care koulutyön tukena	70
Lammastila - hyvinvointikokeilu maatalan töiden parissa	71

Johdanto

Tästä oppaasta löydät tarpeellista tietoa liittyen maataloille sijoittuvasta Green Care -toiminnasta. Tietoa, linkkejä ja neuvoja on koottu erityisesti yritystoiminnan näkökulmasta, mutta pitäen samalla myös mielessä järjestöjen ja julkisten toimijoiden roolin kuntouttavan maatilatoiminnan alalla. Teeman käsittelyssä painotamme niitä kysymyksiä, joita maatilan porttien avaaminen palvelutuotannon erilaisille asiakasryhmille tuo mukanaan sekä mahdollisuuksia, joita tämä tuo maatalojen kehittämiseen.

Matkailu- ja virkistyspalveluita on maataloilla ollut jo pitkään. Kuntouttavan maatilatoiminnan mallit ovat kuitenkin Suomessa vielä vähäisesti tunnettuja, vaikka niitä monessa Euroopan maassa jo käytetään vakiintuneella tasolla. Alankomaissa toimii vakiintuneella tasolla n. 1400 hoivamaatilaa, ja Norjassa n. 1000 tilaa. Iso-Britanniassa on otettu käyttöön sosiaaliset reseptit (social descriptions), joiden kautta terveyskeskuslääkäri saattaa ohjata potilaan itse valitsemaansa ryhmätoimintaan. Ruotsissa on puolestaan otettu käyttöön luontolähtöisen kuntoutuksen malli (Naturunderstödd rehabilitering, NUR), jossa maataloille sijoittuvan päivätoiminnan kautta tuetaan työelämän valmiuksien palautumista.

Maatalojen ja hevostallien keskeiset kuntouttavat vaikutukset liittyvät tilan arkiseen työhön ja toimintaan, luonto- ja eläinkontakteihin sekä yhteisön osallisuuteen ja ohjaajan antamaan tukeen. Asiakkaalle tarjotaan kokemuksia tavallisesta arjesta. Kuntouttavan maatilatoiminnan ja sosiaalipedagogisen hevostoiminnan kehittäminen Suomessa on pitkälti sidoksissa siihen, miten toiminnallisia ja yhteisöllisiä tukimuotoja halutaan ottaa käyttöön. Näiden laajemmasta käyttöönotosta hyötyisi moni sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaista. Varhaisen vaiheen palvelujen kautta voidaan estää ongelmien kärjistymistä. Samalla torjutaan yhteiskunnallista eriarvoisuutta sekä vähennetään sosiaali- ja terveyspalveluiden aiheuttamia kustannuksia. Kuntouttavien palvelujen käyttöönotossa on paljon mahdollisuuksia!

Isokummun lammastila on oppaassa esimerkkitilana, jonka käytäntöjä käydään läpi eri teemojen näkökulmasta. Luomutuotantoa harjoittavan lammastilan toiminta on käynnistynyt vuonna 2006, ja toiminta hoivamaatilana aloitettiin vuonna 2014. Kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien päivätoiminnan lisäksi tila toimii päiväkodin kummimaatilana.

Julkaisun tuottamisesta on vastannut Luonnostaan nouseva Pohjanmaa -hanke (AURA). Aineistojen kokoamiseen on osallistunut myös Forssan seudun Green Care -hanke. MTK on ollut mukana yritystalouden näkökulmaa täydentäen. Inspiraatiota teksteihin on osaltaan antanut Care farming UK:n julkaisema opas.

Lisätietoa www.gcfinland.fi

Luonnostaan nouseva Pohjanmaa – Livskraft från den Österbottniska naturen

-hanke toteutettiin Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla (2016–2019). Hankkeen tavoitteina olivat:

- Tietoisuuden lisääminen luontoavusteisista sosiaali-, terveys-, kasvatus- ja virkistyspalveluista
- Alueellisen yhteistyöverkoston vahvistaminen
- Uusien kontaktien luominen asiakkaiden ja palveluntarjoajien välille
- Tutkimus luontolähtöisten hyvinvointipalveluiden paikkaperusteisesta kehittämisestä
- Luontolähtöisten palvelujen lisääminen

Keski-Pohjanmaalla on jo vuosia toimittu aktiivisesti luontolähtöisten palvelujen käyttöönotossa. Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveyspalvelukuntayhtymässä, Soitessa on kehitysvammaisille ollut tarjolla Isokummun lammastilan tuottamaa päivätoimintaa. Keväällä 2018 otettiin käyttöön Green Care -palveluseteli, jonka myötä laajennetaan asiakkaiden valinnanvaraa päivätoimintakohteen valitsemisessa. Kokkolan ensi- ja turvakoti, Kiviniityn koulu, Nuorisokeskus Villa Elba sekä Keski-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrien yhdistys ovat niinkään aktiivisia luontolähtöisten menetelmien käyttäjiä.

Pohjanmaalla tehtyjen selvitysten perusteella on luontolähtöisen toiminnan kehittämiseksi nähty tarvetta erityisesti tukea tarvitsevien lasten ja nuorten, mielenterveyskuntoutujien sekä ikäihmisten tukipalveluissa. Sundomissa Kärkullan hoivamaatilalla on jo pitkät perinteet kehitysvammaisten työtoimintaan. Kvarkens Naturskola ja Kruunupyyn kansanopiston 10-luokka ovat hyviä esimerkkejä luontolähtöisestä pedagogiikasta. Myös Pietarsaaren sosiaali- ja terveysvirasto, Vaasan kaupungin perhe- ja sosiaalityö sekä Vanhan Vaasan sairaala ovat lähteneet aktiivisesti kehittämään luontoavusteista työskentelyä.

Palvelutarpeet ja paikallinen yksityinen tarjonta eivät kuitenkaan kohtaa kaikkien asiakasryhmien osalta. Tarvetta on edelleen kielirajat ylittävään toimintamallien ja verkostoitumisen kehittämiseen.

Luonto, eläimet ja maatala hyvinvoinnin lähteenä

Yhteiskunnan tarpeet toiminnallisuutta ja osallisuuden kokemuksista tarjoaville kuntoutusympäristöille ovat lisääntyneet. Tässä luvussa kerromme aluksi kuntouttavan maatilatoiminnan kehityksestä Alankomaissa, joissa maataloille sijoittuvaa toiminnallista ja yhteisöllistä tukea on tarjottu sosiaali- ja terveystalvelujen asiakkaalle jo noin 20 vuoden ajan. Tämän jälkeen syvennyttään voimavaralettoisten tukimuotojen tarpeeseen ja mahdollisuuksiin Suomen näkökulmasta.

Kuntouttava maatilatoiminta Alankomaissa

Maija Lipponen

Alankomaissa toimii noin 1400 kuntouttavan maatilatoiminnan yritystä. Toimintamallin selkeä kasvu ajoittuu vuonna 2003 käytönotettujen henkilökohtaisten budjettien yhteyteen, mikä lisäsi asiakkaiden mahdollisuuksia hakeutua omakohtaisesti mielekkäiden palvelujen piiriin. Liikkeelle lähtöä helpotti osaltaan Keski-Euroopassa tunnettu antroposofisen ajattelun perinne, jonka myötä on perustettu muun muassa Camphill-yhteisöjä, jotka tarjoavat mielekkään työn ja asumisen mahdollisuuksia erityistarpeita omaaville yksilöille. Hollantilaisille tärkeää on ollut myös periaatteet, jonka mukaan tukea tarvitsevat ihmiset halutaan pitää osallisena yhteiskunnan toiminnassa.

Nopean alkukehityksen jälkeen kuntouttavassa maatilatoiminnassa koettiin suvantovaihe, kun sosiaali- ja terveyspalvelut päätettiin siirtää vuonna 2015 maakunnista kuntien vastuulle. Tilat ovat kuitenkin etsineet lisärahoitusta laajentamalla liiketoimintaa ravintolatoimintaan ja muihin palveluihin. Asiakasmäärät ovat usealla tilalla edelleen kasvaneet.

Sekä valtio että kunnat ostavat maatalojen kuntouttavia palveluita. Lasten ja nuorten palvelut maksetaan yleensä kunnan budjetista, ikäihmisten palvelut maksaa valtio sairausvakuutusten kautta. Tilat ovat kukin erikoistuneet omaan alaansa ja asiakkaita tuntuu riittävän kaikille.

Hoivatilat ovat vahvasti verkostoituneet sekä alueellisesti että valtakunnallisesti. Yhdistykset ajavat toimialan etuja sekä tekevät markkinointia kuntiin ja maakuntiin. Valtakunnallinen yhdistys vastaa ulkopuolisen auditoijan tarkistaman laatusertifikaatin myöntämisestä. Sen hintana on noin 800 euroa vuodessa.

Alueelliseen ”Landbouw en Zorg” -yhdistyksen jäsenyys edellyttää toiminnan kohderyhmän mukaista koulutusta. Monella

maatilayrittäjällä tai hänen puolisoillaan on terveystalon taustaa. Yleisesti painotetaan kuitenkin, ettei koulutus- ja muut palvelukriteerit saa olla liian tiukkoja. Tärkeää on tilallisen taito kohdata asiakas ihmisenä, eikä niinkään diagnoosin kautta. Viljelijän läsnäolo ja maatilaan liittyvä ammatillinen osaaminen luovat osaltaan asiakkaille turvallisuuden tunnetta. Aito työnteko viljelijän kanssa on nähty keskeisenä vaikuttavuustekijänä yhdessä luonnon elvyttävyyden ja vertaisryhmän tarjoaman sosiaalisen tuen ohella. Tämä myös näkyi suomalaisen ryhmän tekemän opintomatkan aikana: ilmapiiri oli kaikissa paikoissa erittäin avoin ja mukaan ottava.

Hoog-Broek <http://hoogbroek.nl/> on yhdistyksen ylläpitämä hoivatila, jossa asiakkaina käy ikäihmisiä, kouluvaikeuksia omaavia nuoria ja erilaisia kuntoutujia. Tila on luomutila, jonka omistajapari työskentelee myös maisema-arkkitehtuurin parissa. Työntekijöitä on neljä. Päivätoiminnassa valmistetaan muun muassa ruokaa tilan omista aineksista. Puitteet ovat viimeisen päälle, asiakastiloissa on kolme keittiötä, joista yksi vastaa pitopalvelusta. Läheinen retkeilyreitti tuo osan asiakkaista. Tilalla on asiakkaskäytössä vuohia, lehmä, sikoja, poneja ja kanoja. Kaikki eläintilat ovat todella siistejä. Kulkureitit ja sisätilat ovat esteettömiä. Asiakkaat tekevät luontevasti töitä ja viihtyvät yhdessä, jaloissa pyörii koira ja kanoja. Ohjaamista kuvaa lämminhenkisyyden ja ihmisen kohtaaminen.

Boerderij 't Paradijs. <https://boerderijparadijs.nl/> Tilalla järjestetään päivätoimintaa monille kohderyhmille (mielenterveysasiakkaat, muistisairaajat, aivovammasta tai työuupumuksesta toipuvat, kehitysvammaiset, ihmiskaupan uhrin). Viikonloppuisin tilalla toimitaan lasten tukiperheenä. Asiakkaita on tuhansia vuodessa.

Tilan tuotoista puolet tulee sikojen, kanojen ja lehmien kasvatuksesta, tuotteiden myynnistä tilamyymälässä ja pitopalvelusta sekä toinen puoli kuntouttavista asiakaspalveluista. Viljelijäpariskunnan lisäksi tilalla on 20 palkattua työntekijää, joista 13 kokopäiväisiä. Lisäksi apuna on noin 60 vapaaehtoista. Vapaaehtoiset voivat olla vaikkapa eläkeläisiä, työttömiä tai alanvaihtoa miettiviä.

Kuva: Marika Saariaho

Voimavaralähtöiset tukimuodot Suomessa

Suomalaista sosiaali- ja terveystalouden järjestelmää on viimeisten vuosikymmenten aikana kehitetty keskittämällä ja tehostamalla palveluiden tuotantoa. Tämän myötä toiminnallisuutta ja osallisuuden kokemuksia tarjoavat tukimuodot ovat useinkin karsiutuneet pois, ja tekemisen painopiste on siirtynyt lääkehoitojen ja ammatilliseen keskusteluun perustuvien tukimuotojen suuntaan.

Osa sosiaali- ja terveystalouden asiakkaista tarvitsee kuitenkin edelleen omakohtaiseen kokemukseen perustuvaa fyysisten, sosiaalisen ja psyykkisten taitojen harjoittelua. Näiden asiakkaiden määrä saattaa jopa olla kasvamassa yhteiskunnan yleisen muutoksen myötä, jossa matalan kynnyksen paikkoja toimintaan ja osallisuuden on yhä harvemmassa ja jossa ihmisten erilaisuudelle ja henkilökohtaisen kasvun tarpeille ei aina malteta jättää riittävästi tilaa.

Sosiaali- ja terveystalouden kasvavan kustannuskehityksen myötä on alettu myös korostaa terveyttä edistävän toiminnan tarpeita. Fyysisestä ja psyykkisestä hyvinvoinnista huolehtimalla voidaan vähentää niin ihmisten sairastumista kuin myös sosiaalisten ongelmien kärjistymistä.

Terveyden edistämisen painopiste on pitkään ollut neuvonnassa, mikä on korostanut mm. hyvään ravitsemukseen, liikuntaan ja riittävään yöneen liittyviä osatekijöitä. Nykyisin terveyden edistämistä ajatellaan myös psyykkisten ja sosiaalisten taitojen hal-

linnan näkökulmasta. Esimerkiksi salutogeeninen ajattelu korostaa ihmisen toimijuutta ja kykyä selviytyä elämän tuomissa erilaisissa vastoinkäymisissä. Selviytymiskyvyn ja sitkeyden kannalta tärkeää on muun muassa ihmisen kyky omien tunnetilojen ja tarpeiden tunnistamiseen sekä sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden tarjoama tuki, joka kannattelee haastavissakin elämäntilanteissa. Lääketieteellisiin hoitoihin liittyvä kohdennettu ja ongelmakeskeinen näkökulma laajenee siis väistämättä tarkastelemaan ihmisen toimintaa osana hänen elinympäristöään ja ihmissuhteitaan.

Myös mielenterveytyksessä on alettu miettimään sitä, miten asiakkaiden toipumista ja elämäntalouden vahvistumista voidaan tukea. Monesti asioissa päästään eteenpäin yhteisen keskustelun kautta, mutta näiden rinnalla tarvitaan myös omakohtaisen tekemiseen perustuvia kokemuksia. Näiden löytyminen edellyttää kuntouttavien ympäristöjen olemassaoloa, joissa ammattilainen voi toimia rinnallakulkijan roolissa tukien asiakasta hänen omaan persoonaan liittyvien vahvuuksien ja voimavarojen löytämisessä.

Elämys- ja sosiaalipedagogisissa toiminnassa, jossa tavoitteena on ihmisen kasvun ja kehityksen tukeminen, on kuntouttavien ympäristöjen tarpeellisuuteen kiinnitetty jo huomiota jo aiemmin. Elämyspedagogiikassa on hyödynnetty muun muassa luonnon parissa tapahtuvaa seikkailutoimintaa, sosiaalipedagogiikassa on puolestaan löydetty talliympäristöt, jossa eläinten mukanaolo tuo oman lisänsä vuorovaikutustilanteiden kirjoon. Ihmisen kasvun ja kehityksen nähdään tapahtuvan yhteöllisen toiminnan kautta. Ohjaajan tehtävänä on mahdollistaa ja tukea näitä kasvun prosesseja vetäytyen tarvittaessa taka-alalle, kun lasten ja nuorten omaehtoinen selviytymisen kyky alkaa vahvistua.

Myös kuntoutuksessa korostetaan nykyisin asiakkaan vahvuuksia ja voimavaroja, jotka ovat edelleen olemassa huolimatta terveyteen ja toimintakykyyn liittyvistä tietyistä vajavuuksista ja rajoitteista. Ongelmalähtöinen toimintatapa soveltuu hyvin syy-yhteyksien tunnistamiseen ja diagnoosien tekemiseen. On kuitenkin tunnettua, että liiallinen keskittyminen ongelmiin saattaa olla omiaan johtamaan asiakasta entisestä pahenevaan kierteeseen. Ongelmien, esimerkiksi pähteiden käytön, rinnalla pitää pystyä näkemään myös asiakkaan monet mahdollisuudet kiinnittyä omaan lähiympäristöönsä ja löytää elinvoimaa tukevia vuorovaikutussiteitä. Edistysaskeleisiin suuntautumalla - jotka alkuun saattavat olla pienimuotoisia ja vähäisiä - löydetään toivonkipinät ja tulevaisuudenusko, joka on välttämätön tuki ihmisen henkilökohtaiselle kasvulle ja kehitykselle.

Voimavara lähtöisen ajattelun tehtävänä on siis ohjata asiakasta kohden heidän oman elämänsä kukoistusta. Kipeitä ja vaikeita asioita ei voi, eikä tarvi unohtaa, mutta niiden rinnalla voi löytää itsestään ja omasta elämästään monia arvokkuuden ja kauneuden lähteitä, jotka tuovat elämään merkityksellisyden kokemuksen.

Luonto osana kuntoutumisprosessia

Ruotsin maatalousyliopistossa toimii tutkijaryhmä, joka on keskittynyt luonnon ja viherympäristön kuntouttavien vaikutuksien selvittämiseen. Tutkimustoiminta on kiinnittynyt erityisesti Alnarpin terapiapuutarhaan, jossa kuntoutetaan muun muassa työuupumuksesta ja aivohalvauksesta toipuvia asiakkaita. Tutkijat jäsentävät ympäristön merkitystä kuntoutumisprosessin osavaiheiden kautta (Kuva).

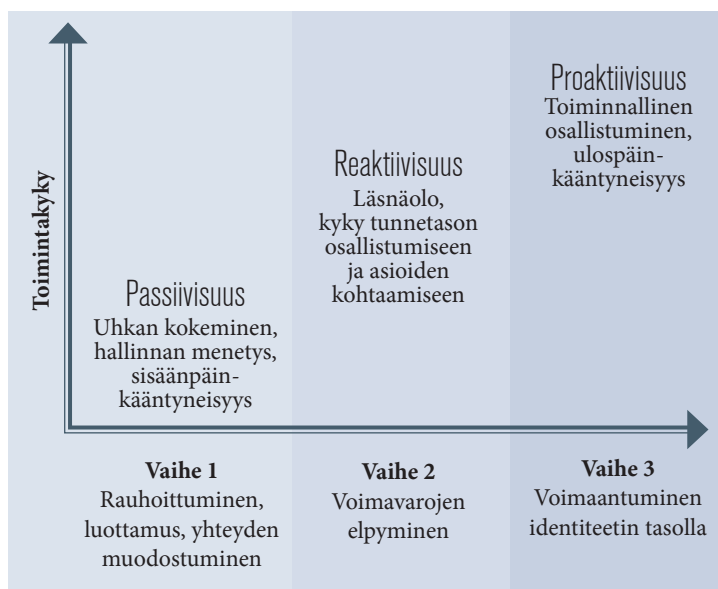
Kuntoutukseen saapuessaan asiakas saattaa olla passiiviselta vaikuttavassa ja sisäänpäin kääntyneessä mielenilassa. Voimavarat menevät oman sisäisen myllerryksen parissa selviytymiseen. Ulkoiset vaatimukset tuntuvat ylittävän omat voimavarat, mikä nostaa elimistön stressitasoja. Tässä vaiheessa ihminen tarvitsee ennen muuta ympäristöjä, jotka tuottavat psyykkisen ja fyysisen turvallisuuden ja asioiden hallittavuuden kokemuksia. Vuorovaikutuksessa lähdetään liikkeelle yhteisen luottamuksen hakemisesta ja yhteyden muodostumisesta.

Laura Kymäläinen. Hyvinvointia maatilalta.

Ympäristön merkitys kuntoutumisprosessin osavaiheissa.

Muokattu alkuperäisten lähteiden (Ottosson ym. 2008, Pálsdóttir ym. 2014) pohjalta.

Toisessa osavaiheessa, ihmisen keskittyminen on edelleen pitkälti omassa selviytymisessä. Stressioireet alkavat kuitenkin vähetä, ja läsnäolon kyvyt lisääntyä, jolloin ihminen alkaa vähitellen huomioidaan paremmin ympäristöönsä. Luontoon liittyvät aistihavainnot (näkemistä, kuulemista, tuntemista, haistelua) houkuttavat nykyhetkeen. Samalla kun ihminen pystyy tekemään havaintoja ulkoisesta ympäristöstä, hän pystyy myös tunnistamaan omaan sisäiseen maailmaansa liittyviä tunteita ja ajatuksia. Rauhoittuneessa mielentilassa asioita on mahdollista ottaa esille ja käsitellä erilaisista näkökulmista, jolloin vaikeisiin asioihin saatetaan löytää uudenlaisia näkökulmia ja ratkaisuvaihtoehtoja. Toiminnallisuus on kuitenkin edelleen pitkälti mekaanista reagointia, joka perustuu vakiintuneisiin ja turvalliselta tuntuviin toimintamalleihin sekä tunteiden aikaansaamiin selviytymistä tukeviin reaktioihin. Parhaiten tekeminen onnistuu selkeiksi koetuissa ympäristöissä kuten kasvien ja eläinten parissa. Sosiaaliseen vuorovaikutukseen osallistuminen voi olla alkuvaiheessa enemmän tarkkailua ja havainnointia.

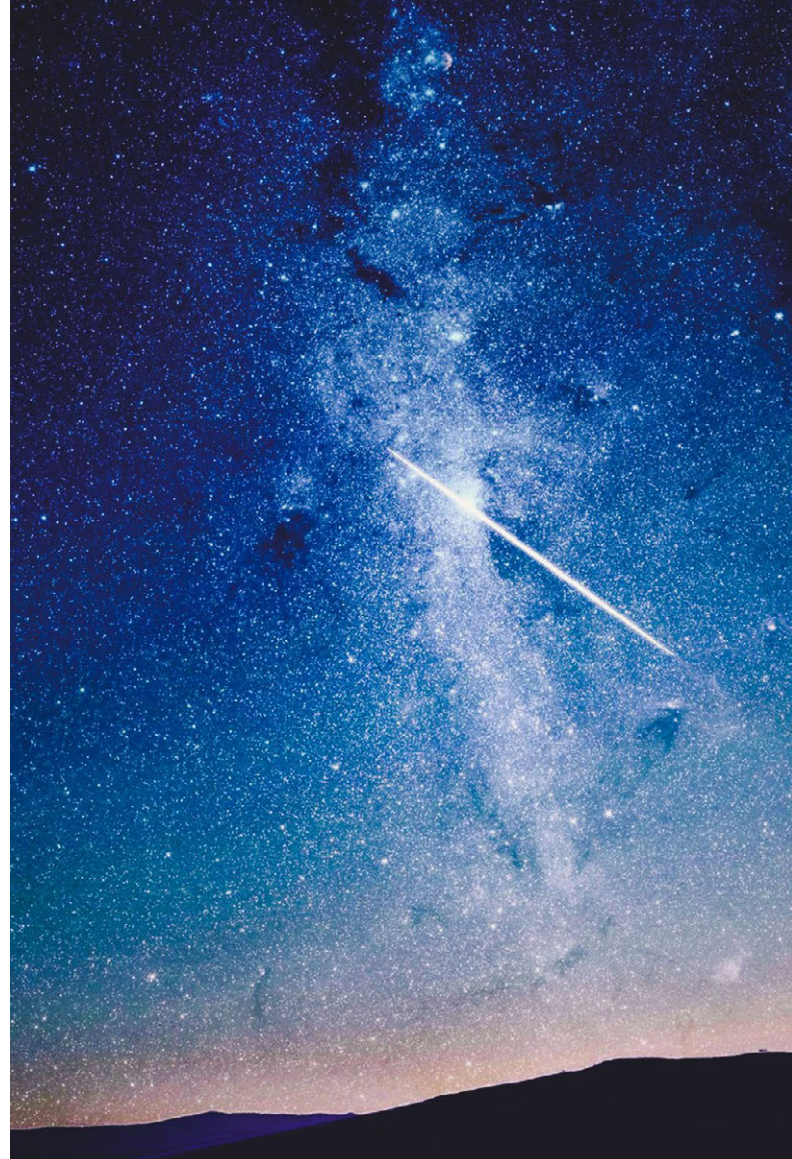
Mielensisäisten asioiden jäsenyessä, ja oman toimintakyvyn kasvaessa, ihminen pystyy vastaanottamaan enemmän ulkoiseen toimintaympäristöön liittyviä haasteita. Toimeen tarttuminen ja ryhmän osallisuus vaatii omakohtaisen kiinnostuksen ja motivaation heräämistä, joka voi tapahtua vain ja ainoastaan omasta turvallisuuden tunteesta käsin. Käytännön tilanteiden tuottama palaute antaa mahdollisuuden uuden oppimiseen. Vähitellen käsitys omasta itsestä toimijana ja tekijänä, joka on valmis ottamaan lisääntyvässä määrin vastuuta omasta elämäntilanteestaan, voi alkaa kasvamaan ja vahvistumaan.

Seuraavissa luvuissa käsitellään tarkemmin maatilojen ympäristöön liittyviä osatekijöitä, jotka voivat yhtäältä olla rauhoittumista ja läsnäoloa tukevia, että toisaalla myös toimintaan ja osallisuuteen kannustavia.

Rauhoittumisen ja läsnäolon tukeminen

Luonto ja hiljaisuus ovat asioita, jotka kaupungin rytmeissä eläville ihmisille saattavat olla jo sinällään unohtuneita. Varsinkin nuorempi sukupolvi on kasvanut 24h-yhteiskunnassa, jossa teknologia monine mahdollisuuksine houkuttaa jatkuvaan aktiivisuuteen. Luonto laittaa pysähtymään ja kuuntelemaan myös oman sisimmän ääniä.

Kehon ja mielen rauhoittuminen ovat autonomisen hermoston säätlemiä reaktioita, joihin ihminen ei itse juurikaan pysty vaikuttamaan. Elimistö sopeutuu kulloinkin vallitsevaan ympäristöön siitä tehtyjen aistihavaintojen myötä, jotka autonomisen hermosto käsittelee, ja sopeuttaa elintoiminnat vallitsevat ympäristön vaatimuksiin. Autonomisen hermoston tekemä tulkinta ympäristöstä tapahtuu kaksiulotteisella janalla, valmistuen kehoa joko rauhoittumisen ja lepoon (parasympaattisen hermoston aktivoituminen) tai aktiiviseen toimintaan (sympaattisen hermoston aktivoituminen).

Parasympaattisen hermoston aktivoituminen

Uhkan kokeminen (viha, pelko), hallinnan menetys, itsekeskeisyys	Positiivinen haasteellisuus, innostus ja kiinnostus, toiminnallinen vireystila	Turvallisuuden kokeminen, rauhoittuminen, keskittymiskyvyn palautuminen	Lepo, opitun muistiin tallentaminen
Tunnepohjainen reagointi ja opittujen käyttäytymismallien mukainen toiminta	Kortisolin ja adrenaliinin erityys, lihasten aktivoituminen, pulssin ja verenpaineen nouseminen	Läsnäolon syventyminen, kyky kokonaisvaltaiseen ajatteluun, tunteiden hallintaan ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen (etuaivohkon aktivoituminen), Pulssin, verenpaineen ja lihasten jännityksen laskeminen, ruoansulatuksen aktivoituminen	Elimistön voimavarojen ja lihasten energiavarojen täydentyminen
Traumojen syntyminen			
Paniikkireaktiot			

Sympaattisen hermoston aktivoituminen

Nykyisille elinympäristöille on tyyppistä elimistön jatkuvan aktiivisuustason ylläpitäminen. Stressireaktioita ruokkivat fyysisen ympäristön räsistekijät kuten melu, välkkyvät valot, tapahtumien nopeitempisuus ja aistihäly. Myös sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät tunnetilat samoin kuin sairaus, univaje ja kivun kokeminen ovat omiaan nostamaan elimistön valmiustilaa.

Runsaasti aistihälyä sisältävät ympäristöt saattavat olla niin arkipäiväisiä ja totuttuja, ettei niiden kuormittavuuteen osata reagoida tai huomioida ihmisten erilaisuutta kuormituksen käsittelykyvyn suhteen. Kuvaavaa on opettajan kommentti erityisluokan maatilavierailun yhteydessä: ”Näähän on täällä ihan eri lapsia” (Vierailu Isokummun maatilalla). Oppilaiden erilaisia luonteenpiirteitä ei olisi aina tarpeen nähdä oppilaan henkilökohtaisena ongelmana. Usein kysymys saattaa olla myös oikeanlaisten oppimisympäristöjen tarjoamisesta erilaisten oppijoiden tarpeiden mukaisesti.

Lyhytaikainen stressi on normaalia, jopa innostavaa ja kehon voimavaroja lisäävää. Pitkittyessään elimistön aktiivisuustason lisääntyminen, ja palauttavien lepotaukojojen puute, aiheuttaa kuitenkin monenlaisia ongelmia. Tyyppistä on tunteiden hallinnan ja keskittymiskyvyn heikkeneminen. Toiminta muuttuu reaktiiviseen ja mekaaniseen suuntaan, jolloin etuavolohkon mahdollistama vaihtoehtoisten käyttäytymistapojen puntarointi jää tekemättä. Levottomuus ja itsekeskeisyys ovat niin ikään yleistä kuormittavuuteen liittyviä ominaispiirteitä. Fyysisen ja psyykkisen terveyden ongelmia alkaa esiintyä elimistön puolustusmekanismien romahdessa. Tyyppisiä stressiin liittyviä sairauksia ovat muun muassa sydän- ja verisuonitaudit samoin kuin mielenterveyden ongelmat.

Ihmisen pystyy vaikuttamaan omaan aktiivisuustasoon lähinnä sen myötä, minkälaisiin ympäristöihin hän hakeutuu. Luonnon ympäristöt, samoin kuin eläinten läsnäolo, on useissa tutkimuksissa todettu ihmiselle rauhoittaviksi. Maatilaan ja maaseutuun liittyy väljyys ja mahdollisuus omalle mielentilalle ja ajattelulle tarpeellisen tilan ottamiseen. Kuormittavista tilanteista voi ottaa etäisyyttä, ja tätä kautta väistää turhien ristiriitatilanteiden syntymistä. Kohtaamisen painopiste on tekemisessä, ei niinkään henkilökohtaisten ongelmien käsittelyssä. Sosiaali- ja terveyspalveluiden piiristä tulevat asiakkaat voivat kokea rentouttavana ilmapiirin vaihdoksen, jossa suoriutumisen päivän työtehtävistä on pääosassa.

Psykiatrian erikoislääkäri Anssi Leikola kuvaa hermoston toiminta jatkuvasti muuttavana ja tarkentuva yhteytenä ihmisen ja hänen ympäristön välillä. Sen muovautuminen tapahtuu kokemusten kautta, elämisen sivutuotteena. Keskeisellä sijalla on lapsuuden aikaiset kokemukset, jonka kautta syntyvä turvallisuuden tunne on keskeinen edellytys haasteellisissa tilanteissa selviytymiseen ja vaikealta tuntuvien asioiden käsittelyyn. Kun kasvuympäristössä on liikaa turvattomuutta, ei autonomisen hermoston eri osien yhteistoiminta pääse kehittymään. Ihmisen tunteiden säätelykyky jää vaillinaiseksi, ja vähäisetkin aistiärsykkeet saattavat laukaista tunnereaktioita. Epätarkoituksenmukainen reagointi kuormittaa ihmissuhteita ja hankaloittaa lähisuhteiden rakentumista.

Autonomisen hermoston toipumisessa lähtökohtana on turvallisuuden tunteen saavuttaminen. Tämän hetken turvallisesta todellisuudesta käsin ihminen voi alkaa ymmärtää menneisyyttään uudella tavalla ja saada ratkaisevia oivalluksia siitä, millä tavalla hänen asiansa ovat ja siitä, kuka hän itse ihmisenä on.

Krooniseksi muodostuneen stressin tilanteissa ihminen on sopeutunut jatkuvaan hälytystilaan ja puolustusreaktioiden ylläpitämiseen. Levon ja rauhoittumisen mahdollisuudet on silloinkin opelettava löytämään uudelleen. Oheisessa kertomuksessa masennuksesta toipuva kuntoutuja kertoo, miten jumiutuneiden ajatusmallien keskeltä löytyi uudelleen tulevaisuuden toivoa luovia pilkahduksia.

”

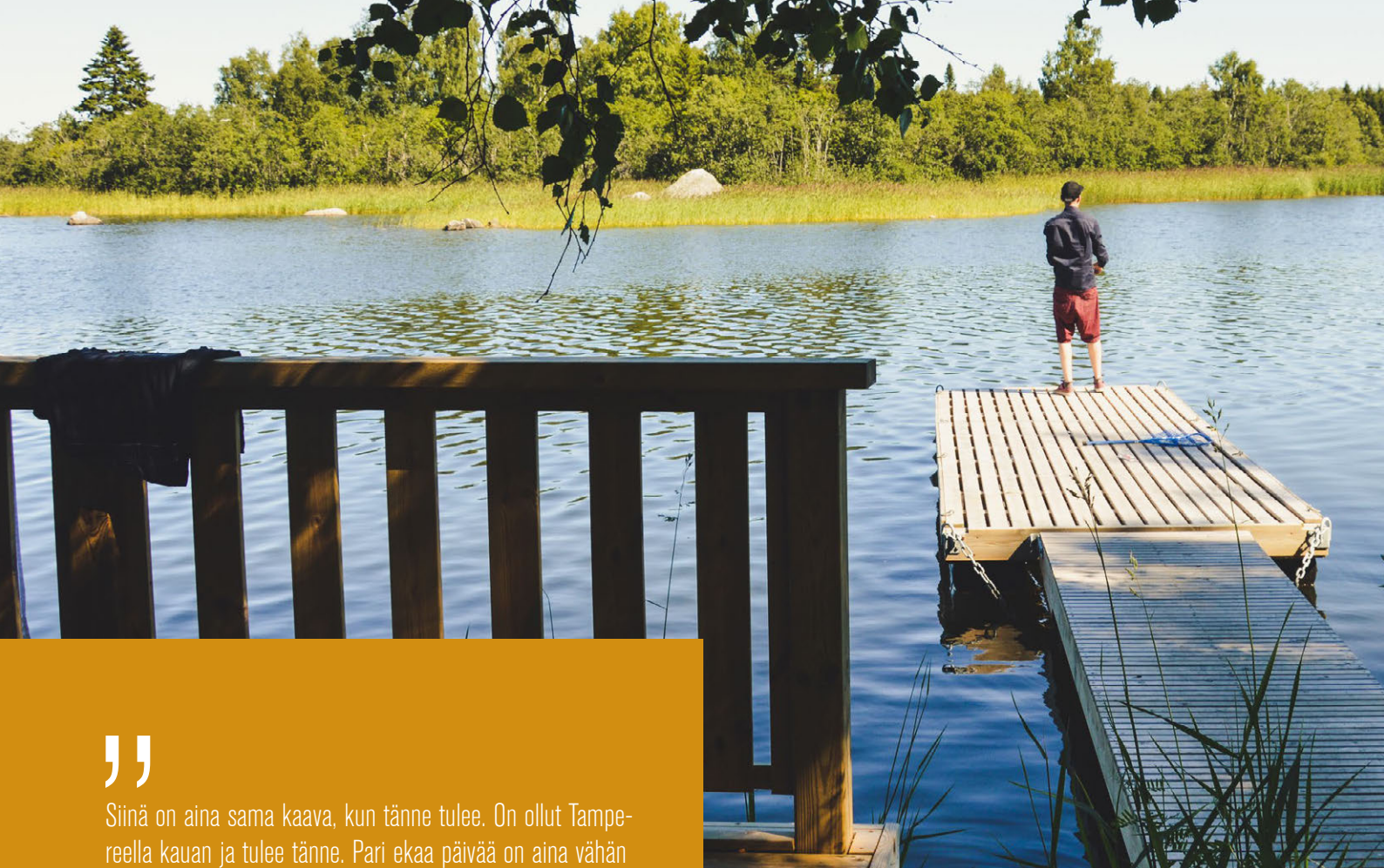
Muistan istuneeni vanhalla puupenkillä takapihalla. Läheisen vaahteran silmut olivat valmiita puhkeamaan lehteen. Silloin näin sen - kevään ensimmäisen kimalaisen. Se sai minut hymyilemään, ensimmäistä kertaa pitkään aikaan.

Tunsin, että ympäröivä maailma oli vaarallinen meri ja puutarhani oli pieni vihreä pelastuslautta. Leikkasin pitkää ruohoa uudelta piha-alueelta. Muokkasin maata, kunnes maasta ei enää löytynyt yhtään rikkakasvin juurta. Kuljetin ainakin tonnin verran kompostia savimaan parantamiseksi. Kylvin siemeniä. Ostin perennoja, enemmän kuin minulla olisi ollut varaa.

Kun työskentelin puutarhassa, tunsin kuinka puutarha samalla työskenteli minussa. Ensimmäistä kertaa pitkään aikaan koin rentoutumista. Ajan myötä aloin tuntea, kuinka jotain sisälläni alkoi parantumaan. Pilvet rakoilivat, ja auringon säteet pääsivät koskettamaan maaperää.

Muistan istuttaneeni koristeherneitä puutarhamajan ympärille. Omenapuut lähellä kukkivat. Olin pukeutunut lyhythihaiseen paita ja iho lämpeni auringon säteilyssä. Nyt tiesin, että rakastan puutarhaani, ja niin kauan kuin voin päästä sen pariin, tulen selviytymään.

Lähde: kirjoitus Guardian-lehdessä 22.01.2016

”

Siinä on aina sama kaava, kun tänne tulee. On ollut Tampereella kauan ja tulee tänne. Pari ekaa päivää on aina vähän eksyksissä. On unohtanut, miten kaikki hommat tehtiin. Vähän sellainen olo, ett pitääks tonne ulos nyt lähteä. Mut sit kun sen muutaman päivän on ollut, niin sit yhtäkkiä tulee semmoinen rytmi päälle, et tietää kaikki jutut, miten ne pitää hoitaa. Pystyy keskittyy, et nyt mä pistän näille eläimille heinät ja siivoon täällä. Sit mun päivätyö on tehty. Täällä olemisessa on se, että kaikki on tosi helppoo. Ei tarvi ajatella mitää ylimääräistä. Vaan pelkästään sitä työtä, mitä tekee.

Yle Radio Suomi: haastattelu ohjelmassa Jokapaikan Reetta 13.1.2017

Maatilan päivittäiset rutiinit voivat osaltaan helpottaa elämäntilanteen ja turvallisuuden tunteen saavuttamista. Elämää tilalla rytmittää päiväohjelman lisäksi myös vuodenaikojen kierto ja siihen liittyvät työvaiheet. Elämä ympärillä jatkuu, vaikka ihminen omassa elämäntilanteessa kokisi toivottomuutta ja näköalattomuutta. Mittapuuta oman elämän tapahtumille antaa osaltaan myös luonnon kiertokulkuun liittyvät tapahtumat. Esimerkiksi syntymän ja vastavasti myös luopumisen ja kuoleman ilmiöt ovat jatkuvasti mukana maatilan arjessa.

Maatila-ympäristössä työskentelevä toimintaterapeutti kertoo Liimatan (2016) opinnäytetyössä ympäristön rauhoittavien ominaisuuksien vaikuttavan myönteisesti kaikkiin asiakkaisiin. Maatilan äänimaailma on täysin erilainen kuin kaupunkiympäristössä sijaitsevan vastaanottotilan. Erityisesti ylivilkkaat lapset, joilla on keskittymisvaikeuksia koulussa, ovat hyötäneet maaseudulle sijoitusta kuntoutumisympäristöstä.

Eläimet ovat niin ikään tärkeä rauhoittumiseen liittyvä voimavara. Ihmisille, jotka kokevat sosiaaliset tilanteet kuormittavina, voivat eläimen myötä tuntea turvallista vuorovaikutusta. Eläimen seurassa ei tarvita sanoja, ja sen kautta on saatavilla runsain määrin läheisyyteen, hellyyteen ja kuuntelemaan läsnäolon liittyviä kokemuksia.

Fyysisen ympäristön liittyvien ominaisuuksien ohella tärkeää on myös kokemus sosiaalisesta yhteisöstä. Maatilan yhteisö on pienimuotoinen ja varsin pysyvä. Maatilan omistajien ja työntekijöiden ohella päivittäinen arki jaetaan muiden vertaiskuntoutujien kanssa. Yhteisöön kuulumisen, sen tuoman sosiaalisen tuen ja pitkäkestoisien ihmissuhteiden tiedetään olevan kuntoutumisen kannalta keskeisen tärkeitä voimavaroja.

Kuva: Marika Saariaho

Aktivoituminen ja oman elämänsä toimijaksi kasvaminen

Maatilan ympäristöissä on mahdollista löytää monia erilaisia työtehtäviä, jotka tukevat kuntoutujien henkilökohtaisten tarpeiden mukaista etenemistä. Toiminta maatilalla on usein myös asiakkaan fyysistä kuntoa parantavaa, mikä osaltaan on tärkeä edellytys sosiaalisen ja psyykkisten voimavarojen vahvistamiseen. Fyysinen työ ulkoympäristöissä on omiaan lisäämään ruokahalua ja parantamaan unen laatua sekä auttaa ylläpitämään säännöllistä päivrytmiä. Epätasaisissa maastoissa liikkuminen harjoittaa kehonhallintaa ja tasapainoa. Ulkona paranee hapenottokykyä ja auringonvalon positiiviset vaikutukset mahdollistuvat.

Monesti maatilalla tapahtuvan kuntoutumisen tavoitteet liittyvät kuitenkin ihmisen sosiaaliseen ja psyykkiseen kasvuun. Päivittäisen elämisen ja kokemuksen ympäristöt muokkaavat olennaisella tavalla ihmisen persoonaa. Perityt geneettiset ominaisuudet asettavat yksilöiden kehitykselle tiettyjä reunaehtoja, mutta ympäristön tuottamien kokemusten perusteella määräytyy, mitkä yksilön persoonaan liittyvät ominaisuudet voivat alkaa vahvistumaan, ja mitkä puolestaan jäävät taka-alalle. Oheinen kirjoitus kertoo, mitä mahdollisuus hevosleirien osallistumiseen on tarjonnut lastensuojelun piirissä oleville lapsille.

”

Lastensuojelusta uutisoidaan milloin mitenkään. Todellisuudessa avohuollossa pyritään erilaisten tukitoimin vaikuttamaan lasten tilanteisiin niin, että yhtään sijoitusta ei tarvitsisi tehdä.

Vaikuttavin työskentelymuoto on mun 18 vuoden kokemuksella ollut sosiaalipedagoginen hevostoiminta. Koskettavia ja vaikuttavia hetkiä on näiden 20 ryhmän aikana ollut monia. Mä muistan näiltä vuosilta tytön, jonka käsivarret olivat täynnä viiltelyn jättämiä arpia ja sen hetken kun hymy ulottui silmiin asti ja kaikki ahdistus oli hetken poissa. Aggressiivisen pojan, joka ensimmäistä kertaa osoitti minkäänlaisia tunteita mitään elollista kohtaan itkemällä ikävää, kun joutui eroamaan päivän ajaksi hoitoponistaan. Ja sen kuinka hänen äitinsä sai ensimmäistä kertaa lohduttaa lastaan pitämällä sylissä. Ne lapset, jotka eivät kyenneet poistumaan kotoaan moneen kuukauteen, menemään kouluun tai osallistumaan mihinkään ryhmään, mutta tallille on lähdetty ja annettu hevosen läsnäolon hoitaa kipuja, kolhuja ja epäonnistumisia. On harjoiteltu tunteita, puhumista ja kuuntelemista, läsnäoloa, ohjeiden ja positiivisen palautteen vastaanottamista. On saatu kavereita, kokemuksia ja muistoja. Päivistä on otettu kuvia muistoksi ja kotikäynneillä saattaa nähdä niukan sisustuksen keskellä päivästä muistoksi otetun kuvan lapsesta ja ”omasta” ponista.

Kiitos kaikille meidän sossuille, jotka ovat innokkaasti ja isolla sydämellä ryhmiä oman työn lisäksi vetäneet!

Sosiaalityöntekijän kirjoitus Aikatallin-sivulla. www.facebook.com/AiKaTalli

Monella sosiaali- ja terveystalvelujen asiakkaalla voi takanaan olla pitkä erimuotoisten tukitoimenpiteiden jatkumo, jolloin motivaation ja kiinnostuksen löytyminen uusia kuntoutusmuotoja kohtaan ei enää ole helppoa. Luontoavusteisuuden toimintamallit ovatkin olleet erityisen käyttökelpoisia siellä, missä kuntoutumiseen vaadittavan motivaation löytyminen on haasteellista. Omakohtaisen motivaation herääminen on usein myös välttämätön avain pysyvien muutosten aikaansaamiseen.

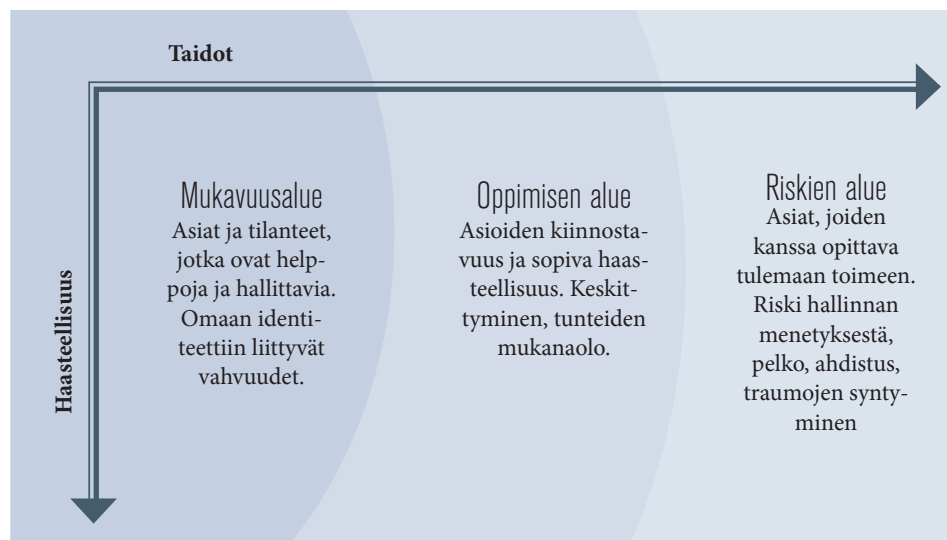
Sisäsyntyisen motivaation löytymisessä nähdään olennaisina reunaehtoina toiminnan vapaaehtoisuus sekä kokemusten saavuttaminen omasta kyvykkyydestä. Lannistavana ihminen kokee puolestaan liian suurten haasteiden kohtaamisen, negatiivisen palautteen jatkuvan saamisen sekä ulkoisen kontrollin ja arvioinnin liiallisen korostamisen.

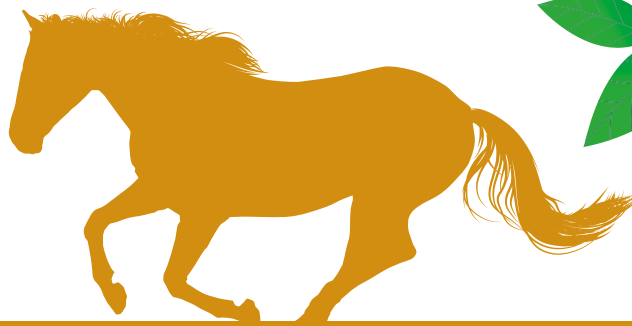
Onnistumisen kokemuksia on mahdollisia saavuttaa, silloin kun työtehtävät on oikein mitoitettuja. Niiden pitää olla riittävän haasteellisia ja innostavia, mutta samalla myös hallittavan tuntuisia. Tämä mahdollistaa ihmiselle uuden haasteen vastaanottamisen ja uskaltautumisen toiminnan äärelle. Luonnon, ja varsinkin eläinten parissa tapahtuvaan tekemiseen, on helppo liittää naurun ja ilon tunteita, mitkä saattavat osaltaan laajentaa mahdollisen tekemisen reiviä, johon ihminen tuntee voivansa uskaltautua. Onnistumisen riemukasta tunnetta voi kokea, kun tehtävä on suoritettu loppuun, ja siinä on oma kädenjälki mukana. Näitä tunteita vankila puutarhatoiminnassa työskentelevät ohjaajat kuvaavat näin

Kuntouttavan työtoiminnan puitteissa voi lyhyisiinkin onnistumisen hetkiin olla tyytyväinen. Onnistuminen pitää myös tuoda esille; se ei ole sattumaa, vaan tulosta keskittyneestä työskentelystä ja ihmisen osaamisesta. Monesti puhutaan ns. lähikehityksen vyöhykkeestä (Lev Vygotsk), johon yksilölle otolliset henkisen kasvun ja kehityksen mahdollisuudet sijoittuvat, ja joiden puitteissa uuden oppiminen voi ylipäättään tapahtua.

Toiminnallisuus, samoin kuin ryhmän toimintaan liittyvät vuorovaikutuksen ja osallisuuden kokemukset, ovat parhaimmillaan äärettömän tehokkaita keinoja jumiutuneiden ajatusmallien uudistamiseen. Ikkuna todellisuuteen ei ole enää pelkästään oman mielen kautta, vaan myös tilannekohtaisesti toimivat aistit tarjoavat konkreettista todistusta toiminnan tuottamista tuloksista. Oheisessa Ylen julkaisemassa haastattelussa nuori aikuinen, Sanni, kertoo omakohtaisen tarinan siitä, miten sosiaalipedagoginen hevostoiminta Toiskan tilalla on tukenut häntä tunnetaitojen ja elämänhallinnan opettelussa.

Oppimistilanteiden yksilöllinen kokeminen.

”

Sanni oli 12-vuotias, kun hänen perheensä ajautui haasteelliseen tilanteeseen. Sannin äiti, neljän lapsen yksinhuoltaja, oli ajautunut jaksamisen viimeisille rajoille. Tilanteen seurauksena sukset olivat ristissä pahemman kerran. – Me emme pystyneet puhumaan mistään normaalista asiasta ilman, että siitä tuli riitaa. Se meni heti huudoksi ja haukkumiseksi ihan pienistä arkipäivän jutuista. Jos toinen kysyi toiselta jotakin, niin se oli välittömästi sota käynnissä, muistelee Sanni.

Perhe sai apua tilanteeseen lastensuojelun kautta. Avohuollon tukitoimenpiteenä Sannille etsittiin luontaisesti kiinnostavaa asiaa, jonka varjolla tyttö voisi harjoitella vuorovaikutustaitoja, omien tunteiden tunnistamista ja sanoittamista. Sopivaa toimintaa löytyi lastensuojeluun erikoistuneesta perhekodista. Sanni ryhtyi käymään hevostoiminnassa. Hevostoiminta on lastensuojelun avopalvelu, jossa lapsi tai nuori saa tukea psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin, työkaluna käytetään harjoitteita ja hevosia.

Sannin tapauksessa arjen dramaattisia tilanteita ja rauhatomuutta lähdettiin purkamaan yhdessä sosiaaliohjaajan kanssa. Hän näytti Sannille, millaista on hevosen hyvä elämä ja samalla lähdettiin rakentamaan yhtymäkohtia Sannin omaan elämään. Hommat aloitettiin perusasioista kuten tallin ja karsinoiden siivouksesta sekä hevosten ruokinnasta. Samalla tehtiin läsnäolo- ja kommunikaatioharjoituksia sekä käytiin keskustelua äidin kanssa toimimisesta.

Pikkuhiljaa Sanni sai ryhtyä ottamaan myös kontaktia hevoseen muun muassa harjaamalla eläintä. Seuraavaksi Sanni pääsi toimimaan hevosen kanssa maasta käsin ja lopulta jopa ratsastamaan. – Me olimme täällä Sannin kanssa tunteita läpi ja aika paljon saimme tuotettua tunteita hevosten kanssa. Esimerkiksi Sannilla oli halu ratsastaa tiettyä hevosta, niin saatoimme vaihtaa suunnitelmaa siinä vaiheessa, kun Sanni tuli paikalle. Näin tuotimme Sannille pettymyksen. Olimme sitten täällä sen pettymyksen läpi, kertoo sosiaaliohjaaja.

Nykyään Sanni pystyy kommunikoimaan äidin kanssa varsin hyvin. Myös täydellisyden tavoittelu on hiipunut hiukan. Enää Sannin ei tarvitse olla kaikista paras kateissa. –Sosiaaliohjaajan ja hevosen avustuksella opin arvostamaan äitiä. Opin myös, että se ei aja kenenkään etua, jos rupean vaan huutamaan ja haukkumaan.

– Me olemme oppineet kommunikoimaan rakentavammin. Sannin empatiakyky on lisääntynyt ja täydellisyden tavoittelu on laantunut. Hän osaa arvioida myös omaa käytöstä ja keskittyminen on lisääntynyt. Meidän kotielämästä on tullut seesteisempää ja se on todellakin helpompaa sekä iloisempaa, toteaa äiti. Yle Uutiset 24.9.2017. Toimittaja Olli Koski.

Könkkölän tila

Monestikin tällaisten tilanteiden käsittely tapahtuu puheen ja keskustelujen kautta. Ohjaajan työtä kuitenkin helpotti, että tällä kertaa käytössä oli sekä ympäristöön ja eläimiin liittyviä rauhoittavia vaikutuksia, että samalla myös aktiivisen tekemisen ja toiminnan elementtejä. Näiden kautta käsiteltävät asiat voitiin viedä paremmin konkreettiselle tasolle.

Osallisuutta synnyttävien kokemusten tavoittaminen vaatii aina oman aikansa. Tunteille on annettavaa ikää kehittyä. Jos yhteisö on liian sulkeutunut tai jos ”hyvää tarkoittavat” läheiset haluavat hoitaa kaiken toisen puolesta, jäävät omakohtaisen oivaltamisen ja oppimisen kokemukset syntymättä. Ohjaajan tehtävänä on kulkea rinnalla kunnioittaen ihmisen omaa persoonaa, ja kyvykkyyttä oman elämänsä ratkaisujen löytämiseen.

Tekemisen ja siinä tapahtuvan onnistumisen ollessa toistuvaa aletaan puhua henkilön omaamista taidoista, jolloin siirrytään myös entistä pysyvämpiä jälkiä jättävän oppimisen tasolle. Taidot ovat tärkeä osa ihmisen identiteettiä ja minäkuvaa, ja näihin liittyviä ominaisuuksia ihminen pystyy ottamaan käyttöön ympäristön ja tilanteiden vaihtuessaan.

Ihmisen voimaantumista alkaa tapahtua, kun yksilö löytää aiempaa myönteisempiä tapoja määrittellä itseään, omaa tilannettaan ja suhdetta ympäristöönsä. Toimijuuden tunnuspiirteet – haluaminen, osaaminen, vastuunotto - nousevat esille. Tämän myötä rajat sen suhteen, mihin ihminen voi uskaltautua ja ryhtyä, laajenevat.

Vastuun kantaminen on olennainen osa tervettä voimaantumisen tunnetta. Maatilalla vastuuseen oppiminen tulee luontevasti, sillä tilalla ollaan aidossa työympäristössä, jossa työt on tehtävä ajallaan ja yhteisiä sääntöjä on noudatettava. Vierellä kulkeva ohjaaja/aikuinen vastaa siitä, että annetut vastuut eivät ole ylivoimaisia, ja niiden kautta voi opetella omakohtaista vastuunottoa luottavaisin ja rauhallisin mielin.

Toiminnallisuuden ja osallisuuden merkitys voi tuntua vähäiselle niille ihmisille, jotka itse ovat aktiivisessa elämänvaiheessa ja monin tavoin sitoutuneena yhteiskunnan toimintaan. Yksilölle, joka on ollut pitkään potilaan tai ongelmanomistajan roolissa, saattaa olla kuitenkin erittäin merkittävää päästä mukaan tekemiseen aktiivisen toimijan, ja vähitellen jopa osajan ja vastuunottajan roolissa.

Omakohtaisten, kehollisten, kokemusten merkitys on saattanut päästä unohtumaan myös yhteiskunnassa vallitsevien rationaalisen ajattelun ja asiakeskeisyyden painotusten myötä. Ihminen on kuitenkin pohjimmiltaan tunteva ja elävä olento, joka toimii aina kehon ja mielen muodostaman kokonaisuuden kautta. Ihmisen perimmäiseen luonteeseen kuuluu myös uteliaisuus sekä hakeutuminen kohden haasteita itseohjautuvasti ja vastuuta ottaen. Omien valintojen kautta rakentuva elämä on mahdollista kokea rikkaana ja merkityksellisenä.

Pekka on työssä maatilalla Kellokoskella. Hän kantaa juomavettä laitumella odottavalle Uuras -orille. Hän taputtelee hevosta ja harjaa huolellisesti sen karvaa. Pekka nauttii maatilan töistä. Kaikkein eniten hän nauttii hevosten kanssa puuhailusta.

Aikaisemmin Pekka kävi työssä päivätoimintakeskuksessa viitenä päivänä viikossa. Pari vuotta sitten Pekka pääsi mukaan

henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluun. Ensin Pekka Kinnunen osallistui viiteen koulutuspäivään yhdessä tukihenkilön kanssa. Koulutuksessa pohdittiin omaa elämää koskevia haaveita, toiveita ja tarpeita.

– Olen mies ja haluan tehdä oikeita miesten töitä! Pekka Kinnunen sanoi.

Lantaa ja lautoja, hän kuvaili kunnon töitä. Pekka aloitti tallityöt ja hevosten hoitamisen läheisellä hevosatilalla. Työnteon tueksi hän palkkasi oman työtoiminnan ohjaajan. Aluksi maatilan töitä kokeiltiin yhtenä päivänä viikossa.

Pekan mielestä on tärkeää saada tehdä hyödyllistä työtä. Hän on saanut paljon kokemuksia ja oppinut uusia taitoja. Omien valintojen tekeminen on lisännyt itseluottamusta. – Pekan työtaidot ja itseluottamus ovat parantuneet huomasti, ohjaaja Arja Laukkanen sanoo. – Pekka viihtyy ulkotöissä ja nauttii luonnossa liikkumisesta. Hän on ollut avuksi maatilan raskaissa ja voimia vaativissa töissä, Arja Laukkanen kertoo.

Teksti ja kuvat: Elina Leinonen, Leija 2/2014. <http://www.kvps.fi/tarinat/henkilokohtainen-budjetti-tukee-omia-valintoja>

Maatilatoiminnan tuloksia

Kansainvälisissä tutkimushankkeissa on todettu monia maatilatoiminnan kuntouttavia vaikutuksia. Hollantilaisessa tutkimuksessa selvitettiin mielenterveys- ja päihdekuntoutujien omia kokemuksia. Asiakkaat pitivät tärkeänä maatilatoiminnan tuomaa merkityksellisyyttä ja rakennetta heidän päiviinsä. Päähteiden sijaan he saattoivat kiinnittää huomion johonkin muuhun. Maatila tarjosi turvallisen paikan kokea yhteisön osallisuutta. Arvostelun sijaan asiakkaat saattoivat kokea hyväksyntää ja kunnioitusta.

Toisessa hollantilaisessa tutkimuksessa selvitettiin asiakkaita lähettävien tahojen näkemystä. Heillä tärkeimpiä olivat seuraavat asiat:

- Yhteisöllisyys: maatilat turvallisina ja kodikkaina paikkoina, joissa asiakkaat voivat kokea hyväksyntää
- Maanviljelijän vuorovaikutuskyky: asiakkaan näkeminen ihmisenä
- Laitosmaisen ilmapiirin puuttuminen: maatilalla eletään normaalia arkea, joka ei keskity asiakkaan ongelmiin

- Työnteko: aidot työtehtävät, jotka voi kokea merkityksellisinä
- Luonto: ulkona oleminen, hiljaisuus, mahdollisuus oman tilan ottamiseen

Brittitutkimuksessa kartoitettiin maatilatoiminnan keskeisiä sisältöjä mautiloilla toimivan henkilökunnan näkökulmasta. Keskeisen tärkeänä toiminnassa pidettiin kaikkien ihmisten mahdollisuutta tulla mukaan omana itsenään ja tuntea olonsa tervetulleeksi. Ihmisille tarjoutuu mahdollisuus olla tekemisissä luonnon ja kestävän ruoantuotannon kanssa. Maatilalla vallitsee inhimillisen huomioimisen ilmapiiri, joka tulee esille sekä työntekijöiden välisissä suhteissa että asiakkaan kohtaamisessa. Ympäristö tukee asiakkaan omaan henkilökohtaista kasvua. Hän voi löytää yhteyden omaan itseensä, muihin ihmisiin ja luontoon sekä vahvistaa omaa itsetuntoaan ja itsenäisyyttään. Tutkimus toi esille myös sen, miten toimintamalli voi samalla tukea viljelijäperheen omaa elämänlaatua. Haastatellut tekijät olivat kokeneet voimauttavana mahdollisuuden elää omien arvojensa mukaista elämäntapaa, mikä tapahtuu vuorovaikutuksessa luonnon ja muiden ihmisten kanssa.

Taulukko. Asiakasryhmien vaatimuksia ohjauksen, toiminnan ja ympäristön suhteen. Hassink 2017.

	Psyykkiset sairaudet	Kehitysvammaisuus	Nuorten tukeminen	Dementia
Ohjaus	Tunteiden käsittely, huonoista päivistä selviäminen	Aidot työtehtävät maanviljelijän kanssa	Maanviljelijä roolimallina Vastuunottaminen	Innostava ja aktiivoin ohjaus, tarpeelliset tauot, tilannekohtaisuus
Toiminta	Tilannekohtainen joustavuus	Työtehtävien oppiminen	Aidot työtehtävät	Tavallinen arjen toiminta
Ympäristö	Hiljaisuus, rauhallisuus	Toiminnallisuus	Perhe-elämään osallistuminen	Virkistävä ympäristö, riittävä lepo, aistielämykset

Kuntouttavan maatilan tarjoumat ja asiakastason vaikuttavuus. Lähde: Hassink 2017.

Ympäristön tarjoumat	Vaikutukset
Rauhallisuus	Stressistä palautuminen
Tilan kokeminen	Fyysinen aktiivisuus
Elämän kiertokulkujen kohtaaminen	Fyysisen terveyden paraneminen
Monipuoliset aistihavainnot	Sosiaalinen vuorovaikutus ja osallisuus
Aidot työtehtävät	Henkilökohtainen kehittyminen
Tehtävien moninaisuus	Sosiaaliset taidot
Yhteinen tekeminen	Terveyteen ja voimavaroihin perustuva identiteetti
Elämistä huolehtiminen	Itsetunnon kehittyminen
Fyysinen työ	Vastuullisuus
Ulkoilma	

Lehtonen, Timo (toim.) 1998. Elämän seikkailu, Näkökulmia elämyksellisen ja kokemuksellisen oppimisen kysymyksiin Suomessa. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Lindström, Bengt, Eriksson, Monica 2009.

The salutogenic approach to the making of HiAP/healthy public policy. *Global Health Promotion* 2009; 16; 17.

Uusitalo-Malmivaara, Lotta. 2015. Positiivisen psykologian voima. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Riikonen, Eero, Vataja, Sara. 2009. Voimavarasuuntautuneet neuvonta-, ohjaus- ja terapiamuodot. Duodecim.

www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00105&p_teos=onn&p_selaus=9540

Myönteisen vuorovaikutuksen työkalupakki. vuorovaikutuspakki.blogspot.com/p/ratkaisukeskeinen-ajattelu.html

Mielenterveyden ensiapu. Suomen Mielenterveysliitto.

www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mistoiminta/mielenterveysosaaminen/mielenterveyden-ensiapu

Pirnes, Esa, Tiihonen, Arto. 2010. Hyvinvointia liikunnasta ja kulttuurista. *Kasvatus ja Aika*

Pietikäinen, Arto. 2009. Joustava mieli. Duodecim.

Waltzer, K. 2017. Rikoksen uusijan elämänkulku: hyvinvoinnin ja syrjäytymisen polut. Itä-Suomen yliopisto.

urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2596-1

Salovuori, T. 2012. Terveyttä puutarhasta -voimaantuminen green care -puutarhatoiminnan ohjauksessa. Turun yliopisto.

www.innokyla.fi/documents/440447/baa96cfa-68c5-4db1-a59c-011248826597.

Leikola, A. 2014. Katkennut totuus. Prometheus

Hemingway, A., ym. 2016. What does care farming provide for clients? The views of care farm staff. *NJAS. Wageningen Journal of Life Sciences* 79: 23-29.

Elings, M., Hassink, J. 2008. Green care farms, a safe community between illness or addiction and the wider society.

Ther. Communities, 29 (3): 310-322.

Ottosson J., ym. 2008. The role of natural settings in crisis rehabilitation. How does the level of crisis influence the response to experiences of nature with regard to measures of rehabilitation? *Landsc. Res.*33:51–70.

Pálsdóttir A. M. ym. 2014. The Journey of Recovery and Empowerment Embraced by Nature.

Clients' Perspectives on Nature-Based Rehabilitation in Relation to the Role of the Natural Environment *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2014, 11(7), 7094-7115; doi:10.3390/ijerph110707094

Hassink, J., 2010. Care farms in the Netherlands: attractive empowerment-oriented and strengths-based practices in the community.

Health Place 16(3):423-430.

Palvelumallit ja asiakkaat

Maatilaympäristöön sijoittuvia palvelumalleja ja asiakasryhmiä on monia, ja kaikkiin niistä liittyy omat ammatilliset osaamisvaatimuksensa sekä lainsäädännön kirjatut edellytykset toiminnan harjoittamiseen. Yrittäjän on hyvä olla omassa viestinnässään selkeä, ja kertoa asiakkaille, mistä toiminnasta on milloinkin kysymys.

Tässä esitellään kolmeen toimialaan, eli 1) matkailuun ja virkistystoimintaan, 2) sosiaali- ja terveyspalveluihin, sekä 3) kasvatukseen liittyviä palvelumalleja. Ne eroavat toisistaan ratkaisevasti maatilamatkailu edustaessa Suomessa vakiintunutta liiketoiminnan alaa, kun taas sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyvät maatilaympäristön palvelut ovat vasta monin osin muotoutumassa. Uusille toiminnanalueille lähteviltä yrittäjiltä vaaditaan erityisen suurta sitkeyttä ja valmiutta edelläkävijöiden kohtaamien haasteiden parissa toimimiseen.

Matkailu- ja virkistystoiminta

Matkailutoimintaa harjoittavat yritykset tarjoavat asiakkaille muun muassa majoitus-, ruokailu- ja ohjelmalveluita. Majoitusta tarjoavia maatiloja on Suomessa nykyisin noin 1700. Monella maatila-matkailun kohteella on myös eläimiä. Kotieläinpihoja ja -tarhoja on Suomessa noin 150.

Maatilamatkailun yrityksissä on hyvät lähtökohdat luontoläh-töisen ohjelmatarjonnan ja asiakasryhmien laajentamiseen, sillä tilat ovat jo ennestään tottuneet vierailijoiden vastaanottamiseen. Ohjelmatarjontaa voidaan järjestää myös erityistarpeita omaaville vierailijoille ja vierailuryhmille. Ulkoilu- ja virkistyspäivän jär-jestäminen voi tapahtua vaikkapa yhteistyössä alan järjestöjen tai läheisen palvelutalon kanssa. Julkaisun lopusta löytyy esimerkki tuotetestauksesta, jossa kehitettiin maatilaympäristöön soveltuvia hyvinvointipalveluita.

Eläinten kohtaaminen ja mahdollisuus vuorovaikutukseen niiden kanssa, on yleensä kaiken ikäisille vierailijoille suosittua ja vetovoimaista toimintaa. Osa yrityksistä on lähtenyt laajentamaan toimintaansa myös järjestämällä eläinvierailuja asiakkaiden luo, vaikkapa kouluun tai palvelutaloon.

Lapsille ja nuorille kohdistuvaa toimintaa voidaan järjestää monissa muodoissa. Varsinkin loma-aikaan perheille saattaa olla tarvetta mielekkään vapaa-ajantoimintojen löytämiseen.

Asiakaskokemuksia maaseutumatkailun vetovoimatekijöistä.

Lähde: SMMY Maaseutumatkailu.

Kanniston Kotieläintilalla käy erityisryhmiä ja leirikouluja, joille kaikille tarjotaan eläinavusteista toimintaa kuten ohjattua vuohen lypsyä ja juuston tekoa itse lypsetystä maidosta. Jokainen leirikoululainen saa oman hoitoeläimen (hoitokanin), jonka avulla koululainen oppii kantamaan vastuuta eläimen hyvinvoinnista. Voidaan myös kerätä mu-nia kanoilta ja viiriäisiltä. Näin lapset oppivat ruoan polun pellolta pöytään. Luontopolun seikkailulla kuullaan tarinoita metsän hengistä ja luonnon eläimistä. Lähes kaikille erityis-ryhmille sopivaa toimintaa on ollut hevoskärryajelut. Mie-lenterveyskuntoutujille pelkästään eläinten kuten alpakoiden kanssa oleminen on ollut voimaannuttavaa. Alpakat katsovat ihmistä silmiin ja ovat hiljaa. Olemme myös toteuttaneet lähihoitajaopiskelijoiden kanssa aktiivipäiviä vanhustentalon asukkaalle.

Kuva: MTK:n kuvapankki

Maatilat kuntoutumisen ympäristöinä

Sosiaalipalveluissa ollaan tekemisissä tavalla tai toisella haavoittavassa asemassa olevien ja elämäntilanteessaan tukea tarvitsevien ihmisten kanssa. Yksityisten sosiaalipalveluiden osuus palvelujen tuotannosta on 2000-luvun aikana kasvanut tasaisesti. Nykyisin yksityiset palveluntuottajat vastaavat runsaasta neljänneksestä sosiaali- ja terveyspalveluita. Yleisimpiä yksityisesti tuotettuja palveluita ovat ikääntyneiden palveluasuminen, ikääntyneiden ja vammaisten kotipalvelut, lasten ja nuorten laitos- ja perhehoito sekä lasten päivähoido. Kunnan tai muun julkisen toimijan suoraan ostamien sosiaalipalveluiden lisäksi on hiljalleen yleistymässä myös palveluseleihin perustuva toimintamalli, jossa asiakkailta on enemmän määräysvaltaa palveluita tuottavan tahon valitsemisessa. Palveluseleiden käyttöönotto on monissa maissa johtanut myös luonto- ja eläinavusteisten toimintamuotojen vahvistumiseen.

Sosiaalihuollon palvelujen tuottaminen on luvanvaraista kaikkien ympärivuorokautista hoivaa tuottavien palveluiden osalta. Maatilan toiminta voi olla luonteeltaan päivätoimintaa, josta useinkin riittää kirjallisesti tehty ilmoitus kunnalle, joka puolestaan ilmoittaa yksityisestä palveluntuottajasta edelleen Aluehallintovirastolle (AVI). Kun palveluntuottaja kirjataan AVI:n rekisteriin, hän vapautuu palveluissa arvonlisäveron (ALV) maksuvelvollisuudesta.

Tässä käsitellään seuraavia palvelumuotoja, joihin kuntouttavan maatilatoiminnan on todettu osaltaan soveltuvan:

- Perhehoito
- Avohuollon tukitoimet lastensuojelussa
- Päivätoiminta (vaikeavammaiset, ikäihmiset, mielenterveys- ja päihdekuntoutujat)
- Kuntouttava työtoiminta

Perhehoitoa tarjoavia yksiköitä moni sijaitsee jo nykyiselläänkin maatilaympäristössä. Perhekodilla tarkoitetaan yksityisen perheen kotia, jossa annetaan toimeksiantosuhteista perhehoitoa. Perhekodissa voidaan samanaikaisesti hoitaa enintään neljää henkilöä. Enintään kuutta henkilöä saa hoitaa samanaikaisesti, jos perheessä on tehtävään soveltuva koulutus ja riittävä kokemus hoito- tai kasvatus-tehtävistä.

Perhehoidossa hoidetaan lastensuojelun kautta sijoitettuja lapsia ja nuoria sekä kevyttä hoivaa ja huolenpitoa tarvitsevia kehitysvammaisia, ikäihmisiä ja mielenterveyskuntoutujia. Hoidon tarve voi olla myös lyhytaikaista liittyen esimerkiksi sairaalasta kotouttamiseen tai omaishoitajien lomien järjestämiseen. Perhehoidon kautta halutaan tarjota kodinomaisen ja turvallisen ympäristön, jossa on normaaliin arkeen liittyviä virikkeitä. Eniten perhehoitoa käytetään lastensuojelussa. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista on perhehoidossa vajaa puolet eli 7118 henkilöä (THL, Lastensuojelutilasto 2016). Perhehoidossa olevia aikuisia on noin 2000 (Perhehoitoliitto). Lisätietoa: <http://www.perhehoitoliitto.fi>.

Osa ammatillisen perhehoidon yrityksistä on myöhemmässä vaiheessa siirtynyt ns. ympärivuorokautisen laitoshoidon tuottajaksi. Palvelutuotannon kasvaessa ja työntekijöiden määrän lisääntyessä voivat esimerkiksi työntekijöiden lomajärjestelyt olla helpommin hoidettavissa.

Päivätoimintaan on Suomessa lakisääteinen oikeus vaikeavammaisilla ihmisillä. Suurimpana päivätoiminnan käyttäjäryhmänä ovat olleet kehitysvammaiset asiakkaat. Useimmiten päivä- tai työtoiminta on järjestetty keskitetysti kuntatoimijan ylläpitämissä toimintakeskuksissa. Luonto- ja eläinavusteisuus laajentaa erityisesti mahdollisuuksia päivätoiminnan sisältöjen kehittämiseen. Palvelutuotannon monipuolistuessa voidaan ottaa paremmin huomioon päivätoiminnan asiakkaiden henkilökohtaiset tilanteet ja tarpeet.

Maatilaympäristöön sijoituvassa kehitysvammaisten päivä- ja työtoiminnasta on pitkäaikaista kokemusta muun muassa eteläisen Suomen alueella toimivalla Eteva- kuntayhtymällä, joka järjestää kehitysvammaisille maatala-avusteista toimintaa Nastolassa ja Orimattilassa. Vastaavasti Tapolan kyläyhteisö Orimattilassa tarjoaa kehitysvammaisille asujilleen työtä ja toimintaa yhteisön oman ruoantuotannon parissa. Näiden ohella on viime aikoina tullut myös yritysmuotoista päivätoimintaa sekä palvelusetelien käyttöön perustuvaa toimintaa. Useimmilla päivätoimintaan tulevilla asiakasryhmillä on merkittäviä toimintakykyyn liittyviä rajoitteita, jolloin sosiaali- ja terveysalan ammatillinen tutkinto katsotaan olevan tarpeelliseksi päivätoiminnan järjestämisessä. Green Care -ajattelussa voidaan kuitenkin ajatella palvelujen tuottamisen tapahtuvan myös yhteistyön kautta, jolloin mukana voi olla erilaisen ammatillisen taustan omaavia henkilöitä.

Tikanmäen Tila on Lempäälässä sijaitseva perheyritys, joka tarjoaa kehitysvammaisille aikuisille asumispalvelua sekä ohjattua työtoimintaa. Maatilalla kasvatetaan luomulampaita.

www.tikanmaentila.fi

Ikäihmisten päivätoiminta. Dementiaa tai muita eteneviä ja toimintakykyyn vaikuttavia sairauksia sairastaville ikäihmisille on alettu järjestää päivätoimintaa useilla paikkakunnilla, minkä avulla voidaan tukea ikääntyneiden kotona asumista ja ennalta ehkäistä laitoshoitoon joutumista.

Sosiaalihuoltolain perusteella tarjottava päivätoiminnassa vastuuhenkilöltä vaaditaan korkeakoulutasoinen sosiaali- ja terveysalan tutkinto ja riittävä työkokemus. Lisäksi paikalla on oltava riittävän osaamisen omaava henkilökunta. Päivätoimintaa voidaan järjestää myös kotipalvelun tukipalveluna, jolloin kysymys on virkistävstä ja sosiaalista kanssakäymistä edistävstä toiminnasta, johon ei sisälly hoidollisia tavoitteita.

Keski-Suomessa toteutettiin hanke, jossa ikäihmisten päivätoimintaa järjestettiin maataloilla, joilla ei ollut palvelusta aiempaa kokemusta. Vierailijat järjestettiin 10 henkilön suuruisiin ryhmiin. Asiakaspalautteessa jopa 85 % vastaajista ilmoitti olevansa halukkaita osallistumaan maatilapäivätoimintaan jatkossakin, mikäli toimintaa järjestetään. Loputkin olivat valmiita lähtemään mukaan, mikäli oma kunto ja muu elämäntilanne antavat myöten. Osa vastaajista koki olevansa nykyisellään liian hyväkuntoisia tai kiireisiä toimintaan, mutta jatkossa maatilatoimintaa kiinnostaisi heitäkin. Liki 80 % vastaajista olisi myös valmis maksamaan tarvittaessa jonkin suuruisen omavastuun toiminnasta kuljetuksineen. Sopivaksi omavastuuksi koettiin keskimäärin 9 €/kerta.

Ikäihmisten päivätoiminnan hankkeessa Keski-Suomessa kehitettiin palveluja toimintakykyyn ylläpitämiseen.

<https://hyvinvointiamaatilalta.wordpress.com/>

Hankkeen tulokset on raportoitu oppaassa: Ikääntyvien hyvinvointia tukeva maatilapäivätoiminta. https://hyvinvointiamaatilalta.files.wordpress.com/2018/03/ikaantyvien_hyvinvointia_tukeva_maatila-paivatoiminta.pdf

Lastensuojelun ja perhetyön tukitoimet. Maatilaympäristöjä käytetään myös sosiaalipedagogisen hevostoiminnan puitteissa. Hevostointa voi tapahtua esimerkiksi lastensuojelun avohuollon toimenä tai sitä voidaan tukea harrastustoiminnan muotona. Tavoitteena on yksilön vahvistaminen ja kasvun tukeminen yhdessä tekemisen ja kokemuksellisen oppimisen kautta.

Lastensuojelun uutena työmuotona on viime vuosina otettu käyttöön yhteisöllisen ryhmätoiminnan ja perheleirien toimintamallit, joiden kehittämisessä Pelastakaa Lapset ry on ollut edelläkävijänä. Lasten ja vanhempien yhteiset leirit on suunniteltu vanhemmuuden ja perheen yhteisen toiminnan tukemiseen. Äidille ja lapselle, tai isälle ja lapselle, tarjotaan mahdollisuus luontolähtöisen viikonlopun viettämiseen yhdessä muiden perheiden kanssa. Lasten yhteisöllisessä ryhmätoiminnassa lapsille tarjotaan mahdollisuus viettää vuoden aikana 10 yhteistä viikonloppua pienryhmissä.

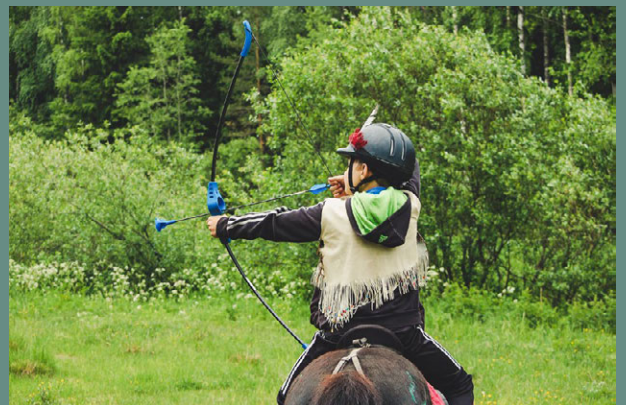
Luontohyvinvointikeskus Tyynelä järjestää tukipari- ja pienryhmätoimintaa lapsille ja nuorille maatilaympäristössä. Toiminta tapahtuu yhteistyössä kunnan ja seurakunnan lapsi- ja nuorisotyön kanssa.

<https://luontohyvinvointi.fi/>

Aika-talli järjestää lähikuntien lastensuojelun kanssa leiri-toimintaa sekä muuta sosiaalipedagogista hevostoimintaa nuorten toimintakyvyn vahvistamiseksi. Neuropsykiatrisia erityisvaikeuksia omaaville lapsille tarjotaan neuropsykiatrista valmennusta. Lähikuntien lisäksi yhteistyötä tehdään Iceheartsin, Mannerheimin lastensuojeluliiton sekä nuoris- ja lastenkotien kanssa. Toimintaa ohjaa koulutettu SPHT-ohjaaja sekä KM, erityisluokanopettaja ja ratkaisukeskeinen neuropsykiatrisen valmentaja.

www.aikatalli.net

Könkkölän tilalle tulee asiakkaita Jyväskylän kaupungin työllisyyspalveluiden, etsivän nuorisotyön ja Nuorten taide-työpajan kautta. Tilalla toimiva yhdistys tarjoaa asiakkailleen luontolähtöistä toimintaa; mm. työkokeiluja, työharjoittelua ja kuntouttavaa työtoimintaa. Könkkölä toimii myös oppilaitosten, yhteisöjen ja yritysten kohtaamispaikkana ja antaa neuvontaa Green Care -toiminnan aloittamisessa.

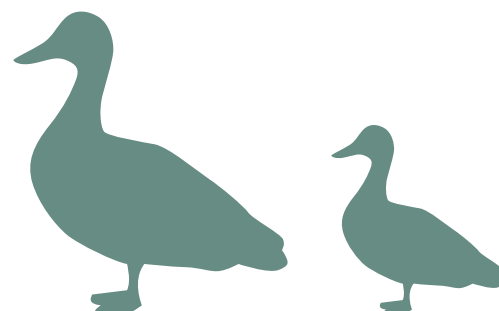
www.konkkolantila.fi

Kuntouttava työtoiminta. Kunnat järjestävät vaikeasti työllistyville henkilöille ns. kuntouttavaa työtoimintaa sekä muita sosiaalisen kuntoutuksen tukipalveluita, joiden tavoitteena on edistää ihmisen valmiuksia työelämään osallistumisessa. Tukipalveluiden järjestäminen pitkäaikaistyöttömille on tehty kunnille taloudellisesti kannustavaksi, sillä kunta joutuu maksamaan ns. sakkomaksua tukitoimien ulkopuolelle jääneistä asiakkaista.

Nykyisen lainsäädännön mukaan kuntouttavaa työtoimintaa voi järjestää ainoastaan julkisen taho tai yhdistys. Muutamilla paikkakunnilla on ratkaisuksi löydetty maatilayhteydessä toimiva yhdistys, jonka kautta työtoiminnan järjestäminen tapahtuu. Maatilayritys voi kuitenkin järjestää muita toimintakykyä vahvistavia tukimuotoja.

Mielenterveys- ja päihdekuntoutus. Mielenterveys- ja päihdepalveluiden toteuttamisessa on kuntien välillä suuria eroja. Suurissa kunnissa palveluiden rakenne on yleensä monipuolisempi ja palvelujen tarjoajia on enemmän. Kuntien ohella palveluita voivat tuottaa sairaanhoitopiirit, yksityiset palveluntuottajat ja järjestöt.

Maatilaympäristöllä voi olla monia positiivisia vaikutuksia mielenterveyskuntoutujan fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Tilaympäristö sallii ihmisten erilaisuuden ja mahdollistaa eri ihmisten löytävän juuri heitä innostavat ja kiinnostavat asiat. Maatalouden työt siirtävät kuntoutujan huomiota pois sairaudesta ja tuovat tekemistä joutenolon tilalle antaen näin päivälle tarkoitukseen.

Maatilat oppimisen ympäristöinä

Suomessa toimii monia luonto- ja ulkopainotteista metsäesikouluja ja päiväkoteja. Monet päiväkodit ja koulut tekevät myös retkiä maataloilille. Laajemmassa mitassa maatalian ja eläinten lisäarvoa kasvatuksessa hyödynnetään kuitenkin Suomessa vielä vähäisesti moniin muihin maihin verrattuna. Esimerkiksi Norjassa koulujen ja maatalojen välinen yhteistoiminta on aktiivista. Erityistä tuen tarvetta omaavilla lapsilla osa viikosta saattaa sijoittua kokonaan maatilalle, jossa oppiminen tapahtuu omakohtaisten kokemusten ja toiminnan kautta. Tanskassa koulut vuokraavat vastaavasti maataloilta viljelypalstoja, joiden myötä koululaiset pääsevät itse osallistumaan ruoan viljelyyn ja sadonkorjuun myötä aina tuotteiden valmistamiseen ruoaksi asti.

Erityisen hyvin maatilaympäristöt soveltuvat ruokakasvatukseen, jossa tutustutaan ruoan alkuperään ja ruoan reittiin pellolta pöydällä (sekä takaisin pellolle). Ruoan reittiin liittyy monia ympäristöteemoja, joihin voi tilalla tutustua käytännön tekemisen ja kokemisen kautta. Omakohtaiset kokemukset antavat monitahoiselle ympäristö- ja kestävyystiedolle konkreettiset puitteet, joihin on mahdollista sijoittaa koulussa opeteltavia yksityiskohtaisia tietoaineistoja. Kokemuksellisuuden ja opitun faktan yhdistelmä luo perusteet, joiden varassa on myöhemmissä elämässä mahdollista tehdä harkittuja omakohtaisia kulutusvalintoja.

Maataloilille nykyisin suuntautuvat vierailut tapahtuvat monesti ilman taloudellista korvausta yrittäjien ollessa valmiita oman toimintansa esittelyyn esimerkiksi lähikoulun oppilaille. Maksullista toimintaa ovat olleet lähinnä maatilamatkailun tiloille sijoittuvat leirikoulut, joissa koululaisille on suunnitellut ohjelmalliset toimintapaketit.

Koivuniemen herran tilalla on maatilameininkiä lapsille ja perheille. Maatalian eläimet ja aktiviteettipisteet kuuluvat oleellisena osana kaikkeen toimintaan. Yritys on toiminut jo 25 vuotta. Toimintaa on sekä päiväkävijöille että pidemmän loman viettäjiille. Leirikouluja järjestetään syksyisin ja keväisin metsä- ja joki luonnon parissa. Yrityksen luomassa yhteistyöyhteisössä toimii yli 15 alihankkijaa.

www.koivuniemenherra.fi

Kirjallisuutta toimintamalleista

Ikäihmisten lyhytaikaisen perhehoidon käynnistäminen. Innokylä.
www.innokyla.fi/documents/112114/618c2ec5-02d8-47c1-b47a-ae42e59abf4a

Perhehoito vanhuksille ja mahdollisuus maaseudulle. Maa- ja kotitalousnaisten Keskus ry.
www.maajakotitalousnaiset.fi/sites/default/files/attachment/loppuraportti_perhehoitoapuvanhuksillemahdollisuusmaaseudulle_21052013.pdf

Pylkkänen, P., Skyttä, T. 2016. 2016. Tienviittoja hoivamaatilatoimintaan. Vapaamuotoisia julkaisuja 87. Mikkelin ammattikorkeakoulu. URN:ISBN:978-951-588-584-5

Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinto, palveluiden järjestäminen ja tuottaminen. Kuntaliitto

THL. 2014. Green Care. Työhön kuntouttava toiminta luonnossa. Tietoa maaseututoimijoille ja työhön kuntoutuksen ammattilaisille. thl.fi/documents/10531/623661/GC+opas+nettiin+241114.pdf/43b98be9-3ee7-4480-89ab-ad5b0a67906c

Kähäri, M., Niemelä, A. 2016. Hoivamaatilatoimintaa mielenterveyskuntoutujille.
www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/116144/Opinnaytetyo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Luontoa elämään -hanke.
www.lapinamk.fi/fi/Tyoelamalle/Tutkimus-ja-kehitys/Hyvinvointipalveluiden-osaamisala/Luontoa-elamaan

Halonen, A-H. 2016. Maatilatoimintaa mielenterveyskuntoutujille. Hoitotyön koulutusohjelma. Lapin ammattikorkeakoulu.
www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=531b56ea-29c9-4da4-be66-011fac35a967

Pelastakaa Lapset ry. Lasten kanssa luontoon.
www.emmaelias.fi/wp-content/uploads/2017/03/Peppi_Lasten-kanssa-luontoon_Opas_final_LR.pdf

Toimintaympäristön suunnittelu

Maatilatoiminnan lähtökohtana on asiakkaan pääseminen mukaan normaaleihin arjen ympäristöihin ja vaihtoehdon tarjoaminen laitospuoleisille toimintamalleille. Silti maatilalla porttien aukaiseminen vierailijoille asettaa tiettyjä vaatimuksia, joiden järjestämisestä joudutaan pohtimaan ennen toiminnan aloittamista.

Monesti toimintaympäristöjen kehittämisessä joudutaan etenemään asteittain. Uudessa yritystoiminnassa on aina järkevää lähteä maltillisesti liikkeelle, ja tarkentaa toimintasuunnitelmia sen myötä, kun asiakaskysyntä alkaa vakiintua ja käsitys liiketoiminnan painopisteistä vahvistuu.

Liimatan (2016) opinnäytetyössä pohdittiin maatilaympäristön omistamisen ja vastaavasti tilojen vuokraamisen liittyviä vaihtoehtoja toimintaterapian näkökulmasta. Vuokratessa tiloja terapia-käyttöön, toimintaterapeutille jää huomattavasti enemmän aikaa ja resursseja varsinaisen asiakastyön tekemiseen. Omalla tilalla toimittaessa runsaasti aikaa menee vastaavasti maatilaympäristön ylläpitoon ja eläintenhoitoon. Varsinkin eläintenhoitotyöt ovat sitovia; eikä pienen maatalousyrityksen ole mahdollista saada esimerkiksi lakisääteistä lomituspalvelua. Vuokraympäristössä toimittaessa on vastaavasti paneuduttava enemmän eläimien tuntemiseen sekä laadittava selkeästi määritelty yhteistyösopimus maatilan kanssa.

Rakennettu ympäristö

Vierailijoiden vastaanottamiseen maatila tarvitsee monesti myös sisätiloja. Maatilakäynteihin saattaa liittyä tilan järjestämä ruokailu tai kahvitarjoilu tai vaihtoehtoisesti vierailijoille voi olla varattuna tilat omien eväiden syömistä varten. Sosiaalituloja tarvitaan vaatteiden vaihtoon ja omien henkilökohtaisten tavaroiden säilyttämistä varten. Sadepäivinä saatetaan tarvita vaihtoehtoisia sisätoiminnan tehtäviä. WC-tilojen toteuttamista riittävän väljästi mitoitettuna ja esteettömänä inva-WC:nä kannattaa ehkä harkita jo toiminnan aloitusvaiheessa.

Oman kodin ja perhe-elämän avaaminen vierailijoille on iso päätös, jonka toimivuutta jokainen joutuu omalla kohdallaan miettimään. Perheenjäsenille saattaa tulla uudenlaisia vaitiolon velvollisuuksia. Samalla kuitenkin tarjoutuu näköaloja erilaisten ihmisten ja heidän elämäntarinoidensa äärelle. Maatilan pihapiiriin ja ruokapöytään palaa entisaikojen puheensorina ja elämänmakuiset tapahtumat. Isokummun lammastilalla tämä on nähty perhe-elämän uudenlaisena rikkautena.

Lammastilalla. Maaseutuuyrittäjänä ja perheellisenä jouduimme pohtimaan monelta kantilta asioita ennen toiminnan aloittamista. Tarjoamme oman kotimme asiakkaille työympäristöksi, jolloin kaikkien perheenjäsenten tuli olla tietoisia toiminnan aloittamisesta.

Isommilta lapsilta kysyimme mielipidettä ja pohdimme yhdessä heidän kanssaan toiminnan vaikutuksia perheen arkeen. Pieniltä ei kysytty mielipiteitä, mutta keskustelimme kyllä tilanteesta. Kaikki suhtautuivat asiaan myönteisesti. Aikuisten lasten mielipidettä vahvasti mahdollisuus työllistyä toiminnan myötä kotitalalla. Samalla on auennut mahdollisuus kouluttautua monipuolisemmin oppisopimuksella maatilalla.

Lähtökohtana Green Care toiminnalle mielestäni on, että asiakkaat kohdataan nimenomaan ihmisinä, ei asiakkaina. Meillä tehdään maatilan töitä ja niihin osallistuu arkipäivinä työmiehiä ja -naisia. Me vanhempina uskomme, että tarjoamme lapsillemme rikkaan lapsuuden, kun suomme heille mahdollisuuden tutustua erilaisiin ihmisiin.

Koulujen kesälomat mahdollistavat lasten osallistumisen päivän aikana toimintaan. Asiakkaat pitävät lasten kanssa touhua-misesta ja kaikki tekevät yhdessä töitä. Lapset ovat lähes yhtä helposti lähestyttäviä kuin eläimet. Sosiaalisesti heikoimmatkin asiakkaat osallistuvat keskusteluun lasten kanssa.

Ruokailua ja ruoanvalmistusta suunniteltaessa tulee ottaa huomioon elintarviketurvallisuuteen liittyvä lainsäädäntö. Lainsäädäntö määrittelee **elintarvikehuoneistoksi** tilat, joissa myyntiin tarkoitettuja elintarvikkeita valmistetaan, säilytetään tai tarjoillaan. Silloin kun asukkaat/asiakkaat valmistavat ruokaa joko itselleen tai muille asukkaille tilat voidaan määritellä myös **kodinomaiseksi keittiöksi**, jossa varustustasoon kohdistuvat vaatimukset vastaavat lähes normaalia kotitalouden keittiötä. Elintarvikehuoneistoksi määritellyissä tiloissa on sielläkin asiakkaiden osallistuminen ruoanlaittoon sallittua, kunhan riittävästä suojavaatetuksesta huolehditaan ja mukana olevilla ammattilaisilla on suoritettuna ns. hygieniaoppi. Elintarviketurvallisuuteen liittyvistä säännöksistä saa tietoa kunnan elintarvikevalvontaviranomaiselta sekä Elintarviketurvallisuusvirastosta (Evira).

Vastaavasti asuin- ja majoitustiloissa on huolehdittava paloturvallisuudesta. Pelastusteiden tulee olla selvillä ja hyvin merkittyjä. Palohälyttimien ja sammutuspeittojen määrä määritellään pinta-alaa kohden laskettuna.

Esteettömyys. Asiakkaiden mahdollisuuteen liikkua esteettömästi joudutaan paneutumaan silloin, kun maatilatoiminnan asiakkaissa ja vierailijoissa on mukana liikuntarajoitteisia ihmisiä, esimerkiksi vammautuneita tai ikääntyneitä. Tässäkin kohdin voidaan valita, mille alueille esteettömän pääsyn järjestäminen on tarpeellista.

Esteettömyyden kannalta tulee pohdintaan muun muassa ovi- aukkojen tarpeelliset leveydet, pyörätuolille sopivat luiskat (kaltevuus, kääntymissäde), tukikaiteiden tarve, esteettömien wc-tilojen sekä ulkoportaiden ja -alueiden hoitaminen. Myös eläinsuojissa ja ulkotiloissa voi olla tarpeen miettiä, mihin tiloihin asiakkailla halutaan olevan esteetön pääsy. Esteettömän ympäristön rakentamisesta löytyy lisää neuvoja ja opastusta muun muassa Invalidiliiton sivuilta www.esteeton.fi.

Pihaympäristöt

Tilan tarjoama toiminnallisuus ja kokemuksellisuus. Tähänastisten kokemusten valossa on nähty varsin monenlaisten maatilojen tai maatalouden kaltaista toimintaa harjoittavien toimijoiden soveltuvan maatilatoiminnan piiriin. Useimmille asiakasryhmille kuitenkin soveltuvat käsityövaltaiset työtehtävät, joissa pääsee omin käsin tekemään maatilalla askareita. Joitakin kävijöitä saattaa viehättää myös teknisemmät työtehtävät, esimerkiksi koneiden korjauksen tai peltotöiden parissa. Talviaikaan saattaa esimerkiksi metsänhoidon ja polttopuiden teon parissa löytyä asiakkaille sopivia työtehtäviä. Kaikkein selkein maatilojen vetovoimatekijät on kuitenkin erilaiset eläimet ja niiden parissa tapahtuva työskentely. Moni vierailijoita säännöllisesti vastaanottava tila on hankkinut varsinaisten tuotantoeläinten ohella myös lemmikki- ja pieneläimiä, joiden parissa toimintaa, esimerkiksi lapsille saattaa olla helpommin järjestettävissä.

Maatilan kokonaisuuteen kuuluu peltoja ja metsiä sekä parhaimmillaan myös luonnonarvoiltaan arvokkaita perinnemaisemia. Näillä alueilla tehtävät työt voivat osaltaan täydentää maatilatoiminnan kokonaisuutta. Esimerkiksi polttopuiden hankinta ja metsänhoitotyöt ovat monen maatilalla vuodenvierailuun liittyviä töitä, joissa auttavia käsipareja on mahdollista ottaa mukaan.

Joissakin maissa, esimerkiksi Norjassa Green Care -toiminta on haluttu tietoisesti ohjata tuotantoa harjoittaville maataloille. Tätä kautta halutaan tukea maaseutualueiden elinvoimaisuutta ja samalla tarjota asiakkaille aitoja työtehtäviä maatilalla päivittäisen työn parissa. Suomessa ”maatilan” määrittelylle ei tässä suhteessa ole tehty rajauksia. Esimerkiksi Etevan kuntayhtymässä on kehitysvammaisille suunnattuja asumispalvelujen ja työtoiminnan yksiköitä,

joissa asiakkaat pääsevät mukaan puutarhanhoidon ja kotieläinten hoidon työtehtäviin. Maatilalla ei ole kuitenkaan mitään varsinaista tuotantoa. Tilan tuotteet käytetään yksikön oman ruoka- huollon tarpeisiin.

Ympäristön viihtyisyys ja esteettisyys. Maatilaympäristöt ovat lähtökohtaisesti aitoja työn ja toiminnan ympäristöjä. Normaaleihin sosiaali- ja terveyspalvelujen laitospäivähoitoihin verrattuna niihin liittyy rentoutta ja kotoisuutta, jossa osallistumisen ja mukaanlähdön kynnyks on matalalla. Siltikin tilaympäristöä on syytä tarkastella myös ulkopuolisen kävijän ja asiakkaan näkökulmasta. Päivittäisten työympäristöjen selkeys, siisteys ja viihtyisyys ovat omiaan parantamaan kaikkien työtekijöiden ja toimijoiden hyvinvointia ja jaksamista.

Oheinen kuva on perhetoimintaa ja lastensuojelun avohuollon palveluita tuottavalla Toiskan tilalla, jossa päivittäisten asuin- ja työympäristöjen viihtyisyyteen osaltaan haluttu panostaa. Pienet arjen elämykset ja kauneuden näkeminen ympärillä ovat osa asiakkaiden hyvinvoinnin tukemista. Ympäristön toiminnallisuuden ja viihtyisyyden kohentaminen on kuitenkin pitkäaikainen projekti, jossa edetään askel kerrallaan.

Matkailun asiakasryhmissä odotukset ympäristön elämyksellisyydelle ja viihtyisyydelle on luonnollisesti arjen työympäristöjä korkeammalla tasolla. Maatilan vetovoimatekijät liittyvät ympäristön aitouden ja luonnollisuuteen. Näiden arvojen tekeminen näkyviksi ja helposti koettaviksi lyhyen vierailuhetken aikana vaatii panostamista myös ympäristön suunnitteluun ja rakentamiseen.

Toiskan perhekoti.

Eläintenhoito

Eläinten hyvään hoitoon ja lajinmukaisen käyttäytymisen järjestämiseen liittyy runsaasti erilaisia kysymyksiä. Tässä käsitellään niitä teemoja, jotka liittyvät ulkopuolisten asiakkaiden mukaantuloon eläinten kanssa tapahtuvaan tekemiseen. Lähtökohtana on, että asiakkaan hyvinvointia lisäävä toiminta voi toteutua ainoassaan silloin, kun eläinten omasta hyvinvoinnista on huolehdittu.

Eläinlajien ja -yksilöiden valitseminen

Eläinavusteiseen työhön keskittyneen kansainvälisen järjestön Delta Societyn ohjeissa korostetaan eläinavusteiseen toimintaan ja terapiaan valittavien eläinten luotettavuutta sekä käyttäytymisen ennustettavuutta ja hallittavuutta. Luonnetestien avulla voidaan valikoida eläinyksilöt, jotka parhaiten soveltuvat ihmisten kanssa työskentelyyn.

Maatilan eläin voi kuitenkin olla myös tuotantoeläin, jonka päivittäisestä ylläpidosta ja hoidosta kuntoutuja ottaa vähitellen lisääntyvä vastuuta. Työn ohjaaja huolehtii silloin, että eläimen ja ihmisen väliset kohtaamiset tapahtuvat kummankin osapuolen näkökulmasta onnistuneella tavalla. Osa eläinyksilöistä soveltuu ehkä paremmin ihmisen ja eläimen väliseen vuorovaikutukseen, ja eläimen käyttöä eläinavusteisessa toiminnassa voidaan vähitellen lähteä laajentamaan.

Käytännön työssä on useinkin huomattu eläinlajien ja -yksilöiden monimuotoisuuden tarjoavan parhaat mahdolliset edellytykset asiakastyölle. Joku asiakas kaipaa läheisyyttä ja vuorovaikutusta rauhallisen eläimen kanssa, toinen kaipaa vuorovaikutussuhteeseen enemmän haasteellisuutta. Tilalla saattaa olla myös vanhenevia tai kovia elämänvaiheita kokeneita eläimiä, joiden elämäntarinaansa samistuminen auttaa kuntoutujaa oman henkilökohtaisen tarinansa työstämisessä.

Eläinavusteiseen toimintaan soveltuva lajikirjo on varsin moninainen sisältäen sekä tuotantoeläimiä (hevonen, aasi, poni, alpakka, laama, lehmä, sika, lammas, vuohi, kanat, ankat, hanhet, ym.) että lemmikkieläimiä (koira, kissa, marsu, ym.). Maatilalla voidaan harkita myös maatiaiseläinten hankintaa, mikä samalla turvaa näiden harvinaisiksi käyneiden eläinrotujen säilymistä tuleville sukupolville. Suomalaisista alkuperäiseläimistä löytyy lisätietoa Maatiai-
nen-yhdistyksen sivuilta www.maatiainen.fi/.

Monipuolinen eläinlajisto tukee hyvin Green Care -toiminnan järjestämistä, mutta tilan omistaja joutuu aina miettimään myös eläinten hoidon vaatimaa työmäärää ja sovittamaan tämän yhteen yrityksen resurssien kanssa. Liian kuormittava työtilanne rasittaa ajan mittaa yrittäjän omaa hyvinvointia, ja heikentää siten toiminnan kehittämiseen tarvittavia voimavaroja.

Isokummun lampaat ovat alkuperäisrotuisia suomenlampaista ja kainuun harmaksia. Kesäaikaan emot laiduntavat Kalajoella hoitaen luonnonsuojelualuetta ja Lohtajalla kulttuurihistoriallista perinnemaisemaa. Lampaiden ohella tilalla on hevosia ja poneja sekä kaneja ja paimentavia koiria.

Eläinten hyvinvointi

Eläimen hyvinvoinnista huolehtiminen on aina ohjaajan ja omistajan vastuulla. Eläimen käyttäytymistä seurataan, ja reagoidaan tarpeen mukaan stressistä kertoviin kehonkielen merkkeihin. Kehon ja mielen valmiustilaa nostavat ns. stressireaktiot ovat tarkoituksemukaisia ja normaaliin elämään kuuluvia, sikäli kun tilanteet pysyvät hallinnassa ja eläimellä on mahdollisuus rasituksen jälkeen tarpeelliseen palautumiseen ja voimavarojen elpymiseen.

Aktiivaatiotason nouseminen esimerkiksi koiralla näkyy kasva-neena levottomuutena, toimintatarmona ja herkkyytenä ympäris-tön ärsykeille. Eläin ei pysty keskittymään, eikä kontrolloimaan käytöstään normaaliin tapaan, vaan reagoi ärsykkeisiin tavanomais-ta voimakkaammin. Adrenaliinin nousuun liittyy mm. läähätystä, yliherkkyyttä, haukkumista, levottomuutta ja itsekontrollin puutetta. Adrenaliinin nouseminen huipputasoonsa kestää 10-15 minuut-tia. Tästä syystä esimerkiksi vastaan tulleen koiran aiheuttama kiihtymystila voi aiheuttaa sen, että koira säikähtää ojassa lojuvaa muovipussia tai ampaisee ohiajavan polkupyörän perään pitkälti kohtaamisen jälkeen. Kaiken kaikkiaan adrenaliinipurkauksen palautuminen kestää 3-6 päivää. Jos eläimelle tulee toinen adrena-liinipurkaus, ennen kuin edellinen on ehtinyt tasaantua, stressitaso nousee entistä korkeammaksi.

Uuden ja kenties myös stressaavan tilanteen jälkeen eläin tarvitsee hiljaisuutta ja rauhaa. Levätessään eläin samalla työstää oppimiaan asioita. Vakavan stressitilanteen, esimerkiksi eksymi-sen, jälkeen koira tarvitsee vähintään viikon aikaa toipumiseen ja ylimääräisen rasituksen välttämiseen.

Se, mikä kutakin eläintä stressaa, on pitkälle yksilöllistä. Moniin stressiä aiheuttaviin tilanteisiin voi totuttautua vähittäisen tutustumisen myötä. Tärkeintä eläimelle on sen suhde omistajaan. Rauhallisen ja tutun ihmisen seurassa, joka antaa eläimelle elämään turvalliset puitteet, on myös uusiin asioihin tutustuminen helpompaa.

Eläimen arvaamatonta käyttäytymistä asiakastilanteissa voi aiheuttaa myös sairaus ja kivun kokeminen. Kivun tunnistaminen eläimellä ei aina ole helppoa, mutta epänormaalin käyttäytymisen havaitseminen antaa syytä epäilyyn ja terveydentilan tarkistamiseen. Eläimen liikkumiseen voi tulla kivun myötä jäykkyyttä, tai ruoan ja juoman käytössä ilmenee muutoksia. Levottomuus tai vetäytyminen sosiaalisesta vuorovaikutuksesta saattaa niin ikään liittyä kipuoireisiin. Tarvittaessa kivun mahdollisuutta voi testata lyhytaikaisen kipulääkityksen kautta.

Suopirtti Highland

Eläintautien rajoittaminen

Suomen tilanne vakavien eläintautien suhteen on maailmanlaajuisesti arvioituna hyvä, jopa erinomainen, mutta tilanteen ylläpitämiseen vaati myös jatkuvaa asiaan panostamista. Maatilan kuntouttavien vaikutusten puolesta asiakkaiden mahdollisuudet läheiseen vuorovaikutukseen eläinten kanssa ovat puolestaan keskeisen tärkeitä. Kukin maatila joutuu siis omista lähtökohdistaan käsin miettimään, minkälaisista eläintautitorjunnan säännöistä tilan toiminnassa on tarpeen pitää kiinni.

Merkittävimpiä usealle eläinlajien yhteisistä taudeista ovat salmonellatartunnat, minkä vuoksi eläinnäyttelyiden osallistumiseen tai eläinvierailujen toteuttamiseen vaaditaan useinkin todistus eläimen salmonellavapaudesta. Salmonellabakteeri aiheuttaa mm. eriasteisia suolistotulehduksen oireita tai se voi olla myös kantajalle täysin oireeton. Tauti leviää ulosteen välityksellä; muun muassa ostoeläinten tai saastuneen rehun kautta tai saastuneella tilalla vierailleiden ihmisen kengän pohjissa. Ihmisten saamat tartunnat ovat olleet lähinnä ulkomailla nautituista elintarvikkeista. Tuotantotoiminnassa olevan kotieläintilan puhdistaminen todetusta salmonella-tartunnasta on varsin kallis ja pitkäaikainen toimenpide.

Lajikohtaisesti esiintyy Suomessa muun muassa seuraavia leviäviä tauteja. Nautakarjalla yleisimpiä sairauksia ovat vasikoiden suolistotulehdukset sekä hengitystiesairaudet. Sioilla ei ole viime vuosina esiintynyt helposti leviäviä tai vaarallisia tauteja, mutta sikaruusua ennaltaehkäistään rokotusten avulla. Siipikarjaa rokotetaan pääsääntöisesti marekia, sinisiipitautia ja Gumboron -tautia vastaan. Viranomaiset seuraavat valvontaohjelmien avulla myös lintuinfluenssan, Newcastlel taudin ja pneumoviruksen tilannetta. Paikoitellen esiintyy myös kanapunkkia.

Vierailijoita vastaanottavalla **tuotantotiloilla** on eläintautien torjunnan vuoksi tarpeen hankkia tilalla käyville säännöllisesti käyville asiakkaille omat suojavarusteet työntekoa varten. Näillä asusteilla ei siten liikuta tilan ulkopuolella ja asiakkaat eivät mene omilla asusteissaan tuotantotiloihin. Myös jalkineita on hyvä olla tilalla kaikille asiakkaille, ettei eläinsuojissa kuljeta omilla kengillä. Eläinten hyvinvoinnin kannalta on muistettava, ettei kukaan ruoki eläimiä ilman ohjeistusta. Näin vältetään ruokinnan muutoksien aiheuttamilta sairauksilta.

Satunnaisia tilavierailijoita ja päiväkävijöitä varten tilalla täytyy olla kertakäyttöisiä kenkäsuojia, jotta vierailijat eivät liiku omilla jalkineissaan eläintiloissa. Suotavaa olisi, että vierailijat eivät koskisi eläimiin zoonoosiriskien vuoksi. Tämä voi toki olla hankalaa varsinkin lapsivierailijoiden kanssa. Mikäli tilavierailijat tai asiakkaat ovat olleet ulkomailla, noudatetaan 2 vrk:n karanteeniaikaa, ennen kuin henkilö on eläinten kanssa tekemisissä.

Kotieläinpihoilla saattaa vieraila vuoden aikana paljon kävijöitä. Eläintautien leviämiskäynnin näkökulmasta näiden kävijöiden merkitys on vähäisempi, sillä maatilat-kailun ja kotieläinpihojen

voi olettaa vetävän enemmän puoleensa kaupunkiväestöä, jotka eivät siirrä yhden tilan tartuntaa toiselle kotieläintilalle.

Kotieläinpihoissa joudutaan huomioimaan etenkin Maa- ja metsätalousministeriön asettamat rajoitukset siipikarjan ja sikojen ulkona pidolle. Siipikarjan ulkonapitoon rajoituksia on aiheuttanut lintuinfluenssan, sian osalta puolestaan afrikkalaisen sikaruton leviämiseen liittyvät riskit. Kotieläinpihan kävijöille voidaan sisälle tulon yhteydessä kertoa eläinten kotieläinpihalla noudatettavista toimintasäännöistä.

Mustialan kotieläinpihalla toimintasäännöt.

- Kotieläinpihalla vierailu on sallittua vain aukioloaikoina sekä ennalta varattuna vierailuajana. Vierailu on maksullista.
- Ethän anna eläimille omia ruokiasi! Ruohoa voit tarjota aidan raosta. Tarhoihin ei saa mennä ilman hoitajaa.
- Alueelle ei saa tuoda vieraita koiria tautiriskin ja arvaamattoman käytöksen takia.
- Tautiriskin vuoksi ethän tule kotieläinpihalle samoille kengillä, joilla olet käynyt muissa eläintiloissa lähiaikoina. Kerrothan, mikäli olet juuri palannut ulkomaanmatkalta.
- Käyttyädy rauhallisesti ja vältä turhaa äänenkäyttöä. Muista, että olet vierailulla eläinten kodissa

Lähde: Juntto & Kumpulainen 2015.

Eläinten pitämistä säädelään erityisesti Eläinsuojelulain puitteis-
sa. Tuotantoeläimiä (nautoja, sikoja, lampaita, vuohia, siipikarjaa,
mehiläisiä, kimalaisia, turkiseläimiä) pitävien toimijoiden on
rekisteröidyttävä eläintenpitäjäksi riippumatta eläinten määrästä
tai niiden käyttötarkoituksesta. Rekisteröityminen eläintenpitäjäksi
tehdään oman kunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle. Eläinsuoje-
lulaissa on eläimille myös **lajikohtaista merkitsemistä ja rekisteröin-
tiä** koskevia ohjeita, joiden kautta pyritään hallitsemaan varsinkin
eläintautien leviämiseen liittyviä riskejä. Merkitsemistä valvovat
tarkastuseläinlääkärit ja asiakaskäyntejä tekevät kunnaneläinlääkärit.
Lisätietoja löytyy Eviran sivulta: [www.evira.fi/elaimet/elainsuoje-
lu-ja-elainten-pito/merkitseminen-ja-rekisterointi/](http://www.evira.fi/elaimet/elainsuoje-
lu-ja-elainten-pito/merkitseminen-ja-rekisterointi/)

Kotieläinpihan perustamiseen tarvitaan puolestaan alue-
hallintoviranomaisen suorittama tarkastus ja perustamislupa.
Eläinsuojelulain mukaisesti kotieläinpihat luokitellaan **pysyviksi
eläinnäyttelyiksi**, joissa voidaan pitää esillä lähinnä tuotanto- ja
lemmikkieläimiä. Luonnonvaraisten eläinten kohdalla puhutaan
eläintarhoista, joiden perustamiseen on erilliset säädökset.

Eläinvierailut ja kesäeläinten vuokraaminen

Aina asiakas ei pääse tulemaan maatilalle ja eläimen luokse. Silloin
voidaan miettiä myös sitä, onko eläimen mahdollista vierailla
asiakkaan luona. Eläinvierailujen järjestämisessä voi saada tukea
järjestöiltä, jotka tarjoavat eläimelle ja sen omistajalle tarvittavaa
koulutusta. Lisäksi yhdistyksissä testataan eläinten käyttäytymistä.
Eläinvierailu voi tapahtua sisätiloissa, mutta monesti ollaan myös

ulkona, jolloin vierailusta ei aiheudu allergiahaittoja, ja ympäristö
saattaa olla muutenkin eläimen kannalta rauhallisempi ja tutumpi.

Jos eläinten pitopaikka sijaitsee asemakaava- tai taajama-alueella,
on ennen suunnittelun aloittamista hyvä olla yhteydessä kunnan tai
kaupungin rakennusvalvontaan ja selvittää mahdollisuudet maa-
alueen käyttöönottoon laidunmaana. Yrittäjän ja lampaiden vuokralle
ottajan välisessä yhteistyösopimuksessa kannattaa sopia ajankohtien
hoitovastuista ja menettelytavoista myös poikkeustilanteissa.

Laidun tulee rekisteröidä eläinten pitopaikaksi toimittamalla
”Eläinten pitopaikat” -lomake kunnan maaseutuelinkeinoviran-
omaiselle. Lisäksi tulee huolehtia, että laiduntavat eläimet on
merkitty virallisin korvamerkein ja niiden siirroista ilmoitetaan
rekisteriin. Kesäeläinten hoidosta (kanat, lampaat, kanit) kerrotaan
enemmän muun muassa **Vihreän veräjän oppaassa** (Rantasuomela
2016).

Kummitilatoiminnassa tila nimeää eläimen, jonka elämää asiakkaat
tai muut yhteistyötahot pääsevät säännöllisesti seuraamaan. Eläin voi
käydä vierailemassa, tai asiakkaat voivat tulla tutustumaan eläimen luo.
Väliaikoina voidaan vaihtaa kuvia ja viestejä eläimen kuulumisista.
Eläinten kuljettamiseen edellytetään lainsäädännössä eläinkuljettaja-
lupaa, mikäli kysymys on liiketoiminnasta ja kuljetusetaisytydet ovat
pituudeltaan yli 65 kilometriä. Kuljetuslupan saadakseen hakijan
tulee osoittaa, että hänellä on käytettävissään asianmukaiset laitteet
ja kuljetusvälineet. Kuljettajalta vaaditaan pätevyystodistus (hevos-,
nauta-, lammis-, vuohi- ja sika-eläimet sekä siipikarja) tai alan kou-
lutustodistus (muut eläinlajit). Lisätietoja kuljetuslupiin liittyvistä
vaatimuksista saa muun muassa läänineläinlääkäreiltä.

Turvallisuussuunnittelu

Turvallisuussuunnittelu on keskeinen edellytys sille, että maatila voi ylipäättään aloittaa ulkopuolisten kävijöiden vastaanottamisen. Maatilaympäristö saattaa monelle kävijälle olla täysin uusia ja ennalta tuntematon toimintaympäristö. Miettimällä riskit etukäteen, voidaan jo ennalta ehkäistä vaaratilanteiden syntymistä. Esimerkiksi **Kanniston kotieläintilan** turvallisuusasiakirjassa on käyty kattavasti läpi leirikoulutoimintaan liittyvä mahdolliset riskitilanteet ja esitelty ohjeistus hallintaan. www.kannistontila.fi/materiaalit/Turvallisuusasiakirja.pdf

Riskialttiita kohteita löytyy muun muassa kemikaalien, koneiden ja sähkölaitteiden parista. Maatilan kulkureittien ja työskentelytilojen turvallisuus tarkistetaan. Maatilan kohteissa esiintyy myös pölyjä ja homeita sekä melua, joiden kanssa saatetaan tarvita suojavarusteita. Työkaluille on niin ikään syytä varata selkeästi omat säilytyspaikkansa, josta ne löytyvät, vaikka käyttäjiä olisi useita. Osa maatilan riskialttiista kohteista voidaan rajata kokonaan vierailijoiden käyttämien alueiden ulkopuolelle, ja muut alueet tehdä turvallisiksi huolehtimalla turvallisen käytön opastuksesta ja varoituskylttien laittamisesta riskikohteisiin.

Eläinten käsittelyyn, samoin kuin koneiden käyttöön liittyvät omat osaamisvaatimuksensa. Turvallinen tekeminen opitaan työhönsä. Turvallinen tekeminen opitaan työhönsä ohjauksen kautta, niin että asiakkaan vastuuta tehtävien hoidossa kasvatetaan vähitellen. Veden läheisyydessäkin tarvitaan viisautta ja varovaisuutta.

Maatilan liikennereittien hyvä suunnittelu helpottaa arjen toimintaa ja lisää osaltaan turvallisuutta. Maatalouden koneliikenne kannattaisi mahdollisuuksien mukaan ohjata kokonaan oleskeluun käytetyn piha-alueen ulkopuolelle. Vierailijoiden autoille varataan parkkialuetta. Tarvitaanko ajoittain myös tilaa linja-autojen kääntymiseen ja parkkeeraukseen?

Turvallisuussuunnitteluun kuuluu edelleen hätätilanteisiin liittyvien menettelytapojen selvittäminen etukäteen. Aina, kun tekemisissä ollaan ihmisten ja eläinten kanssa, tarvitaan niin ikään tiettyä ensiapuvalmiutta. Ennen uusien vierailijaryhmien saapumista tilalle on tarpeen käydä yhteisesti vierailuohjelman sisällöt läpi sekä nimeä selkeästi yksilöt, jotka ovat vastuussa osatehtävien suorittamisesta. Samalla käydään läpi, mikäli vierailijoiden osaamisessa tai toimintakyvyssä on jotain erityistä huomioitavaa. Maatilan riskikohteiden kartoittamisessa saa apua Maatalouden eläkelaitoksen, Melan ja muiden maatilaneuvontaa tekevien järjestöjen kautta.

Vakuutukset antavat osaltaan turvaa yllättävien tilanteiden varalta. Asiakkaita varten voidaan ottaa tapaturma- ja vastuuvakuutus. Vakuutusta tilatessa määritellään, minkälaisista tilan asiakastoiminta on laajuudeltaan ja luonteeltaan, vaikkapa 2 tunnin mittaisia käyntejä kahtena päivänä viikossa, maksimissaan neljä asiakasta kerrallaan. On myös mahdollista, että asiakkaiden kanssa sovitaan, että heillä on itsellään toiminnan ajaksi tarvittava tapaturmavakuutus.

Maaseudulla asuminen on useinkin varsin rauhallista. Silti luvattomiakin liikkujia voi esiintyä. Kameravalvonta antaa tarvittaessa turvaa, ja samoin kuin arvoesineiden säilyttäminen suljettujen ovien takana.

Kissa Elastinen on mukana Toiskan perhekodin turvallisuustyössä.

Sosiaali- ja terveysalan toimijoilta vaaditaan aina omavalvontasuunnitelmaa. Suunnitelmaan kirjataan kohteen toimintatavat; esimerkiksi se, miten asiakkaiden kanssa toimitaan eri ympäristöissä, minkälaisia työvälineitä tarvitaan ja paljonko työntekijöitä on paikalla. **Omavalvontasuunnitelmaa** voi ajatella samalla työntekijöiden ohjeistuksena, mikäli toiminnassa on mukana useampia tahoja. Omavalvontasuunnitelman laatimista maatilaympäristöön on kuvattu tarkemmin julkaisussa Pylkkänen & Skyttä 2016.

Rakennettu ympäristö ja sen turvallisuus

Liimatta, Hannele. 2016. Maatila toimintaterapian ympäristönä. Aloittavan Green Care -yrittäjän näkökulma. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016060311853

Pylkkänen P., Skyttä T. 2016. Tienviittoja hoivamaatilatoimintaan. Vapaamuotoisia julkaisuja 87. Mikkelin ammattikorkeakoulu. URN:ISBN:978-951-588-584-5

Omaevalvontasuunnitelman laatiminen. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira. www.valvira.fi/

Kuluttajasuojalain mukaiset turvallisuusvaatimukset. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes www.tukes.fi/fi/Toimialat/Kuluttajaturvallisuus/Kuluttajapalvelut/Palveluiden-turvallisuusvaatimuksia/

Turvallisuusasiakirjan laatiminen. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes. www.tukes.fi/

Kanniston kotieläintilan turvallisuusasiakirja. www.kannistontila.fi/materiaalit/Turvallisuusasiakirja.pdf

Maatilan turvallisuussuunnittelun ohjeita ja tarkistuslistoja. Maatalouden eläkeyhtiö, Mela. www.mela.fi/fi/tyohyvinvointi/tyoturvallisuus.

Maiseman Tarina. Sitra ja Maa- ja kotitalousnaiset. media.sitra.fi/2017/02/23231630/MaisemanTarina.pdf

Rakennusperinteen Ystävät yhdistys toimii valtakunnallisina yhteistyökanavana rakennusperinteestä ja kulttuuriperinteestä kiinnostuneille. www.tuuma.net/yhdistys.php

Eläinten hyvinvointi

Lammas- ja vuohitalous eläintautien leviämisympäristönä. Eviran tutkimuksia 1/2013. www.evira.fi/globalassets/tietoa-evirasta/julkaisut/julkaisusarjat/elaimet/lammas-ja-vuohitalouselaintautien-leviamisymparistona.pdf

Sinkkolan kotieläinpiha. Ohjeita kotitarve-eläinten pitoon. www.joensuu.fi/ohjeita-kotitarve-elainten-pitoon

Kuikka, M. 2012. Opas toiminnallisen kotieläinpihan järjestämiseen yleisötapahtumassa. Hämeen ammattikorkeakoulu. Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma. Mustiala. www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/47475/Kuikka_Maarit.pdf?sequence=1

Juntto, A, Kumpulainen, M. 2015. Mustialan kotieläinpiha. Kotieläinpihan perustaminen ja palvelutuotteen kehittäminen. Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma

Ohje eläinten viemisestä maatalousnäyttelyyn tai muuhun tapahtumaan. Elintarviketurvallisuusvirasto. www.evira.fi/globalassets/tietoa-evirasta/lomakkeet-ja-ohjeet/elaimet/elainten-terveys/15326_8_ohje_elainnayttelyt.pdf

Halme, Raili. Koirien stressi. 2009.

Koiran stressi ja sen hallinta. Miinu Mäkelän muistiinpanot Sally Hopkinsin luennoista. www.kotiposti.net/teddy/koiran_stressi.htm /

Eläinten terveys ETT ry. Ohjeet eläinnäyttelyjä varten. www.ett.fi/ohjeet_ja_lomakkeet/elainnayttelyt

Rantasuomela, Jenna. 2016. Kesäeläimet hoivatyön tukena. Opas kesäeläinten hankintaan. OAMK ja Vihreä Veräjä, Sininauhaliitto. vihreaveraja-fi-bin.directo.fi/@Bin/b0fc45eb1892873ac1892da84a5a7fd4/1503045502/application/pdf/247308/Kes%c3%a4el%c3%a4imet%20hoivat%c3%b6n%20tukena.pdf

Toiminnan toteutus

Kaiturin tilä

Suunnitteluvaihe

Tärkeintä maatilatoiminnassa yhteinen tekeminen, ja omakohtaisten onnistumisen kokemusten kautta saavutettava voimaantuminen. Maatilapäivien tekeminen ei tarvitse olla kokoajan uutta ja vaihtuvaa, vaan samoina pysyvät tehtävät saattavat olla monelle kuntoutujalle tärkeitä. Tekemisen ohjelmiin kannattaa jättää varaa myös vaihteleville tehtäville, jotka mahdollistavat uuden oppimisen. Toisinaan vakiintuneeseen tekemiseen kaivataan virkistäviä irtiottoja. Harkittu rutiinien rikkominen, kuten juhlapäivien viettäminen, opettaa osaltaan sietämään uusia tilanteita ja hahmottamaan vuoden kulkua. Toimivat ryhmäkoko maatilatoiminnassa on ollut noin kolmesta viiteen osallistujaa. Toimintapäivien määrä voi alkuun olla harvempi, vaikkapa kerran viikossa, ja voimavarojen kasvaessa lisääntyä.

Päiväohjelman perusrunko voi olla vaikkapa seuraavan kaltainen: päivän alussa ensin toimintaan virittäytyminen, sitten tekemisen jaksot tarvittavien taukojen kera, ja päivän lopussa kokemusten yhteenvetäminen. Tauot tekemisen lomassa ovat erityisen tärkeitä, sillä ne luovat päivään hyviä yhteisiä hetkiä ja auttavat huomaamaan hetken pysähtymisen merkityksen.

Vuositasolla kannattaa suunnitella toiminnan Vuosikello, minkä teemat muodostavat perusrungon asiakkaan kanssa tapahtuvalle tekemiselle. Talven sääolosuhteet asettavat omat haasteensa. Ajoittain voi esiintyä liukkaita tai pakkaskelejä. Näihin varaudutaan sopivan pukeutumisen ja tekemisen suunnittelun kautta.

Sopivien työtehtävien löytäminen olla vähän haasteellisempaa, mutta esimerkiksi metsätöistä, polttopuiden teosta tai sisätiloihin sijoittuvista kädentaidoista voi löytyä hyviä ratkaisuja tähän kauteen.

Hyvinvointia maatilalta Kuva: Laura Kymäläinen

Lammastilalla. Meidän päivätoiminta tapahtuu kokonaan maatilan töiden parissa. Toiminnan pääpaino on ulkona tehtävissä askareista, esimerkiksi eläinten hoitoa, aitauksien kunnostusta ja rakentamista, polttopuiden tekoa, risukon raivausta jne. Pakettiin kuuluu myös kuljetus ja ruokailu ohjatun toiminnan lisäksi.

Töitä tehdään, oli keli mikä tahansa. Esimerkiksi tallin siivous täytyy tehdä päivittäin, vaikka olisi pakkasta tai sataisi vettä. Toiminnan alussa kävimme tästä paljon keskustelua asiakkaiden kanssa. Tulimme siihen tulokseen, että mikäli asiakas ei voi pakkasella osallistua työntekoon, niin hänelle sopiva paikka ei ole meidän päivätoiminnassa. Ne asiakkaat, jotka jaksavat ottaa huonotkin ilmat vastaan ja asettaa tavoitteita oman kunnon ylläpitämiseen tai jopa kohottamiseen, ovat hyvinkin tyytyväisiä tilalla ja yhteisössä työskentelyyn.

Jokainen on työtoiminnassa vapaaehtoisesti ja voi halutessaan lopettaa käynnit. Usein kuitenkin tilalla työskentely koetaan niin tärkeäksi, että turhia poissaoloja tulee harvoin. Hoitoneuvotteluissa käydään läpi jokaisen asiakkaan kohdalla, onko toiminnasta hyötyä ja miten hän itse kokee tilalla käynnit. Pääasia on, että asiakas tulee kuulluksi ja löytää tarvitsemansa tukimuodot päästäkseen omiin tavoitteisiinsa.

Yhteinen ruokailu. Yhteinen välipala tai ateria on aina tärkeä kohokohta päivään. Yhteisen ruokailun kustannukset kannattaa siis ottaa mukaan palvelukokonaisuuteen. Ruuan valmistaminen yhdessä saattaa osaltaan kuulua päivän työtehtäviin. Samalla opetellaan arjenhallinnassa tarvittavia perustaitoja ja terveellisen ravitsemuksen suunnittelua.

Maatilan ruokailussa on monesti mahdollisuus tuoreiden raaka-aineiden käyttämiseen ja hyvän perusruoan valmistamiseen. Turhien lisäaineiden ja teollisesti valmistettujen puolivalmisteiden välttäminen on eduksi kaikille, mutta erityisen tärkeää niille ihmisille, joilla on jo ennestään perussairauksia. Ulkoilun ja fyysisen liikkumisen tuoma parantunut ruokahalu on ollut tärkeää muun muassa ikäihmisille, joilla ravintoaineiden monipuolinen saanti voi ajoittain jäädä puutteelliseksi.

Varusteet. Maatilalla töitä tehdään huonollakin säällä. Työvarusteet pitää olla olosuhteiden ja tarpeiden mukaiset. Maatilatoimintaa säännöllisesti harjoittaville tiloille saattaa olla järkevää hankkia kunnolliset työvarusteet tilan puolesta. Mikäli varusteita ei ole tilan puolesta saatavilla, annetaan osallistujille etukäteen selkeät ohjeet mukaan otettavista varustuksesta, ja varataan tilat näiden säilyttämiseen.

Kuljetukset. Maaseudun välimatkat saattavat välillä olla pitkiä, eikä julkisen liikenteen vaihtoehtoja ole aina käytettävissä. Kuljetuksiin liittyvistä järjestelyistä sovitaan osana palvelusopimusta. Maatilan toimija voi ilman taksitoiminnan lupaakin ottaa vastuulleen päivittäisen kuljetusten hoitamiseen, mikäli asiakkaan kanssa näin sovitaan, eikä kuljetus ole erillisenä ostettava palvelu. Myös taksitoiminnan säätelyä ollaan helpottamassa ja 1.7.2018 alkaen voi taksiluvan saada Trafilta entistä vähemmällä ehdoilla.

Tilan tarjoama toiminnallisuus ja kokemuksellisuus.

Tämän luvun sisältö perustuu suurelta osin Sininauhaliiton Vihreän Veräjän sekä Hoivamaatila -hankkeen aiempiin julkaisuihin (Kähäri & Niemelä 2016, Vihreä veräjä 2017).

Tutustuminen ja toiminnan aloitus

Toiminnan aloittaminen ja ihmisten toisiinsa tutustuminen on tärkeä vaihe, johon kannattaa käyttää runsaasti aikaa. Tutustumisen myötä osapuolet oppivat tuntemaan toisensa ja sopeuttamaan tekemistään tämän mukaisesti. Toiminnan alkuvaiheessa voi mukana hyvin olla esimerkiksi asiakkaan oma tuttu ohjaaja, joka osaa huomioida asiakkaan henkilökohtaiset tarpeet päivän toimintojen suunnittelussa ja ihmisen kanssa tapahtuvassa kanssakäymisessä. Maatilaryittäjä ja oma lähiohjaaja voivat sopia keskenään työnjaosta. Alkuun oma ohjaaja voi ottaa enemmän vastuuta, ja tutustumisen myötä siirtää vähitellen ohjausvastuuta maatilaryittäjälle. Isokummun lammastilalla toiminta on jo vakiintuneella pohjalla.

Lammastilalla.

Asiakkaan ollessa kiinnostunut aloittamaan työtoiminnan meidän hoivamaatilalla, hän käy ensin tutustumiskäynnin ohjaajan tai omaisen kanssa.

Työtoiminnassa olevat asiakkaat kokevat tilan työt kovin erilaisilla. Kaikille asiakkaille tällainen maatilalla työskentely ei olekaan sopinut ja he ovat halunneet palata takaisin toimintakeskuksien sisätyöskentelyyn. Varsinkin talvella pakkasten aikaan on joillekin erittäin haastavaa työskennellä ulkona. Ne asiakkaat, jotka jaksavat ottaa huonotkin ilmat vastaan ja asettaa tavoitteita oman kunnon ylläpitämiseen tai jopa kohottamiseen, ovat hyvinkin tyytyväisiä tilalla ja yhteisössä työskentelyyn.

Maksusitoumuksen (palvelusetelin) saatuaan hän aloittaa päivätoiminnan sovituna ajankohtana. Meidän ei tilalla tarvitse välttämättä tietää asiakkaan diagnooseja, koska he tulevat "töihin". Mikäli asiakkaalla on toimintapäivään vaikuttava sairaus, esimerkiksi epilepsia tai diabetes, sellainen tieto on syytä siirtää meille. Sen sijaan se, onko asiakkaalla esimerkiksi skitsofreniaa tai kaksisuuntainen mielialahäiriö, ei ole meidän toiminnan kannalta juurikaan merkityksellistä tietoa. Jokainen asiakas otetaan omana itsenään mukaan

toimintaan ja kaikilla on oma hoitosuunnitelma, jonka mukaisesti asetettuja tavoitteita yritämme parhaamme mukaan tukea päivätoiminnassa.

Asiakkaita on hyvin monenlaisilla taustoilla ja rajoitteilla työskentelemässä tilan töissä. Toiminnan alkaessa esittelemme uuden asiakkaan muille työpäivän alussa. Jokainen kertoo muille asiakkaille myöhemmin itsestään sen verran, kuin kokee itselleen turvalliseksi.

Kaikki tilalla työskentelevät ihmiset eivät ole kuntoutujia. Meillä on myös työkokeilijoita, harjoittelijoita ja opiskelijoita palkatun henkilökunnan ja ryittäjäparin lisäksi. Vastuussa olevien ihmisten täytyy tietää kaikkien tilalla työskentelevien taustoja ja millaisella sopimuksella he ovat töissä. Muiden toiminnalle näillä tiedoilla ei ole merkitystä. Kaikki tekevät tasavertaisina tilan töitä.

Meille tärkeää on, että ihmiset tuntevat kuuluvansa jonnekin ja pitävät tilaamme oikeana työpaikkana, jossa saavat tehdä merkityksellistä työtä. Yhteisöön kuulumisen on ollut voimaannuttavaa ja itsetuntoa kohottavaa.

Kuva Viiksen A-gaia toiminnasta. Minuutitalito

Ohjaajan rooli

”Ohjaaja” saatetaan perinteisesti mieltää ryhmän toimintaa määrävänä auktoriteettina. Asiakkaiden voimaantumiseen tähtäävässä toiminnassa ohjaajan ja ryhmän jäsenten välinen tasavertainen vuorovaikutus on kuitenkin tärkeintä. Ohjaajan vastuulla on töiden organisoiminen, esimerkiksi tiloista ja aikatauluista huolehtiminen. Ohjaaja voi hyvin vetäytyä taustalle, mikäli ryhmäläiset selviytyvät tilanteesta hyvin keskenään. Liialliseen auttamiseen ja toisen puolesta tekemiseen ei kannata mennä, vaan kannustaa toista yrittämään uudelleen ja tukea onnistumisessa.

Ohjaajalle tärkeää on kyky kuunnella osallistujia ja houkuttaa heitä mukaan osallistumaan. Siksi monenlaiset ihmiset ja persoonat voivat soveltuvat ohjaajiksi, ja toimia omaan persoonaansa liittyvien vahvuuksien kautta. Parhaimmillaan yhteisössä on mukana monenlaisia ihmisiä, joiden kautta tapahtuvassa vuorovaikutuksessa voi oppia erilaisia asioita.

Itselle tuttuun ja arkipäisten asioiden opettaminen vasta-alkajalle ei välttämättä ole helppoa. Tekemisestä on hyvä kertoa ensin sanallisesti ja sen jälkeen näyttää, miten tekeminen käytännön tasolla tapahtuu. Tämän jälkeen asiakas voi tarttua työtehtävään, ja

alkaa harjoitella sen suorittamista. Ohjaaja seuraa vieressä, ja antaa lisää vastuuta sen mukaisesti, kun työtehtävien itsenäinen hoitaminen alkaa sujumaan. Oppimista helpottaa, kun asioita käsitellään vaiheittain, vain muutamaa teemaa kerrallaan. Hyödyllistä on myös kertoa, miksi asiat tehdään tällä tavalla. Silloin uudet asiat olla helpompi ymmärtää ja painaa mieleen.

Toimeen tarttumisessa voi välillä olla henkisen tason kynnyksiä. Ihmisellä voi olla muistikuvia aiemmista epäonnistumisista tai voimavarat uuden tekemiseen ja opetteluun ovat vaan vielä liian vähissä. Ensimmäisten toimintakertojen tavoitteena voi hyvin olla paikalle saapuminen, ja toiminnan seuraaminen viereltä katsellen ja kuunnellen. Mukaan lähdössä auttaa omakohtaisen kiinnostuksen herääminen; toiselta voi kysellä mielipiteitä ja ottaa niitä huomioon tekemisen tavoissa. Muiden innostus on myös tarttuvaa, ja saattaa innostaa mukaan lähtemisessä.

Huomion kiinnittäminen ihmisen voimavaroihin ja vahvuuksiin sekä näiden vahvistaminen toiminnan kautta on maatilatoiminnan tärkeää. Pienetkin onnistumiset kannattaa huomioida, ja antaa kiitosta tasavertaisesti kaikille ryhmän jäsenille. Virheitä ei tarvitse pelätä, sillä useinkin niiden kautta voi oppia kaikkein eniten. Tunne omista vaikuttamisen mahdollisuuksista on oleellista. Toiselta voi kysyä, missä järjestyksessä työtehtäviä aletaan tehdä, tai sitä, kuka ottaa hoitaakseen minkin työtehtävän.

Ohjekyltit auttavat asioiden muistamisessa. Esimerkiksi eläimen karsinaan sijoitettu kyltti muistuttaa mieleen ruokinnassa muistettavat asiat. Kuvat ovat hyviä monien asioiden konkretisoimisessa. Ohjeita voi kysellä myös ryhmän muilta jäseniltä, mikä samalla opettaa hyvän vuorovaikutuksen taitoja, ja saattaa ilahduttaa pidemmälle ehtineen osajan mieltä.

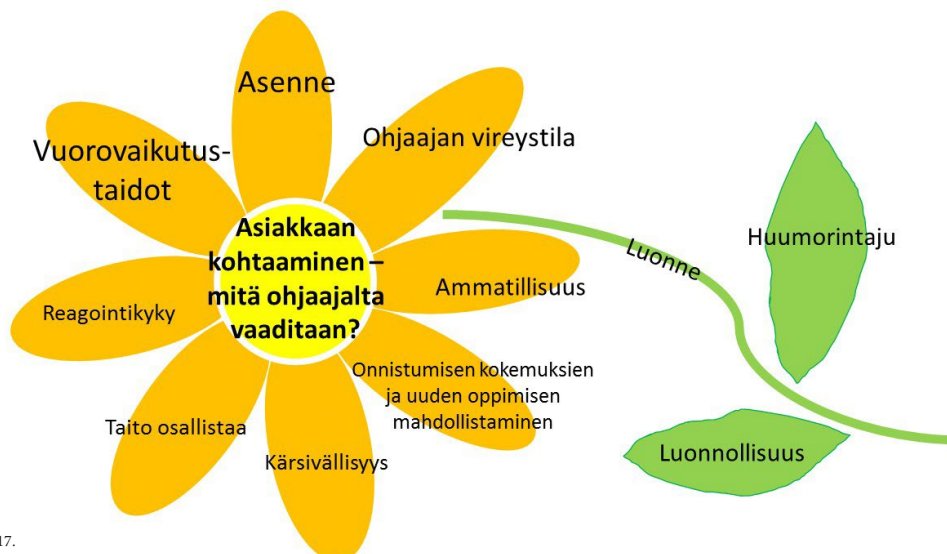
Toimintapäiviin kuuluu luontaisesti myös tiettyjä sääntöjä ja rajoja. Parhaiten sääntöjen noudattaminen onnistuu, jos niiden laatiminen on mahdollista tehdä yhteisesti. Esimerkiksi tupakointi saattaa olla jollekin ihmiselle tärkeä asia. Silloin voidaan miettiä, miten tupakkatuot sijoittuvat tekemisen lomaan tai mitkä paikat ovat tupakointiin soveltuvia.

Toisinaan ihmisillä voi olla huonompia päiviä, jolloin tehtävät eivät suju ihan suunnitellulla tavalla. Ohjaajan pitää sietää verkkausutta ja pysyä kannustavana kaikissa tilanteissa. Välillä vastaan tulee ongelmallisia tilanteita, joissa kannattaa itekin pysähtyä miettimään, miten asiassa kannattaa edetä. Ongelmatilanteita voidaan myös käsitellä yhteisesti etukäteen, ja miettiä vaihtoehtoisia toimintatapoja. Välillä riittää pieni ele, äänenpäin tai katse asian huomioimiseen. Tärkeintä on lähestyä toista ihmistä aina kunnioittaen, ja muistaa, miten haluaisi itse tulla kohdatuksi vastaanvastaavissa tilanteissa.

Erilaisten ihmisten ja heidän elämäntarinoiden kohtaaminen on työn ehdoton rikkaus. Menneiden tai tulevien murheiden käsitteilyyn ei kuitenkaan kannata jumiutua. Toiselle voi antaa tilaisuuden omien ajatusten ja tuntemusten purkamiseen. Puhetta voi kuunnella neutraalisti, menemättä liikaa mukaan toisen tunnetiloihin ja tulkitoihin. Sopivalla hetkellä palataan jälleen päivän ohjelman pariin.

Palautteen vastaanottaminen on yhtä tärkeää kuin antaminenkin. Sen avulla voi saada tietoa asioista, joihin ei ole aiemmin tullut ehkä kiinnitettyä riittävästi huomiota tai jotka on tehty virheellisesti. Vaikka kriittisen palautteen saaminen saattaa tuntua vaikealta, voi sen avulla kehittyä ja oppia toimimaan entistä paremmin ja viisaammin. Palautetta voi kuunnella turhaa puolustelua välttäen, ja keskittyen ratkaisujen hakemiseen. Palautteen antajalta voi pyytää tarkennusta, ja osoittaa kiinnostusta asiaa kohtaan. Palautteesta voi aina kiittää, vaikka oma näkökulma asiaan olisikin erilainen.

Maatilatoiminnan päättyminen on asiakkaan elämässä oma välietappinsa, joka on syytä huomioida. Toiminnan päättymiseen voi varautua ajoissa, niin ettei se pääse tulemaan yllätyksenä, ja ihminen voi tunnetasolla valmistautua muutokseen. Yhteistä matkaa voi muistaa vaikkapa erityisten tarjoilujen ja yhteisten muistojen kertaamisen muodossa.

Lähde: Vihreä veräjä 2017.

Koululaisryhmien ohjaaminen

Pia Smeds

Usein ajatellaan että maatilat ovat vain mukavia retkikohteita, joilla saadaan hieman vaihtelua koulun arkeen. Taitavan pedagogin käsissä hauska retki taipuu opettavaiseksi osaksi koulun opetus-suunnitelmaa ja oppimistavoitteita. Maatilasta muokkautuu helposti innoittava opettamis- ja oppimisympäristö, niin opettajille kuin eri-ikäisille oppijoille. Tätä tukevat myös tutkimustulokset.

Maatilalla voi tutustua käytännönläheisesti niin ruoan reittiin, eri kasvilajeihin, yrittäjyyteen kuin myös abstrakteihin käsitteisiin ja prosesseihin kuin ekosysteemi, kestävä kehitys tai veden kiertokulku. Maatilalla myös koulun teoreettiset aineet kuin matematiikka, fysiikka ja kemia muuttuvat arkisiksi työvälineiksi ja saavat näin käytännön merkityksen.

Opetuksen siirtämisellä luokkahuoneen ulkopuolelle on monia positiivisia vaikutuksia. Oppiminen ulkona, etenkin luontoympäristössä, tukee fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia, vahvistaa motorisia taitoja ja lisää oppilaiden liikkumista. Oppilaat kokevat aidossa ympäristössä toteutetut tehtävät merkityksellisiksi, mikä motivoi oppimaan sekä lisää vaikeidenkin aiheiden ymmärrystä. Oppiminen ulkona tukee myös lyhyt- ja pitkäkestoista muistia, vahvistaa keskittymiskykyä sekä mahdollistaa eri oppiaineiden yhdistämisen.

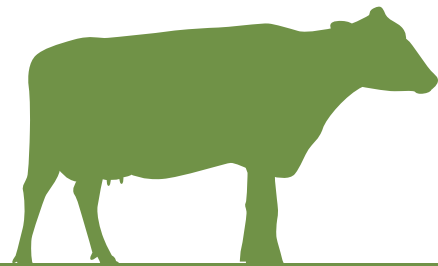
Yrittäjän on hyvä muistaa, että opettajalla on opettamisvastuu sekä vastuu oppilaista. Yrittäjän tehtävä on mahdollistaa erilainen opetuksellinen koulupäivä yhteistyössä opettajan kanssa sekä toimia asiantuntijana. Tämänkaltaisen päivän rakentaminen onnistuu parhaiten kun opettajan kanssa ennakkoon suunnitellaan päivän ohjelma ja sen tavoitteet, sovitaan ennako- ja jälkitehtävistä kuin myös vastuista.

Yrittäjällä on hyvä olla oma vakuutus vierailevalle ryhmälle, vaikka koululla on myös omat vakuutukset, jotka kattavat oppilaiden ja opettajan vierailun aikana. On hyvä myös muistaa, että maatala on monelle vieras ympäristö, eikä oppilaat tai opettaja osaa varoa vaarallisia alueita, esineitä tai aineita. Näiden suojaamisesta tai merkitsemisestä tulee siis huolehtia hyvin ennakkoon sekä vierailun alussa kertoa mahdollisista vaaratilanteista, esimerkiksi eläinten tai koneiden läheisyydessä. Maatilan ei ole kuitenkaan tarkoitus olla puunattu edustustila vaan tuoda esille yrittäjän arkea maatilalla, niin askareissa kuin ympäristössä, turvallisuutta unohtamatta.

Ennen oppilaiden vierailua on yllämainitun lisäksi hyvä selvittää ryhmän kokoonpano (odotukset, erityistarpeet), laatia infokirje tilasta oppilaiden perheille, suunnitella aikataulu, määritellä kokoon-tumispaikka, ilmoittaa sopivat varusteet ja mitä ei oteta mukaan (esimerkiksi puhelinta). Mieti ennakkoon, miten kutsut ryhmän kokoon, miten esittelet eri paikkoja, miten tilalla kannattaa siirtyä

eri paikkojen välillä, miten esittelet eri aiheita ja tehtäviä niin, että oppilaat ymmärtävät sekä miten toimit mahdollisen onnettomuuden sattuessa (vaaralliset paikat, pelastustiet, ensiapu).

Päivän rakenteen ja ohjelman tulee olla käytännönläheistä toimintaa, jolla on selkeä päämäärä ja tavoite, se motivoi oppilaita. Esimerkiksi eläimille siivoaminen ja sen jälkeen niiden ruokkiminen tai perunan nosto ovat käytännönläheisiä tehtäviä. Käytännön työhön saa helposti linkitettyä eläimen vuosikierron, eri elämänvaiheet, rehun koostumuksen, veden määrän ja tätä kautta kouluaineita kuten matematiikan (paljonko vettä/rehua lehmä tarvitsee yhden maitolitrin tuottamiseen, kuinka iso alue tulee viljellä jotta yksi lehmä saa vuodeksi rehun), historiaan (mikä oli lehmän rooli ennen), eettisyyteen (eläinten hyvinvointi, miten eläimestä näkee että se sairastaa, eläinten käyttö) tai biologiaan (veden kiertokulku maidon kautta takaisin luontoon, biodiversiteetti).

”

Esimerkiksi, kun kerrotaan noista lypsyhommista, niin meidät viedään sinne tankkien ja niitten luo, ja kerrotaan, että miten se maito viedään sieltä. Ja sitten me vielä leivotaankin maidolla niitä juttuja. Kun kertoo ja näyttääkin, niin siinä oppii väkisinkin.

Ulkona on paljon parempi, koska siellä näkee, ja sisällä, niinku, miten tämä oikein tehtiin. Ei vaikka kuinka mont kertaa lukisi, niin ei voi tietää, millaista siellä on niinku oikeasti.

Oppilaiden kommentteja maatilavierailuista.

Pääasia on, että oppilaat saavat itse tehdä askareita ja tehtäviä, olla aktiivisia ja oppia oman tekemisen ja tutkimisen kautta. Yrittäjän päätehtävä päivän aikana on olla turvallinen aikuinen, joka on läsnä, auttaa oppilasta tulkitsemaan ympäristöään, on kiinnostunut ja vastaa kysymyksiin. Yrittäjänä tuet oppilaita näkemään yksityiskohtia ympäristössä eri aistien avulla ja näin vahvistat oppilaiden oppimiskokemusta. Esimerkiksi miltä lehmän karhea kieli tai pehmeät korvat tuntuvat, miltä tuoksu rehu tai miltä kuulostavat pääskyt jotka lentävät pihaton katonrajassa sijaitsevaan pesäänsä.

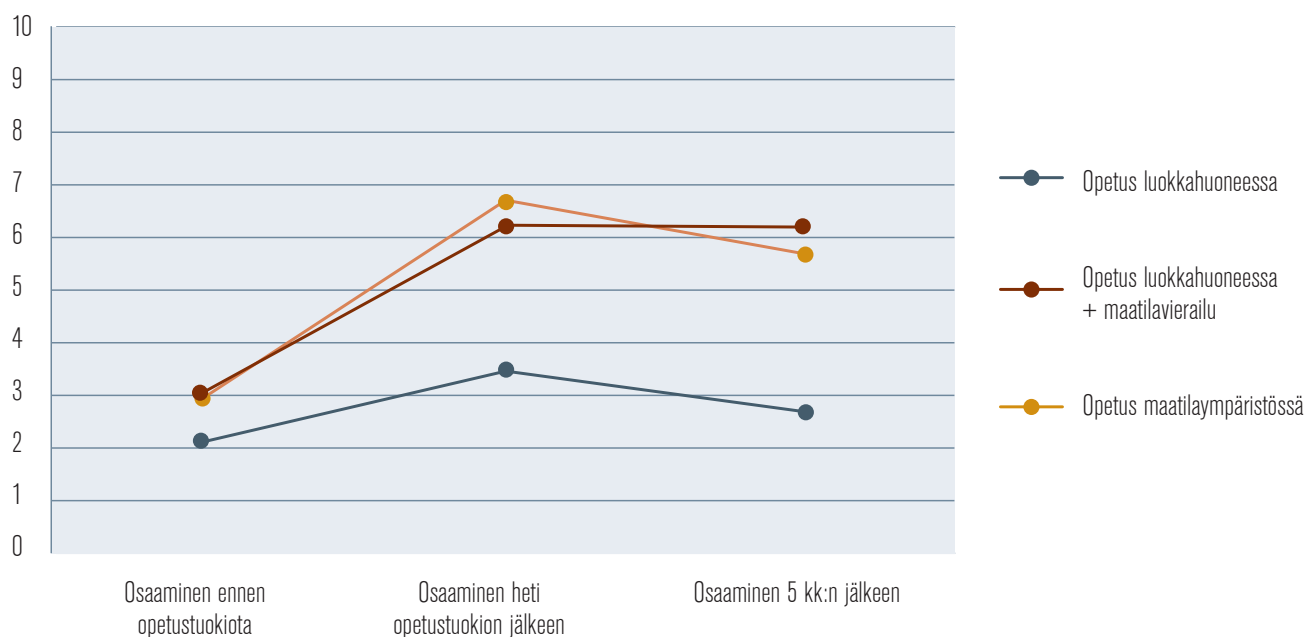
Vältä tehtäviä paperilla ja pitkiä luentoja, ne eivät inspiroi eivätkä innosta oppimaan.

Opettajat ovat usein kiitollisia erilaisesta materiaalista (verkkolinkkejä, elokuvan pätkiä, jne.), jota voivat käyttää päivän reflektoinnissa koululla. Ehkä oppilaat ovat keränneet höyheniä kanalasta tai kukkia niityltä kuvataiteen tunnille? Muista myös tehdä arvio päivästä sekä pyytää myös opettajilta arvio siitä, mikä toimi hyvin päivän aikana ja missä olisi parannettavaa. Näin voit kehittyä toiminnassasi.

Pisteet testissä 0 -10

Oppimisympäristön vaikutus oppimiseen

Smeds, P., Jeronen, E., Kurppa, S. 2015. Farm education and the value of learning in an authentic learning environment International Journal of Environmental and Science Education 10(3): 381-404 2015

Toiminta eläinten kanssa

Ihmisen ja eläimen kohdatessa on tilanteessa mukana monta liikuvaa osatekijää. Ohjaajan tehtävänä on huolehtia, että asiakkaan ja eläimen kohtaamiset toteutuvat aina molemmille osapuolille myönteisiä kokemuksia tuottavalla tavalla. Eläin voi tuntea olonsa turvalliseksi kaikissa kohtaamisen tilanteissa, kun ohjaaja huolehtii sen tarpeista.

Tutustuminen

Ensimmäiset kohtaamiset asiakkaan ja eläimen välillä voidaan aloittaa vaikka katselemalla ja seuraamalla eläimen toimintaa kauempaa. Ennen lähempää tutustumista käydään läpi keskeiset ohjeet eläimen kanssa toimimiseen. Lapsiryhmän kanssa näitä voi opetella vaikka etukäteenkin pehmoeläimen kanssa.

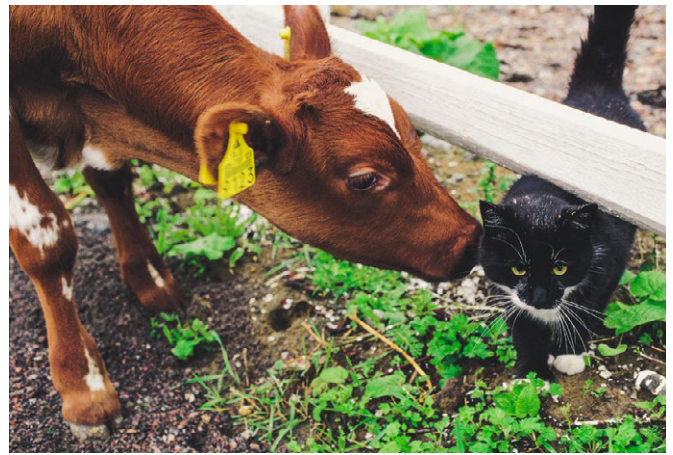
Eläintoiminnassa mukana olevat eläinyksilöt ovat tavallisesti hyvin sosiaalistettuja, jolloin ne ovat tottuneet erilaisten ihmisten tapaamiseen ja erilaisiin käyttäytymistapoihin. Silti tutustumisvaiheessa on aina parasta, kun eläin saa edetä lähestymisessä omaan tahtiinsa. Samalla ihminen oppii eläimen hyvinvoinnille tärkeiden rajojen kunnioittamista.

Moni eläin kokee suoran katsekontaktin ja edestäpäin lähestymisen aggression ilmaisuna. Rauhallistenkin eläinten kanssa on parempi välttää suoraa katsekontaktia, ja antaa eläimen rauhassa tutustua uuden ihmiseen ja tämän hajuihin. Ihminen voi asettua myös eläimen kanssa samalle tasolle. Syliin ottamista tai eläimen halaamista kannattaa välttää, kunnes eläin kokee olonsa riittävän turvalliseksi ja on valmis lähemmän kontaktin ottamiseen.

Ihmisen ja eläimen välisen luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen rakentamisessa on tärkeää kuunnella eläimen omia tarpeita ja haluja. Eläinavusteisuutta ja leikkiä hyödyntävässä terapiamuodossa (Animal Assisted Play therapy) on käytössä ”kolmen sekunnin sääntö”, mikä auttaa eläimen tarpeiden tunnistamisessa. Sen mukaan eläimen rapsuttamista tai muuta hyväilyä tehdään noin kolmen sekunnin ajan. Tämän jälkeen pysähdytään katsomaan, miten eläin reagoi tekemiseen. Eläin kertoo kehonkielen kautta, mikäli se haluaa tekemistä jatkettavan.

Vastuunotto eläimen hoitamisesta

Moni asiakas kokee eläinten hoitamisen mielekkäänä ja innostavana tehtävänä, johon kookuttaa helposti mukaan. Nimikkoeläimen antaminen asiakkaan hoivaan on myös mahdollista. Ensi alkuun

annetaan pienimuotoisia osatehtäviä asiakkaan vastuulle, ja sitä myötä kun osaaminen paranee, niin tehtävien vastuullisuutta voidaan kasvattaa. Eläin palkitsee työstä ja huolenpidosta omalla kiintymyksellään.

Erityisesti hevosten ja koirien kanssa voidaan tekemistä laajentaa myös monenlaisiin yhteisen tekemisen harjoituksiin, jossa samalla harjoitellaan molemminpuolisen vuorovaikutuksen rakentamista. **Hevosmiestaitojen** ja **maastakäsittelyn** harjoitteissa hevosen kanssa ihminen pyrkii ymmärtämään, miten eläin oppii, miten se motivoituu ja millaista sen lajinomainen käytös on. Tarkoituksena on rakentaa luottamussuhde ihmisen ja hevosen välille, niin että hevonen voi luottaa ihmisen ymmärtävän sen tarpeita ja kokea ihmisen toimivan sen parhaaksi kaikissa mahdollisissa tilanteissa. Syvemmälle eläinten käyttäytymisen ymmärtämiseen ja ohjaamiseen voi edetä eläinten koulutusta opiskelemalla, minkä kautta löytyy tukea myös nuorten eläinten kouluttamiseen ja mahdollisten käytösongelmien hallitsemiseen.

Eläimestä luopuminen

Eläinten kanssa eletessä tulee ennemmin tai myöhemmin vastaan myös tilanne, jossa rakkaaksi käyneestä kumppanista pitää luopua. Oikealta tavalla käsiteltynä nämäkin tilanteet tarjoavat arvokkaita elämäkokemuksien aineksia, jotka auttavat ihmistä vahvistamaan omaa selviytymiskykyään elämän mukanaan tuomissa haasteissa.

Maatilan eläimet ovat tuotantoeläimiä, joista luopuminen kuuluu toiminnan luonteeseen. Tilannetta helpottaa, kun eläinten hoidon tarkoitus on alusta pitäen tiedossa. Maatilyrittäjän vastuullisuuteen kuuluu hyvän elämän antaminen kaikille hoidettaville eläimille.

Vapaaehtoiset ja osa-aikaiset työntekijät osana yhteisöä

Maatilatoiminta, jossa ollaan vuorokauden ja vuoden ympäri tekemisissä ihmisten ja eläinten kanssa, on varsin työllistävää ja sitovaa. Ulkomailla hoivailoilla on useinkin rakennettu yhteisöjä, joihin voi tulla mukaan monien erilaisten roolien kautta. Julkaisun alussa esitellyllä hollantilaistilalla oli esimerkiksi toiminnassa mukana noin 60 vapaaehtoista työntekijää. Erilaista elämäkokemusta omaavat ihmiset tuovat kaikki oman arvokkaan lisänsä yhteisön toimintaan.

Suomessa vapaamuotoisen osallistumisen perinne on ehkä vähäisempää. Silti täältäkin saattaisi löytyä aktiivisia eläkeläisiä, opiskelijoita tai vapaavuoden viettäjiä, joilla on halu olla mukana yhteisessä tekemisessä vaikkapa ruokapalkalla. Luomutiloille vapaaehtoisia työntekijöitä välittää muun muassa WWOOF-järjestö (World Wide Opportunities on Organic Farms). Varsinais-Suomessa toimii puolestaan Avustajakeskus, joka välittää ilman palkkaa työskenteleviä tilapäisiä henkilökohtaisia avustajia.

Ammattialalle opiskelevat harjoittelijat voivat osaltaan täydentää yhteisöä. Samalla yritys saa joukkoon uuden tekijän, jonka tuomat tuoreet näkökulmat voivat auttaa myös yrityksen kehittämisessä.

Moni osatyökykyinen tai työelämään kuntoutuja on myös työkokemuksen tarpeessa. Työvoimahallinnon kautta on haettavissa muun muassa seuraavia tukimuotoja, joiden kautta tuetaan työelämään hakeutumista:

- Tuetussa työsuhteessa vajaatyökykyisen ihminen solmii palkkasuhteen, jonka kustannuksista osan työvoimahallinto voi korvata yrittäjälle
- Oppisopimus tarjoaa käytännönläheisen tavan ammatillisen osaamisen hankkimiseen. Yritys saa korvauksen opetukseen ja ohjaamiseen käytetystä työajasta.
- Työkokeilun kautta pitkään työttömänä olleet henkilöt pääsevät työelämän lyhytaikaiseen kokeiluun. Yritys ei maksa työkokeilusta palkkaa, mutta tukee ihmistä työelämään siirtymisessä
- Avotyössä yritys tarjoaa vajaakuntoiselle ihmiselle mahdollisuuden osallistua työyhteisön arkeen. Avotyön tekijä ei ole työsuhteessa yritykseen. **Lisätietoja:** <https://tietyoelamaan.fi/>

Ulkomaisilla Green Care -tiloilla saattaa monesti olla myös **osuuskunnan** tai status, jolloin yrityksen tai osuuskunnan myyntiin tuotteisiin liittyy tiettyä sosiaalista lisäarvoa. Tuotemyynnin kautta hoivaila pystyy osaltaan rakentamaan vuorovaikutusta paikallisten asukkaiden kanssa.

Suomessa on myös käytössä Yhteiskunnallisten yritysten -tuotemerkki. Merkin käyttö on kuitenkin pitkälti ohjautunut isompien työnantajien pariin, jotka pystyvät paremmin sitoutumaan merkkiin kuuluvan hallinnollisen työn velvoitteisiin.

Erityisen tarkkoja Suomessa ollaan sen suhteen, ettei osatyökykyisiä ihmisiä käytetä missään tilanteessa työelämän alihinnoitelluna resurssina. Tämän vuoksi kannattaa olla erityisen täsmällinen oikeiden nimikkeiden käyttämisessä, kun ihmiset tulevat mukaan maatilayhteisöön erilaisten roolien ja niihin liittyvien odotusten kautta.

Vihrea Veräjä

Asiakasvaikuttavuus

Toiminnasta kerätty palaute auttaa yrittäjää toimintamallien jatkuvassa kehittämisessä. Palveluiden ostaja haluaa myös useinkin seurantatietoa toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta. Maatilatoiminta on kokonaisvaltaista toimintaa, jonka vaikutukset voivat näkyä laajalti ihmisen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn eri osa-alueilla. Arvioinnin perustaksi kannattaa siten hakea selkeät asiakaskohtaiset tavoitteet, joihin seuranta voidaan kohdentaa.

Yksinkertaisimmallaan arviointi voi tapahtua yhteisissä koontumisissa, esimerkiksi iltapäiväkahvien lomassa, jolloin päivän tapahtumista käydään vapaamuotoista keskustelua. Yrittäjä kirjaa keskeiset huomiot omaan päiväkirjaansa samalla kun tapahtumia käydään läpi. Joillekin yksilöille palautteen antaminen saattaa olla vaikeaa. Siihen kannattaa avoimesti rohkaista ihmisiä ja osoittaa aitoa kiinnostusta palautteen antajia kohtaan.

Palautteen antamisen tueksi voidaan laatia myös kirjallisia lomakkeita tai ottaa käyttöön toiminnallisia ja visuaalisia tapoja päivän annin arviointiin. Huoneen lattialle voidaan esimerkiksi kuvitella jana. Janan toisessa päässä on ”erittäin hyvä” ja toisessa päässä ”erittäin huono”. Kukin osallistuja asettuu janalle omaa näkemystään vastaavaan kohtaan. Kokemuksista keskustellaan yhteisesti.

Seurantatiedon kerääminen ei saisi muodostua asiakkaalle rasitukseksi. Sikäli arviointitavat, jotka tukevat yksilön toimijuutta ja osallistumista, ovat hyödyllisimpiä. Arvioinnissa pyritään käyttämään sellaisia välineitä, joilla on ihmiselle itselleen merkitystä, ja joiden avulla hän voi saada äänensä kuuluville.

Tarpeellista tietoa asiakkaan tilanteesta ja toiminnan onnistumisesta voi saada myös lähiomaisten tai muiden toiminnassa mukana olevien tahojen kautta. Esimerkiksi palvelutalon henkilökunta näkee, mikä on asiakkaan vointi maatilakäyntien jälkeen.

Tulosten seurannassa voidaan ottaa käyttöön myös mittareita, jotka antavat määrällisesti ilmaistavaa seurantatietoa. Asiakas sekä ohjaaja voivat esimerkiksi kunkin vierailukerran lopussa arvioida, miten tavoitteiden saavuttamisessa (vaikkapa toiminnanhallinnassa ja keskittymisessä) on onnistuttu. Samalla on hyvä tilaisuus pohtia, miten asioissa päästään jatkossa eteenpäin.

Lammastilalla.

Lammastilan asiakkaila on ollut hyvin erilaisia tavoitteita. Osalla on tavoitteena vain ylläpitää sillä hetkellä olevaa fyysistä ja psyykkistä kuntoa. Toisilla voi olla tavoitteena itsenäinen asuminen kevyempien tukitoimien kanssa. Joillakin on jopa työelämään palaaminen.

Kaikilla työtoiminnassa käyville kuntoutujilla on huomattavissa hyvinkin pian toiminnan alettua positiivisia muutoksia. Mielenterveyskuntoutujien sulkeutunut maailma alkaa saada uusia ulottuvuuksia ja kiinnostus ympärillä olevaan herää. Pikku hiljaa he alkavat kiinnostua ja kysellä eläimistä ja toiminnasta. Lisäksi vastuunotto pienistä työtehtävistä kasvaa ja mielenkiinnon kohteet työtoiminnan tarjonnassa selkiytyvät. Samalla opetellaan mukavuusalueelta poistumista ja epämukavien asioiden sietämistä.

Toimintakyvyn paranemisen lisäksi asiakkaila on herännyt kiinnostus omasta terveydentilasta. Esimerkiksi pitkään hoitamatta olleille hampaille on aloitettu hoitoja ja saatettu suu kuntoon.

Monet ovat päässeet asumaan itsenäisesti, pois asumisyksiköistä. Kaikilla itsenäinen asuminen ei ole tavoitteissakaan, mutta heidänkin kohdallaan on huomattu selkeitä muita positiivisia vaikutuksia: painon pudotusta ylipainoisilla, tasapainon paranevista ja huimauksen vähenemistä sekä unen laadun ja oman elämän hallinnan paranemista.

Eräällä asiakkaalla on jopa hävinnyt vaikea sairaalabakteeri elimistöstä muutaman tilalla vietetyn kuukauden aikana. Toiminnassamme mukana oleva lääkäri on myös hyvin vakuuttunut prosessoimattoman kotiruoan merkityksestä asiakkaiden kunnan kohoamisessa.

Asiakkaiden kommentteja: ”Mukavinta on polttopuiden teko”, ”Tykkään antaa heiniä lampaille ja hevosille”, ”Työtoiminta vaikuttaa niin, että olen piristynyt”, ”Meillä on hyvä porukka”, ”Ruoka on hyvää, ei lopu kesken”, ”Tilalla ihmiset ovat mukavia.

Omaisten kommentteja: ”Vaikutukset työtoiminnasta olleet kaikin puolin positiivisia”, ”Pelkkää plussaa!”, ”Kaveri on iloinen ja tällä hetkellä menee hyvin”, ”Omatoimisuutta ja virkeyttä on tullut lisää”, ”Työtoiminta täällä on tärkeää”, ”Työtehtävistä puhutaan paljon muillekin”, ”Aina innolla lähdössä töihin”.

Kuva: Kana Ruusunen. Johanna Niskanen

Toiminnan suunnittelu ja ohjaus

Kähäri, M., Niemelä, A. 2016. Hoivamaatilatoimintaa mielenterveyskuntoutujille. Opas maatalousyrittäjille. Opinnäytetyö. Sosiaali-alan koulutusohjelma. Mikkelin ammattikorkeakoulu.
urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016101815249

Vihreä veräjä 2017. Yhteisöllinen puutarhatoiminta kuntoutumisen tukena. Sininauhaliitto.
vihreaveraja-fi-bin.directo.fi/@Bin/8251c9302c665eed8f153ce0516e561c/1503046005/application/pdf/290213/Yhteis%c3%b6llinen%20puutarhatoiminta%20-opas_varsinainen.pdf

VanFleet, R., Faa-Thompson, T. 2017. Animal assisted play therapy. Professional Resource Press. Sarasota, Florida.

MTK:n ja sen yhteistyötahojen materiaaleja maatilojen kouluvierailujen tueksi.
www.mtk.fi/julkaisut/oppimateriaali/fi_FI/oppimateriaali/

Vaikuttavuuden arviointi

SOSTE ry:n kooste hyvinvoinnin mittaamisesta.
www.soste.fi/media/hyvinvointimittareita-110517.pdf

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Toimintakyvyn mittaaminen.
www.thl.fi/toimia/tietokanta/

Osallistavat arviointimenetelmät.
www.jelli.fi/yhdistykset_yhteistyossa/osallisuus/osallisuusmenetelmia/osallistavat-arviointimenetelmat/

Tolvanen T.2017. Opas yksilökeskeiseen luontotoiminnan suunnitteluun. Luontoa elämään, luontoa kuntoutukseen -teemajulkaisu 2/3 B. Lapin ammattikorkeakoulu. URN:ISBN:978-952-316-148-1

Luke, THL ja GCF ry 2018. Suomalainen Green Care – LuontoHoivan ja LuontoVoiman laatutyökirja. Luonnonvarakeskus, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Green Care Finland ry.
www.gcfinland.fi/tiedostopankki/503/green-care-tyokirja-2018.pdf

Green Care yritystoimintana

Kuntouttavan maatilatoiminnan kehitysvaiheet Alankomaissa

Hoivamaatalouden tiloja on Suomessa vasta harvalukuinen joukko. Alankomaissa toimintamuoto on ollut käytössä yli 20 vuoden ajan ja myös sen vakiintumiseen liittyneitä osatekijöitä on ollut mahdollista tunnistaa. Jan Hassinkin väitöstyössä tarkasteltiin 1990-luvulle sijoittuvaa alan edelläkävijöiden vaihetta sekä toimintamallien vakiintumista, joka tapahtui 2000-luvun alussa.

Ensimmäiset kuntouttavan maatilatoiminnan tekijät Alankomaissa olivat useinkin sosiaali- tai terveysalan toimijoita, joiden puolisot harjoittivat maatilataloutta. Alan työkokemuksen myötä heille oli muodostunut luottamukselliset suhteet ostaviin asiakkaisiin, joilla oli puolestaan tarve uudenlaisten tukimuotojen löytämiseen. Keskeisen tärkeänä tukena Alankomaissa oli myös antroposofisen toiminnan perinne, jonka myötä Keski-Euroopassa on perustettu monia Champhill -yhteisöjä. Näissä erityistä tukea tarvitsevien ihmisten on mahdollisuus asua ja työskennellä turvallisissa olosuhteissa.

Maatiloille, joilta ammatillisen tason henkilösuhteet puuttuivat, saattoi asiakassuhteiden muodostaminen ja toiminnan liikkeelleläh- tö onnistua lähinnä äärimmäisen sitkeyden ja henkilökohtaisesti vahvan kehittämissuunnan kautta. Toimintamuodolta puuttui tässä vaiheessa vielä ulkoisesti yhtenäinen ja tunnistettava ulkoasu, samoin kuin yhteiskunnallisen ja poliittisen tason tuki toimintamallin yleiselle tarpeelle. Myös maatalousalan toimijoille oli ensi alkuun vaikeaa tunnistaa tuotantomuotoa, jossa erikoistumisen ja tuotostasojen kasvattamisen sijaan haettiin monialaisen maataloustuotannon mallia.

Myönteisen käyttäjäkokemusten myötä toimiala alkoi vähitellen vahvistua. 2000-luvun puolella aloittaneet yritykset saattoivat jo tukeutua alan edelläkävijöiden luomiin toimintamalleihin ja näistä saatuihin kokemuksiin. Toimialan maatilat olivat verkostoituneet keskenään ja alueellisia välittäjäorganisaatioita palveluiden myyntiin oli perustettu. Merkittävä yhteiskunnallisen tason tunnustus toiminnalle saatiin, kun kuntouttavan maatilatoiminnan yritykset saattoivat itsenäisinä toimijoina alkaa rekisteröitymään hoiva-alan toimijoiksi (AWBZ- akkredisointi). Toiminnan nähtiin edustavan sosiaali- ja terveydenhuollon kannalta haluttua kehittämissuuntaa, jossa asiakkaat pystyvät henkilökohtaisen budjetin kautta valitsemaan itselleen sopivimman tukimuodon. Ministeriön tuella perustettu osaamiskeskus on edelleen vahvistanut toiminnan osaamisohjaa ja tuonut toimialalle tarpeellista julkisuutta.

Nykyisellään Alankomaissa toimii noin 1400 vakiintunutta kun-

touttavan maatilatoiminnan yritystä. Näiden tulot tulevat useinkin erilaisina kuntouttavien tukipalveluiden ja maatalouden yhdistelmänä. Mikäli Suomessa olisi vastaava määrä hoivatiloja suhteessa maan asukaslukuun, täällä toimisi kaikkiaan 144 tilaa.

Toiminnallisten ja yhteisöllisten tukimuotojen tarpeeseen on reagoitu monessa muussakin maassa. Iso-Britanniassa on käytössä sosiaalisia reseptejä (social descriptions), joiden kautta terveyskeskuslääkäri saattaa ohjata potilaan itsevalitsemaansa toiminnalliseen ryhmään. Ruotsissa on puolestaan otettu käyttöön luontolähtöisen kuntoutuksen malli (Naturunderstödd rehabilitering, NUR), jossa toimintaan rekisteröidyt maatilat tarjoavat työelämän kuntoutumista hakeville asiakkaille määrä-aikaisen päivätoiminnan jakson. Niin ikään Norjassa on käytössä rahoitusmuotoja, joiden turvin maatilatoiminnan kaltaiset ja paikalliseen lähiympäristöön perustuvat tukipalvelut on tuotu asiakkaiden ulottuville.

Toiminnan käynnistyminen Suomessa

Suomessa on vasta muutamia päivä- tai työtoiminnan palveluita tuottavia yrityksiä. Useimmiten päivätoiminnan järjestäminen tapahtuu kunnan omana toimintana, esimerkiksi päivätoiminnan keskuksissa. Selkeä ero Alankomaihin verrattuna on erityisesti siinä, missä määrin muistisairaille ikäihmisille, mielenterveys- ja päihdekuntoutujille tai elämänhallinnan haasteita omaaville nuorille, on tarjolla toiminnallisia ja yhteisöllisiä tukimuotoja.

Suomessa on toiminut muutamia julkisen puolen maatiloja lähinnä kehitysvammaisuuden ja muutamien vankiloitten yhteydessä. Yrityspuolella merkittävää on ollut sosiaalipedagogisen hevostoitominnan leviäminen, jonka palvelut ovat suuntautuneet lähinnä tukea tarvitseville nuorille ja lapsille. Tässä julkaisussa on esitelty Pohjanmaalla sijaitsevan Isokummun lammastilan käytäntöjä, joissa kehitysvammaisille nuorille aikuisille suunnattua päivätoimintaa on yritysmuotoisesti tarjottu muutamien vuosien ajan. Kustannuksiltaan palvelumuodon nähdään olevan samaa tasoa kunnallisesti järjestettyjen palvelujen kanssa. Maatilan kaltaisen toimintaympäristön ylläpitäminen pelkästään kuntoutuksen tarpeita ajatellen on kuitenkin taloudellisesti ja toiminnallisesti haasteellista. Yhteistyö maatalousalan kanssa tarjoaa selkeän win-win -tilanteen, mikä myötä asiakkaille pystytään tarjoamaan monimuotoisempia tukimuotoja. Osa kehitysvammaisista asiakkaista hyötyy selkeästi tekemisestä, jossa päivätoiminnan puitteissa päästään aitojen työtehtävien pariin.

Toiminnan aloittaminen Isokummun lammastilalla

Satu Kumpulainen

Oma kiinnostus maatilatoimintaan oli vireillä kymmenisen vuotta. Olen ollut mukana monissa Green Care -hankkeissa ja yrittänyt löytää ratkaisuja tällaisen palvelun tuottamiselle. Vuonna 2006 tein sukupolvenvaihdoksen vanhempieni kanssa ja aloitin maaseutu-yrittäjänä toimimisen.

Minulla oli koulutus moneen ammatteihin, mutta luonnonvara-alan koulutus täytyi vielä hankkia, koska se mahdollisti maataloustukien piiriin pääsemisen. Samalla rakensimme lampolan ja hankimme eläimet sekä kaluston maatilatoimintaa varten.

Koko ajan mukana oli ajatus jonkinlaisesta ihmisten auttamisesta. Lampola ja sen ympäristö tehtiin mahdollisimman esteettömäksi jo rakennusvaiheessa, kun ajatuksena on ollut alusta saakka vierailijoiden helppo kulkeminen alueella. Tilavierailuita on järjestetty ihan tilanpidon aloittamisesta saakka. Itselläni oli vahva ajatus kohdistaa palvelut lapsille ja nuorille. Kunnan kanssa neuvottelimme ja ajatus pidettiin hyvänä, mutta rahaa tällaiseen toimintaan ei ollut.

Paikallisen Green Care- hankkeen kautta pääsimme mukaan kokeiluun. Tässä kokeilussa raha ei liikkunut puoleen eikä toiseen, mutta pääsimme testaamaan, olisiko päivätoiminta oikeasti mahdollista meidän tilalla. Tässä kokeilussa 19 -vuotias kehitysvammainen tyttö kulki koko kevään ajan aina perjantaisin ohjaajansa kanssa meillä töissä. Maatilatoiminnan vaikutukset dokumentoitiin, ja näiden tulosten kautta pystyttiin ohjaustyöryhmän jäsenet vakuuttamaan toiminnan positiivisista vaikutuksista. Saimme myös itsellemme selvennettyä asioita. Me osasimme toimia oikein asiakkaan kanssa, tilamme soveltuivat päivätoimintaan hyvin ja eläimet olivat ihan oikeasti omalta osaltaan hoitavia.

Seuraavassa hankkeessa vierailimme Ruotsissa ja Norjassa maatilatoiminnan tiloilla. Mukana oli myös erikoissairaanhoidopiiriin ja peruspalveluliikelaitoksen palvelujohtajat. Mahdollisuus nähdä toimintaa ja sen vaikutuksia paikan päälle vakuuttivat. Neuvottelut aloitimme tuon matkan jälkeen.

Jokainen yrittäjä määrittää oman palvelunsa sisällön ja hinnan, niin aloitin liiketoimintasuunnitelman teon asian tiimoilta. Suoritin samalla yritysjohtamisen erikoisammattitutkintoa ja otin projektityöksi Green Care- yrittäjyyden perustamisen. Toiminnalle ei ole valmista hinnastoa, joten aloitin kahlamatta läpi sairaanhoidopiiriin pöytäkirjat, joista löytyi merkinnät päivätoimintakeskusten hinnoista. Samalla keskustelin hankevetäjien kanssa sekä tutun lääkärin kanssa. Tein laskelmia asiakasmääristä ja kustannuksista. Samalla määritin hinnan, jonka alle toimintaa ei voi aloittaa lainkaan.

Tein tarjouksen alueen palvelujohtajalle ja kävimme pitkän neuvottelun hinnoittelusta ja muista sopimuksen yksityiskohdista. Pääsimme yhteisymmärrykseen ja toiminta oli tarkoitus aloittaa yhdellä asiakkaalla kerran viikossa. Ostajalla oli erityisesti tarvetta löytää palvelua kehitysvammaisille aikuisille ja miehille. Minä hautasin ajatuksen nuorille ja lapsille suunnatuista palveluista.

Päivätoiminta meillä tapahtuu täysin maatilatoiminnan puitteissa. Toiminnasta vastaa tilan henkilökunta, jotka ovat luonnonvara-alan ammattilaisia. Sote -osaaminen on hoidettu työtoiminnanohjauksen muodossa yhteistyökumppanin kanssa, joka on ammatiltaan psykiatrian ylilääkäri.

Tässä vaiheessa olin jättänyt sairaanhoitopiirille ilmoituksen yksityisten sosiaalipalveluiden tuottamisesta mukanaan tarvittavat liitteet (omavalvonta, pelastussuunnitelma ja GC työkirja). Ostavalta taholta pyydettiin vielä lisäselvityksiä. AVI:n tarkastaja oli alkuun vahvasti kielteinen toiminnan aloittamisen suhteen. Keskustelujen ja lisäinformaation kautta saatoimme kuitenkin saada myönteisen vastauksen ja toiminta alkoi seuraavalla viikolla.

Ensin alkuaan yksi asiakas kävi kerran viikossa. Sen jälkeen hänelle lisättiin toimintapäiviä kahteen ja sitten kolmeen. Edettiin siis hyvin pienin askelin, ja ostajan kannalta pienempien mahdollisten riskien kautta.

Positiivisten vaikutusten ollessa hyvin pian huomattavissa ostaja tarjosi lisää asiakkaita ja nyt kävimme keskustelua myös mielen-terveyskuntoutujien päivätoiminnasta. Jokainen asiakas on tullut henkilökohtaisella määräaikaikaisella maksusitoumuksella mukaan päivätoimintaan. Jokainen asiakas myös itse päättää, haluaako aloittaa toiminnan meillä ja saa vaikuttaa myös toimintapäivien määrään.

Varsinaista tukea aloittamiseen oli tosi vähän. Lähinnä apuna on ollut asiasta kiinnostuneet tahot, joiden kanssa on voinut jakaa ajatuksia. Kaikkein konkreettinen apu on ollut yhteistyössä mukana olevan psykiatrin kanssa. Ilman hänen panostaan toiminta ei olisi käynnistynyt.

Ottakaa huomioon myös oma jaksaminen. Kokemuksesta voin kertoa, että niin paljon kuin rakastankin työtäni ja teen sitä koko sydämellä, myös irrottautuminen on pakko tehdä välillä. Toimintaa täytyy välillä kehittääkin, ja se on hyvin vaikeaa töiden keskellä.

Yrittäjä Annika Berg sylissänsä Vitchoklad kukko

Liiketoiminnan suunnittelu

Edellisten lukujen myötä on nähtävissä, miten pitkään uusien toimintamuotojen käynnistyminen saattaa ottaa aikaa. Toiminnan suunnittelussa kannattaa siis olla realistinen, ja nähdä liiketoiminnan laajeneminen useiden vuosien mittaisena kehitysprojektina, jossa edetään vähitellen, olemassa olevien mahdollisuuksien mukaisesti.

Alun toimintamuotona on useinkin maatalouden liitännäiseläinkeinona tapahtuva palvelu. Palvelutoiminnan tulojen noustessa merkittäviksi suhteessa maataloustuotantoon verottaja voi ajastaa ohjeistaa siirtymään elinkeinonharjoittajien veroilmoitukseen, jolloin toiminta siirtyy oman y-tunnuksen alaisuuteen.

Kanniston kotieläintila

Liiketoimintasuunnitelma

Liiketoimintasuunnitelma on resepti liiketoiminnan toteutukseen. Tähän kirjataan kaikki se, mitä yrityksessä tullaan tekemään ja miten näiden toimintojen järjestäminen tulee tapahtumaan.

Aloittaa voi vaikka omasta osaamisesta. Mitä osaat ja hallitset ennestään? Yrittäjän oma osaaminen on voinut syntyä esimerkiksi aiemman palkkasuhteen kautta tai alan koulutuksen myötä. Toimialan ja sen toimijoiden tullessa tutuiksi, voi nähdä, minkälaisille palveluille on olemassa kysyntää, ja miten oman yritystoiminnan kautta voi vastata tähän kysyntään. Kirjaa ylös myös se, miten aiot hankkia puuttuvat osaamisen taidot vaikkapa lisäkouluttautuminen, työntekijöiden palkkaamien tai ostopalvelujen hankkimisen kautta.

Fyysisen ympäristön suunnittelusta on kerrottu aiemmissa luvuissa. Mitä toimintaa tukevia resursseja oman tilasi lähipiiristä löytyy ja minkälaisia investointi- ja kehittämistarpeita ilmenee?

- Rakennukset: onko toimintaan tarvittavat sosiaalitytöt, ruoanlaitto- ja ruokailutilat olemassa? Tarvitsetko yöpymistiloja tai sadeilman sisätiloja toiminnan tueksi?
- Mitä mahdollisuuksia tuo tilan lähiympäristö? (luonnonkauniita paikkoja rauhoittumiselle, luontopolkuja, kalastusmahdollisuuksia jne.) Mitä töitä tai tehtäviä tilalla voi tehdä eri vuoden aikoina? Miten tilan eläimet soveltuvat asiakkaiden kohtaamiseen?
- Mitä asioita kehittämistarpeita nousee esille asiakkaiden ja työntekijöiden turvallisuuden näkökulmasta?

Määrittele seuraavaksi **yrityksen tuotteet ja palvelut**. Mieti, mitä asiakasryhmiä osaa ja haluat palvelulla? Minkälaisia liikenneyhteyksiä asiakkaiden saapuminen tilalle edellyttää? Tämän jälkeen kannattaa selvittää markkinatilannetta. Mikä on oman palvelusi hinta-laatusuhde suhteessa alan kilpaileviin tuotteisiin? Hyvä on paneutua myös asiakkaan rooliin, minkälaista palvelua itse toivoisit saavasi samassa tilanteessa?

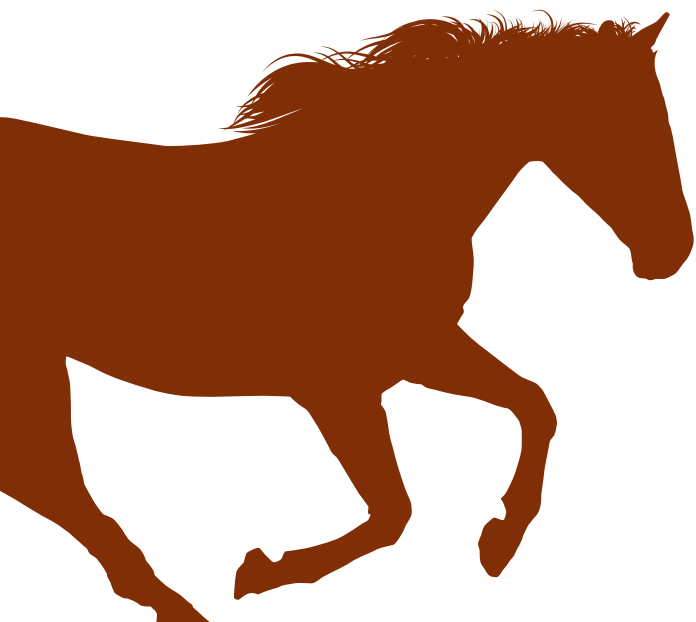
Uuden toiminnan käynnistäminen kannattaa aloittaa sieltä, missä kynns on matalimmalla. Ajan mittaan toimintamalleja voi lähteä laajentamaan siihen suuntaan, mikä palveluiden kysyntä on parasta.

Investointilaskelmaan kirjataan toiminnan aloittamisen vaatimat kulut. Mieti, mitkä ovat aloitusvaiheessa välttämättömiä investointeja, ja mitä parannuksia voit toteuttaa yritystoiminnan asteittain laajentuessa. **Kannattavuuslaskelmassa** selvitetään, mitä muuttuvia ja kiinteitä kuluja yritystoimintaan liittyy, ja kuinka paljon myyntiä pitää saada aikaan, jotta palkat, laskut ja lainojen lyhennykset tulevat ajallaan maksetuksi.

Yrityksen johtaminen. Maatilalla toimivan Green Care -yrityksen johtaminen edellyttää varsin monialaista osaamista. Varsinaisen tekemisen ohella työtehtäviin kuuluu toiminta- ja taloussuunnittelun, markkinoinnin ja verkostoitumisen osa-alueet. Tilalla voi olla palkattuja työntekijöitä, jolloin toimit myös esimiehen tehtävissä. Moni työskentelee yhdessä aviopuolisen ja muiden perheenjäsenten kanssa, jolloin perhe-elämän ja työelämän roolit on osattava sovittaa yhteen.

Moninaisten vaatimusten parissa on erityisen tärkeää huolehtia omasta ja työyhteisön jaksamisesta. Tämä on tärkeää siksikin, että työntekijöiden hyvinvointi heijastuu suoraan asiakkaisiin. Toisen hyvinvointia on vaikea tukea, mikäli omassa jaksamisessa on ongelmia. Hyvinvoinnin ylläpitämiseen tarvitaan työn ja vapaa-ajan välisen tasapainon hakemista. Yrittäjä voi myös järjestää itselleen ja yhteisölleen työnohjausta, minkä puitteissa työhön liittyviä ongelmatilanteita on mahdollista käydä keskustellen läpi.

Yrittäjäosaamista voi hankkia ja päivittää erilaisilla yrittäjäkursseilla. Kurseja on hyvin tarjolla eri tahojen järjestämänä. Maatiloille on yrityksen kehittämisneuvontaa saatavilla myös ns. Neuvo-järjestelmän tukemana.

Green Care -palveluiden hinnoittelu

Kimmo Aalto

Palvelun hinnoittelu on monelle yrittäjälle suuri haaste, mutta myös suuri mahdollisuus suunnata yrityksen toimintaa parempaan tulokseen ja kannattavuuteen. Käytännössä kaikilla toimialoilla yrittäjä kohtaa muiden yrittäjien hintakilpailun, joka huomioidaan oman palvelutuotteen hinnoittelussa.

Hinnoittelualueella tarkoitetaan hinnoittelussa olevan alimman ja ylimmän hinnan välistä aluetta. Alaraja muodostuu tuotteen kustannuksista ja yläraja kysynnän mukaisesta hinnasta. Olemassa oleva hintataso muodostaa usein hintahaarukan, johon palvelutuotannon pitää asettua ollakseen markkinoilla kilpailukykyistä.

Kestävän hinnoittelun polulle

Kuntouttavassa maatilatoiminnassa on monin osin kysymys alkavasta toimialasta, jonka hinnoitteluun liittyy edelleen runsaasti hajontaa. Usein hintatason asettaminen tapahtuu ja painottuu toiminnan aiheuttamien tilannekohtaisten kustannusten mukaisesti. Green Care -toimintaan on tullut ja tulee jatkossakin uusia, alkavia yrittäjiä, jotka lähtevät markkinoille edullisella hinnalla. Alkavalla yrittäjällä saattaa olla monesti olla houkutusta hintojen laskemiseen, jotta sen kautta saadaan muodostettua uusia asiakassuhteita. Referenssejä voi hankkia heti toiminnan alussa alhaisimmilla hinnoilla, kun käynnistää uusia palveluita tai kun tavoittelee hyvää näkyvyyttä yrityksen kohderyhmän silmissä, mutta sille tielle ei kannata jäädä.

Green care -palvelujen erityispiirteitä ja pohdittavaa liittyen hinnoitteluun:

- Markkinoille tulo –hinnoittelu? ”Aloitin vähän alemmalla hinnalla, jotta saan ensimmäisiä asiakkaita”
- Liian alhainen hinta voi myös karkottaa kaupat
- Jatkuva ”alennusmyynti” jää päälle. Hintoja on hankala korottaa, vaikka palvelun tuotantokustannukset nousisivat

Myös moni pidempään toiminut yrittäjä pelkää, että hintojen nostaminen ei tuo (usia) asiakkuuksia tai karkottaa asiakkaat. Siksi hinnat pidetään usein liian alhaalla. Joskus jopa niin alhaalla, että yritys ei toimi kannattavasti.

Sosiaali- ja terveysalan paineet kustannusten karsintaan voi puolestaan ohjata ostajatahoja yksikköhintojen tinkimiseen. Alihinnoittelu on kuitenkin huono ratkaisu sekä yrityksen että ostavan asiakkaan näkökulmasta. Yrityksen pitää muuttuvien kulujen kattamisen ohella pystyä myös uudistumaan ja kehittämään toimintaansa. Alihinnoiteltu toiminta ei palvele asiakastakaan, sillä toiminnan vähittäinen hiipuminen näkyy palveluiden laadussa. Taloudellisen selviytymisen kanssa sinnittelevä yrittäjä mittaa ulos myös omaa hyvinvointia, mikä heijastuu edelleen asiakkaan saamiin kokemuksiin. Kuntouttavien palveluiden kehittämisen ja laadun näkökulmasta on tärkeää myös se, että ostajataho sitoutuu riittävän pitkiin ostosopimuksiin, minkä myötä palveluiden tuottaja pystyy riittäväällä tavalla panostamaan toimintamuotojen kehittämiseen.

(Jo pidempään toimineiden) Green Care -yrittäjien kannattaa toimia pidemmällä aikavälillä strategisten hinnoittelupäätösten mukaisesti, eikä välttämättä olla hintakilpailussa uusien, markkinoille tulevien yritysten kanssa. Jos yritys on ollut toiminnassa esimerkiksi vuoden, on syytä miettiä kannattaako ns. halpakeikoille mennä mukaan. Tärkeää on hinnoittelupäätösten yhteydessä pyrkiä erottautua paremmin, löytää yritykselle oma (usein kapeakin) markkina sekä panostaa markkinointiin ja viestin suunnitteluun.

Yksi tärkeimmistä hinnoittelun perusteista on se mielikuva, mikä hinnasta syntyy. Samoin huomioitavaa on se, että hinnoittelun yhteydessä yritys pystyy perustelevaan vakuuttavasti asiakkaalle palvelujensa tarpeellisuuden ja hyödyt. Green Care -yrittäjän ja maatilayrittäjän tulee arvostaa omaa osaamistaan, jolloin yrittäjän ja yrityksen työntekijöiden ammatillinen itsetunto tulee olla kohdallaan. Yhteisissä palvelupaketeissa tulee olla osaamista usein esimerkiksi maatalouden ja esimerkiksi puutarhan hoidon puolelta sekä sosiaali- ja terveysalan osaamista joko itseltä tai yhteistyöverkostosta hankkimalla. Ammatillisena yrittäjän tulee hinnoittelun yhteydessä löytää, nähdä ja viestiä ne arvot, mitkä heidän palveluillaan ja panoksellaan sekä maatilalla toimintaympäristönä asiakkaille on.

Resurssit ja hinnoittelu

– miten paljon työtä pystyt tekemään?

Green Care -palvelun tuottamisen lisäksi yrittäjän pitää hoitaa myös yrityksensä muita toimintoja. On syytä arvioida, miten monta tuntia päivässä pystyy yrittäjäresurssilla realistisesti tekemään laskutettavaa työtä Green Care -palveluihin. Venyttäminen jaksamisen ääri-ajoille ei ole kannatettavaa millään muodoilla. Yrittäjän kannattaa laskea pois laskutettavasta ajasta hallinnoimiseen, markkinointiin, myyntiin, verkostoitumiseen ja kouluttautumiseen käyttämänsä aika päivästä sekä maatilalla muut työt.

Pohdittavaa hinnoitteluun liittyen:

- Miten kauan yrityksellä menee yhden palvelupaketin tuottamiseen ja toteuttamiseen? Kuinka monta/kuinka monelle asiakkaalle yritys pystyy palvelupaketteja kuukaudessa tuottamaan?
- Jos muuhun työhön menee esimerkiksi 60 % yrittäjän ajasta, niin tämä aika pitää ottaa huomioon laskelmissa.
- Jos yritys pystyy tekemään Green Care -palvelun tuottamiseen esimerkiksi 5 tuntia laskutettavaa työtä päivässä tietynä ajanjaksona, niin tuntihintaa ei kannata laskea kahdeksan tunnin työpäivän mukaan
- Minkä verran yrittäjä haluaa/tarvitsee toimeentulonsa kannalta palkkaa/korvausta tehdystä työstä? Haitarina ”Unelmapalkka-sinnittelypalkka”?
- Mitä muita tulonlähteitä yrityksellä on kuin Green Care -toiminta ja kuinka paljon ne tuottavat/kokonaistulo? Kuinka tulonlähteet painottuvat eri vuodenaikoihin?
- Hinnoittelua ei kannata jättää arvailujen tai sattuman varaan, vaan hinnoitteluun tulee tehdä laskelmia.
- Miten paljon yrittäjä tarvitsee ja haluaa lomaa vuoden aikana, omaa vapaa-aikaa kuukauden/viikon aikana? Hinnoittelulaskentaa ei tulisi tehdä lähtökohtaisesti ajatuksella ”töitä pitää tehdä 14 tuntia vuorokaudessa” tai ”ei ole varaa pitää lomaa” tai ”yrittäjä ei voisi kuvitella maksavani tonnia enempiä palkkaa itselleen”, vaan kannattaa laskea ”ihannetilanne”

Hinnoittelu ja kannattavuus kulkevat käsi kädessä. Yrityksen toiminta on kannattavaa, kun toiminnasta syntyvät tuotot ovat suuremmat kuin kustannukset tietyllä aikavälillä. Yritykset voivat parantaa kannattavuuttaan lisäämällä palveluista ja tuotteista saatavia tuottoja tai alentamalla niistä aiheutuvia kustannuksia. Hinnoittelussa tuotteen tai palvelun hinta on määritelty yrityksen strategian mukaisesti siten, että hinta tyydyttää asiakasta ja toiminta on palvelun tuottajalle kannattavaa.

Et ole itsekäs, jos haluat työstäsi kohtuullisen korvauksen. Sellaisen, millä pystyt elämään onnellisena ja terveenä, kasvattamaan hyvinvoivat lapset ja rakentamaan yhteiskunnasta parempaa paikkaa meille kaikille! Yrittäjänä parannat maailmaa monella tavalla. Ole rohkea, hinnoittele rohkeasti ja elä onnellisena!

Markkinointi ja yhteistyöverkoston luominen

Markkinointia tarvitaan, jotta asiakkaat löytävät palvelutarjonnan pariin. Varsinkin alkava yritys, jolla ei ole vakiintuneita asiakas-suhteita, joutuu panostamaan markkinointiin merkittävän osan työajasta. Markkinointiin ja viestintään joudutaan tässä vaiheessa panostamaan paljon, mutta onnistuessaan panostukset maksavat itsensä takaisin.

Markkinoinnin perustyövälineenä ovat yrityksen nettisivut, joilta asiasta kiinnostunut ostaja löytää nopeasti keskeiset perustiedot, ja saa yleiskuvan yritystoiminnan puitteista.

Markkinoinnissa kannattaa kuitenkin käyttää mahdollisimman monipuolisia viestintäkanavia. Asiakas ei välttämättä kiinnostu palvelun ostamisesta vielä ensimmäisellä kerralla, vaan tarvitsee useita muistutuksia yrityksen olemassaolosta. Muita mahdollisia markkinointiväyliä ovat esitteet, mainonta, tapahtumien järjestäminen sekä mediassa julkaistut haastattelut ja kirjoitukset. Tärkeänä kohderyhmänä kannattaa pitää mielessä myös asiakkaiden lähiomaiset, jotka hakevat omaiselleen parhaita mahdollista palvelumuotoa. Lähiomaisten tavoittaminen voi tapahtua esimerkiksi terveysseminien ja palvelutalojen ilmoitustaulujen tai paikallisesti toimivien sote-järjestöjen kautta.

Vaikuttavinta ovat yleensä omakohtaiset kokemukset tai tunnetun ja luotetun henkilön välittämät käyttökokemukset palveluista. Aikaa myöten palveluiden ostajille kertyy myös omakohtaisia kokemuksia yrityksen palveluiden käytöstä. Silloin ostaja tuntee palveluiden sisällön, ja pystyy arvioimaan, minkälaiset asiakkaat hyötyvät näistä palveluista eniten.

Markkinoinnin lyhyt oppimäärä

- Panosta keskusteluun ostajan/asiakkaan tarpeista
- Kerro osaamisestasi ja siitä, mitä voit tarjota.
- Selkeä tuote/palveluehdotus, jolla asiakkaan ”ongelma” ratkaistaan, helpottaa tutustumista uuteen palveluun. Valmiiksi muotoillun tuotepaketin pohjalta on helpompaa lähteä hakemaan myös asiakaskohtaisesti räätälöityjä ratkaisuja.
- Yhteistyökumppaneita ja potentiaalisia ostajia tavattaessa on hyvä olla mukana jotain ”kättä pidempää”, esimerkiksi esitettä tai käyntikortteja, joista löytyy yrityksen perustiedot

Laatumerkit. Green Care Finland ry hallinnoi Green Care-toimijoille myönnettäviä laatumerkkejä. Laatumerkin hakeminen edellyttää laatukäsikirjan täyttämistä, missä kuvataan yrityksen keskeiset palvelun tuotannon prosessit sekä kerrotaan, miten luonnon hyvinvointivaikutukset on tuotu palveluprosesseihin mukaan. Laatumerkkejä on kaksi. LuontoHoivan –merkki on suunnattu sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajille, ja LuontoVoiman –merkki matkailu- ja virkistyspalveluiden toimijoille. Lisätietoja laatumerkeistä löytyy osoitteessa www.gcfinland.fi. Vastaavia laatumerkkejä on myös Suomen Ratsastajainliitolla ja ProAgria Keskusten liitolla (Maakuntien Parhaat).

Green Care Finland ry:n laatumerkit
www.gcfinland.fi/laatu/

Tarinoiden luominen

Yhteiskunnassa, joka tulvii tietoa ja uutisia monien medioiden kautta, on välillä haastavaa saada omaa ääntä kuuluville. ”Tarinalistaminen” tuo palveluihin mukaan merkityksiä ja elämyksellisyyttä. Tarinan pitää kuitenkin olla uskottava osa yrityksen todellista tekemistä. Vertauskuvallisen tarinan lähtökohtana ovat silloin aidot asiat, jotka todellisuudessa ohjaavat yrityksen toimintaa. Tämän ohella tarinoihin voi sekoittaa mausteeksi myös hieman mielikuvitusta kiehtovaa fiktiota. Olennaista on, että asiakas pääsee omakohteisesti kokemaan ja oivaltamaan tarinaa. Mukana on silloin kaikki aistit: kuvat, värit, äänet, maut, tuoksut ja kosketukset.

Alkumaa

www.alkumaa.fi on eteläisessä Suomessa toimiva maatila, joka tuottaa erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille ammatillisesti ohjattua ryhmätoimintaa. Sen toiminnalle tärkeä ydinteemat on ilmaistu seuraavan kertomuksen muodossa.

Aivan aluksi tahdon kertoa sinulle miten Alkumaa syntyi. Alussa olin vain minä, yksinäinen metsä. En tiennyt kuka olin, mistä minussa oli kyse. En tiennyt vahvuuksiani, en tiennyt heikkouksiani, en särmiäni. En tuntenut omia rajojani, en tiennyt, mihin asti juureni yltävät. Tiesin vain, että minussa oli monenlaisia olentoja, ja minussa elivät mitä kauneimmat kasvit ja eliöt.

Mutta sitten kaikki muuttui, sillä kohtasin vuodenajat. Ensin huomasin syksyn pimeyden, myrskyt ja myllerrykset, ymmärsin voimani, ymmärsin, mistä ammannan tuulen. Miten puhdistun kaikesta turhasta.

Seuraavaksi sain kokea kauniin valkoisen talven. Se antoi minulle hiljaisuuden ja sain levätä. Olin valkoinen ja kaunis, minussa on rauhaa ja viileää tyyneyttä.

Sitten koitti kevät. Lumeni sulivat pois, minussa virtasivat tuhannet iloiset keväiset purot. Vihreys valtasi minut ja uudet kukinnot syntyivät suuressa kiertokulussa.

Ja lopulta huomasin sen. Minuun oli tullut kesä. Muutuin vihreän sävystä toiseen, sinisestä kultaiseen. Puideni oksien lomista siivilöityi lämmin valo kankailleni.

Minä olen Alkumaa. Opin, että kaikki muutokset ovat tervetulleita. Opin sen, miten puitteni juuret ovat syvällä maassa, ja ne kulkevat läpi koko metsän kannattaen tämän metsäni elämää vahvasti ja varmasti, vuodenajasta toiseen, vuodesta toiseen. Huomasin, että jokaisella on oma paikkansa metsän moninaisuudessa.

Julkisten hankintojen kilpailuttaminen

Kuntien, kuntayhtymien ja valtion tekemät hankinnat oman organisaation ulkopuolelta ovat ns. julkisia hankintoja, joita säädellään lainsäädännöllä. Hankintamuotoina voivat olla avoin ja rajoitettu menettely, kilpailullinen neuvottelumenettely sekä suorahankinta. Avoimessa menettelyssä hankintayksikkö julkaisee hankintailmoituksen ja asettaa samalla kaikkien saataville tarjouspyynnön, joiden perusteella halukkaat toimittajat voivat tehdä tarjouksen. Rajoitetussa menettelyssä ainoastaan hankintayksikön valitsemat ehdokkaat voivat tehdä tarjouksen. Kilpailullisen neuvottelumenettelyn myötä hankintayksikkö käy neuvotteluja ehdokkaiden kanssa määrittäessä keinoja, joilla sen tarpeet voidaan parhaiten täyttää. Julkinen hankintamenettely saattaa olla pienelle palveluntuottajalle verrattain raskasta. Hankintojen kilpailuttaminen pienissä erissä voi helpottaa osaltaan paikallisten pk-yritysten mahdollisuuksia kilpailutukseen osallistumiseen. Suorahankintojen tekeminen on mahdollista, mikäli kyseessä on pienimuotoinen kokeilu tai hankinnan arvo on vähäinen. Sosiaali- ja terveystaloudissa raja-arvona on 400 000 euroa (Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista). Perhehoito perustuu puolestaan toimeksiantosopimuksiin, jolloin kilpailutusta ei tarvita. Yksittäinen perhehoito on palvelun tuottajana etukäteen määriteltävään hintaan.

Kirjalliseen tarjoukseen tarvitaan ainakin seuraavat tiedot:

- palvelun tarjoajan ja sen vastaanottajan yhteystiedot
- palvelumuodon määrittely (esimerkiksi päivätoiminta maatilalla) ja sen sisältö (esim. ohjaus, kuljetus, ruokailut, kahvit, suojavaatetus)
- ryhmäkoko (henkilöä/ryhmä/päivä) ja toiminnan kesto tunteina ja taajuus (esimerkiksi 6h/päivä, 1 päivä/viikko)
- mahdollinen kannustinraha ja sen maksamisen käytännöt
- palvelun hinta (esim. euroa/osallistuja/toimintapäivä) ja mahdollinen arvonlisävero. Poikkeustilanteiden määrittely esimerkiksi asiakkaan jäädessä sairautensa takia pois päivätoiminnasta
- tarjouksen voimassaoloaika
- laskutuskäytännöt

Tarjouksen liitteenä voi olla esimerkiksi tarkennettu kuvaus palvelusta, yrityksen omavalvonta- ja turvallisuussuunnitelma sekä muuta esittelymateriaalia yrityksen toiminnasta ja osaamisesta.

Maatilatoiminnan esittelymateriaaleja

Maatilan päivätoimintakokeilu Kosolan tilalla Härmässä. (YouTube-video). Green Care tunnetuksi Etelä-Pohjanmaalla –hanke.
youtu.be/p_tOJsA4v88

Etelä-Suomen maa- ja kotitalousnaiset 2015. 10 syytä valita Green Care-palveluja.
etela-suomi.proagria.fi/sites/default/files/attachment/10_syyta_valita_green_care_palveluja_netttis.pdf.

Juhon päivä Hoivafarmilla (YouTube – video)
www.youtube.com/watch?v=WCxedBx8AE8. Xamk - Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Hoivafarmilla tavataan! (YouTube –video)
youtu.be/z3CgsTrolow. Xamk - Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Yritystoiminnan suunnittelu ja työnantajana toimiminen

Yrittäjän ABC. Suomen Yrittäjät ry. Sivulla kerrotaan yrityksen perustamisesta sekä lainsäädännön vaatimuksista työnantajana toimimiseen.
www.yrittajat.fi/yrittajan-abc-316123

Yrittäjäksi kouluttautuminen. TE-palvelut.
www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonantajalle/yrittajalle/aloittavan_yrittajan_palvelut/yrittajaksi_kouluttautuminen/index.html

Yrityksen perustaminen. Uusyrittäjyyskeskus.
www.uusyrittajyyskeskus.fi/yrityksen-perustaminen/

Perehdyttäminen ja työnopastus. Työterveyslaitos.
ttk.fi/koulutus_ja_kehittaminen/julkaisut/digijulkaisut/perehdyttaminen_ja_tyonopastus_-_ennakoivaa_tyosuojelua

Mattila, T., Sinisalo, A., Lähti, M. 2010. Työntekijöiden perehdyttäminen ja työnopastus puutarha- ja maataloustuotannossa. Työtehoseura. TTS tutkimus.

Louhelainen, S. 2010. Hevosyrityksen liiketoiminta ja johtaminen. Hämeen ammattikorkeakoulu.
www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/90757/Hevosyrityksen_liiketoiminta_ja_johtaminen_2010.pdf?sequence=1

Pylkkänen P., Skyttä T. 2016. Tienviittoa hoivamaatilatoimintaan. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Vapaamuotoisia julkaisuja 87. URN:ISBN:978-951-588-584-5

Luke, THL ja GCF ry 2018. Suomalainen Green Care – LuontoHoivan ja LuontoVoiman laatutyökirja. Luonnonvarakeskus,

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja Green Care Finland ry.
www.gcfinland.fi/tiedostopankki/503/green-care-tyokirja-2018.pdf

Kalliomäki, Anne. 2014. Tarinallistaminen. Alma Talent

Hassink, J. 2017. Understanding Care Farming as a Swiftly Developing Sector in the Netherlands.

www.greencarenetvaerk.dk/wp-content/uploads/2017/11/phDthesisHassinktotalandereopmaakdefdef3.pdf

Kansainvälinen toiminta

Iso-Britanniassa

Care Farming UK. Kuntouttavan maatilatoiminnan tekijöiden yhdistys.
www.carefarminguk.org/

Federation of City Farms and Community Gardens. Järjestö kehittää kaupunkialueille sijaitsevien mautilojen yhteisöllistä toimintaa.
www.farmgarden.org.uk

Thrive. Puutarha-avusteista toimintaa kehittävä järjestö.
www.thrive.org.uk/

Farms For Schools. Mautilojen käyttö koulujen opetusympäristöinä.
www.farmsforschools.org.uk/

Council for learning outside the classroom. Ulkona oppimisen menetelmät ja yhteistyötiedot.
www.lotc.org.uk/

Norjassa

Inn på tunet. Norjan toimintamalli mautilojen Green Care -toimintaan.
www.innpatunet.no

Alankomaissa

Federatie Landbouw en Zorg. Kuntouttavan maatilatoiminnan yhdistys Alankomaissa.
www.landbouwzorg.nl/

Yhdysvalloissa

Green Chimneys Farm. Eläinavusteisen toiminnan edelläkävijä, joka on tuottanut lapsille ja nuorille kuntoutusta, koulutusta ja asumispalveluita vuodesta 1947 lähtien.
www.greenchimneys.org/

Ruotsissa

Gröna Arena. Hushållningssällskap -järjestön ylläpitämä sivusto Grön omsorg -palveluiden ostajille ja tarjoajille.
hushallningssallskapet.se/tjanster-produkter/foretagsutveckling/landsbygdsutveckling/gron-arena/

Eurooppalaisia yhteistyöverkostoja

Farming for Health, Community of Practice. Mautilojen Green care-toiminnasta kiinnostuneiden toimijoiden verkosto.
farmingforhealth.wordpress.com/

Luontolähtöistä toimintaa Pohjanmaalla

Martta Ylilauri ja Pia Smeds

Luonnostaan nouseva Pohjanmaa – Livskraft från den Österbottniska naturen (AURA) hanke toimi Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan alueella (2016-2019). Oheiset palvelumallit esittelevät alueen vahvaa osaamista lähiluontoon liittyvien hyvinvointivaikutusten käyttönotossa.

Vanhan Vaasan sairaala - mielenterveyspotilaiden kuntoutus

Vanhan Vaasan sairaalassa hoidetaan oikeuspsykiatrisia ja vaikeahoitaisia psykiatrisia aikuispotilaita. Luonto- ja eläinavusteista toimintaa on sairaalassa toteutettu pitkään, mutta viimeisen parin vuoden aikana on kyseisiä toimintoja lähdetty tavoitteellisesti kehittämään.

Toiminnassa hyödynnetään henkilökunnan osaamista sekä olemassa olevaa toimintaympäristöä ja käyttöön on saatu otettua monia toiminnallisuutta ja osallisuutta vahvistavia Green Care -menetelmiä.

Eläinavusteinen työskentely on keskittynyt koira-avusteisen toimintaterapiaan ja hevostoimintaan. Eläinavusteisuuden on koettu auttavan, kun potilailla on haasteita motivoitua ja sitoutua kuntouttavaan toimintaan. Eläinavusteisia menetelmiä käytetään monipuolisen taitoharjoittelun ja vuorovaikutteisuuden tukena niin yksilöllisenä kuntoutuksena kuin ryhmätoimintana.

Vuonna 2017 sairaala-alueelle rakennettiin hehtaarin kokoinen lammasaitaus ja siellä on laiduntanut jo kahtena kesänä lampaita. Lampaat ovat sopeutuneet alueelle hyvin ja muuttuneet ajan kuluessa entisistä sosiaalisimmiksi. Tämä on lisännyt myös potilaiden ja henkilökunnan kiinnostusta eläimiä ja niiden hoitamista kohtaan. Lampaiden ruokintaan liittyvä vuorovaikutus (kädestä syöttäminen, lampaiden silittely) on ollut monille potilaille merkityksellistä ja he ovatkin sitoutuneet hyvin eläinten hoitamiseen.

Sairaalalla on laajat ulkoalueet, joista on huolehdittu tähän päivään saakka yhdessä potilaiden kanssa osana kuntouttavaa

Kuva: Marko Kauppi.

työtoimintaa. Viime vuosina on myös muuta puutarhatoimintaa ja viheralueiden hoitamiseen liittyvää toimintaa kehitetty edelleen henkilökunnan aktiivisuuden ansiosta. Mm. sairaala-alueella sijaitseva kuntorata on kunnostettu ja vanhan puutarhan kunnostustyöt on aloitettu. Alueelle on myös sijoitettu pieni kasvihuone ja suunniteltu hyötykasvien viljelyä kasvilavoilla. Lisäksi uuden kuntoradan yhteydessä on nuotiopaikka ja rakenteilla on laavu, jonka rakentaminen on tarjonnut potilaille mahdollisuuden kokonaan uusien taitojen opetteluun. Puutarhatoiminta keskittyy tällä hetkellä kesäkauteen, mutta toiminnan vieminen talviaikaan osastoille on myös tulevaisuuden suunnitelmissa.

Sairaalassa on pitkään toteutettu retkiä Merenkurkun saaristoon osana kuntouttavaa toimintaa. Retkeilytoiminta on sisältänyt muun muassa ulkoilua, patikointia, veneilyä, kalastusta ja uimista. Retkiä tehdään liikunnanohjaajan, työterapioiden ja osastojen järjestäminä. Blue Care -toimintaa aiotaan tulevaisuudessa edelleen vahvistaa.

Kårkulla Sundom lantgård - maatilatoimintaa kehitysvammaisille

Luonnonkauniissa Sundomin maaseutuympäristössä sijaitsee vuonna 1995 maatilalle perustettu Sundom boende. Se tarjoaa luonnonläheistä palveluasumista aikuisille ja ikääntyneille kehitysvammaisille, jotka tarvitsevat ympärivuorokautista hoivaa. Samassa yhteydessä toimii Sundom lantgård -maatila, joka tarjoaa työtoimintaa kehitysvammaisille.

Tilalla on tarjolla monenlaisia käytännön töitä kuten maatiilan ja sen ympäristön kunnossapitoa, eläinten hoitoa sekä muita vuodenajan mukaan vaihtelevia maatiilan askareita. Kotieläintöissä asiakkaat osallistuvat kanojen, kanien ja lampaiden ruokintaan sekä eläinsuojien puhtaanapitoon.

Eniten työtehtäviä on tarjolla kasvukaudella, jolloin leikataan ruohoa ja hoidetaan puutarhan ohella muuta ympäristöä. Oman tilan, puutarhan ja ympäröivän luonnon antimia hyödynnetään monipuolisesti. Sadonkorjuun aikaan valmistetaan mehua ja hilloa oman puutarhan sadosta. Pihapiiriin on rakenteilla kasvihuone, joka pidentää kasvukautta ja laajentaa puutarhatoiminnan mahdollisuuksia. Vastikään remontoitussa tilavassa keittiössä leivotaan yhdessä lähes päivittäin.

Talvisin toiminta keskittyy lumitöihin, puutöihin tilan omalla verstaalla sekä askarteluun, jossa käytetään itse kerättyjä luonnonmateriaaleja. Metsätöitä ja polttopuidenteko ovat osa ympärivuotista toimintaa, josta yksikkö saa myös jonkin verran tuloja.

Yhteistä työskentelyä rytmittävät kahvi- ja ruokatauot. Vaihtelua arjen rutiineihin tuovat myös virkistyshetket ja retket lähiluonnossa. Tilan läheisiä metsäpolkuja ja nuotiopaikkaa hyödynnetään virkistystoiminnassa. Kesäisin käydään uimassa läheisellä merenrannalla, jonne pääsee kävellen.

Maatilalla työskentelevät asiakkaat näkevät välittömästi oman työnsä tulokset, mikä antaa heille tyydytystä ja onnistumisen kokemuksia. Kasvien kasvattaminen siemenistä sadoksi tai vaikkapa kananmunien haudonta poikasiksi lisää ymmärrystä luonnon kiertokulusta sekä kasvattaa pitkäjänteisyyttä. Kokemukset kanssaihmiten ja luonnon parissa toteuttavat osaltaan palvelutalon ja maatiilan tavoitteita ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyYTEEN.

Kuva: Susanne Häggdahl

Hevostoiminta Laukki ja Stall Långvik - toimivaa yrittäjäjyhteistyötä

Hevostoiminta Laukki on yksityinen sosiaalipalveluyritys, joka tarjoaa sosiaalipedagogista hevostoimintaa lapsille, nuorille ja aikuisille. Yrittäjä ja sosionomi Mira Huhta ottaa vastaan asiakkaita Stall Långvikissa, joka sijaitsee Munsmön kylässä Sulvalla, vain 14 kilometrin etäisyydellä Vaasan keskustasta. Stall Långvikin sijainti maaseutuympäristössä luo viihtyisät puitteet sekä ihmisille että hevosille.

Laukin asiakkaat tulevat sosiaalitoimen, alueen yhdistysten ja nuorisokotien kautta. Heillä saattaa olla haasteita esimerkiksi sosiaalisiin taitoihin, elämänhallintaan tai mielenterveyteen liittyen. Asiakkaina on ollut myös aikuisia kehitysvammaisia ja mielenterveyskuntoutujia.

Yhteistyö Nora Brandtin ja Ville Klemetsin omistaman ratsastustallin kanssa käynnistyi keväällä 2014. Ennestään ratsastuskoululla oli jo fysioterapeuttista ratsastusterapiaa. Kokemukset yhteistyöstä ovat hyviä. Palveluiden on koettu täydentävän toisiaan. Toiminnan arvot jaetaan yhteisesti ja yhteistyön muodot on selkeästi määriteltä. Kaikilla osapuolilla on yhteinen halu kehittää toimintaa ja ammattitaitoa. Uutena ryhmään on tulossa myös psykoterapeuttista ratsastusterapiaa.

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta on koettu hyvänä vaihtoehtona, kun keskustelun rinnalle kaivataan toiminnallisuutta tai tarvitaan motiivointia kuntoutumiseen. Kullekin asiakkaalle tai perheelle laaditaan yksilölliset suunnitelmat ja tavoitteet, usein yhdessä huoltajien ja sosiaalityöntekijän tai ohjaajan kanssa. Tyypillinen on esimerkiksi muutaman kuukauden tai vuoden jakso, johon sisällytetään 10-30 kerran sarjoja asiakkaan tarpeiden mukaan.

Tallin toiminnassa osallistuja saa olla mukana monessa roolissa. Tyypillisesti osallistutaan arkipäivän tehtäviin kuten hevosten hoitoon, ruokintaan ja tallin puhtaana pitämiseen sekä ratsastukseen tai ajamiseen. Tärkeää on vuorovaikutus hevosten kanssa ja niiden viestien tulkinta. Tekemisen yhteydessä puretaan omia tunteita joko keskustellen tai esimerkiksi tunnekorttien avulla. Selkeimmät tulokset näkyvät asiakkaiden itseluottamuksen ja rohkeuden kasvuna, mitä toiminnassa saadut onnistumisen kokemukset vahvistavat. Itsestä saa kokemuksia aktiivisena toimijana. Monelle asiakkaalle hevostoiminta tuo iloa elämään, jossa saattaa muutoin olla painolastina paljon kuormittavia tekijöitä. Fyysisen toiminnan ja ulkoilun myötä saa myös mediapaastoa, mikä sekkin saattaa olla hyväksi asiakkaalle.

Kuva: Pia Bobacka

Serviceboende Marielund - luontoavusteista palveluasumista

Vöyrillä sijaitseva Serviceboende Marielund tarjoaa tehostettua palveluasumista ikäihmisille, jotka tarvitsevat ympärivuorokautista hoitoa. Terapiapuutarha rakennettiin henkilökunnan aloitteesta. Sen suunnittelusta on vastannut lähihoitaja Lena Lindgård, joka perustyönsä ohella opiskeli puutarhuriksi. Puutarhan suunnittelussa painotettiin selkeyttä, ergonomiaa, turvallisuutta, saavutettavuutta ja esteettisyyttä. Alue rakennettiin miltei kokonaan talkoovoimin ja tarvittavat materiaalit hankittiin avustusten turvin.

Pihaa hallitsee vanha koivu, joka tarjoaa varjon lisäksi pesäpaikkoja linnuille. Puun lehtien havina ja linnunlaulu ovat keskeinen osa kesäistä äänimaisemaa. Puutarhassa on esteetön helppokulkuinen polku ja kaareva kävelysilta, joka vahvistaa asukkaiden motoriikkaa

ja lihaskuntoa. Polku johdattelee puutarhan eri osiin. Värikkäitä kukkia ja kasvustoja löytyy pitkin kasvukautta. Mansikat ja muut tutut puutarhamarjat ovat asukkaiden poimittavissa tuoden mukumuistoja lapsuudesta ja nuoruudesta. Yrttien ja kukkien tuoksut houkuttelevat puutarhaan myös perhosia ja muita hyönteisiä.

Puutarhaan on tuotu vanhoja esineitä herättämään ajatuksia ja muistoja. Monilla asukkailla on vahva yhteys saaristoon ja mereen, josta muistuttaa vanha soutuvene lammen vierellä. Puutarhan yhteyteen on rakennettu pieni kanala, jonka kanat ja kananpojat tuovat iloa ja virikkeitä arkeen. Kasvatuslaatikoihin istutettujen kasvien viljelyyn on myös asukkaiden mahdollista osallistua.

Terapiapuutarhalla nähdään olevan monia hyötyjä Marielundin asukkaille. Puutarhassa oleskelu ja liikkuminen parantavat ruokailua ja unen laatua. Puutarha herättää ajatuksia ja muistoja, mikä voi lisätä sosiaalisuutta ja halua keskustella muiden kanssa. Puutarha ja kesäkanat toimivat houkuttimena lähteä ulos silloinkin, kun tuntuisi helpommalta jäädä sisätiloihin. Puutarha auttaa osaltaan pitämään yllä asukkaiden terveyttä ja toimintakykyä.

Kuva: Martta Ylilauri

Kiviniityn koulu - Green Care koulutyön tukena

Kiviniityn koulussa on huomattu, että perinteiset opetuksen ja oppilashuollon ratkaisut eivät riitä kaikkien oppilaiden tarpeisiin. Osa oppilaista ei syystä tai toisesta pysty käymään koulua tavanomaisista tukitoimista huolimatta. Erityisoppilailla on usein tuen tarvetta muussakin kuin oppimisessa, ja osa oppilaista on todellisessa syrjäytymisvaarassa.

Koulun erityisopettajat ovat lähteneet aktiivisesti etsimään luontolähtöisestä toiminnasta ratkaisuja oppilaiden tukemiseen. Kaksi erityisopettajaa suoritti Ilmajoella sosiaalipedagogisen hevostoiminnan opinnot, jonka jälkeen hevostoimintaa on hyödynnetty koulutyön tukena sekä ryhmissä että yksilötoimintana. Koululle kehitettiin myös valinnainen kurssi, johon kuului patikointia, pyöräilyä, merellä retkeilyä sekä kotikaupunkiin tutustumista. Kurssit onnistuivat hyvin ja oppilaat oppivat itsenäistä liikkumista. He tutustuivat lähiliikunta-alueisiin, joita on mahdollista käyttää jatkossakin.

Syksyllä 2017 käynnistettiin Green Care –painotteinen JOPO (Joustava perusopetus) ryhmä. JOPO-toimintaa on ollut vuodesta 2006 lähtien tavoitteena tukea oppilaita, jotka ovat vaarassa jäädä

ilman päättötodistusta ja toisen asteen opiskelupaikkaa. JOPO-ryhmiä on Suomessa jo noin 180.

Kokkolassa joustavaa perusopetusta järjestetään Kiviniityn koulussa. Enintään 10 oppilasta ryhmään ohjataan ensisijaisesti luokkien 8–9 oppilaita. Ryhmä opiskelee yhdessä peruskoulun päättämiseen asti. Opetuksessa noudatetaan perusopetuksen opetussuunnitelmaa, mutta opetusjärjestelyt poikkeavat perinteisestä. Jokaiselle oppilaalle laaditaan oma oppimissuunnitelma.

Punaisena lankana koko toiminnassa on Green Care –painotus. Pitkäaikaisia valinnaisaineita ovat mm. 'työelämä ja yrittäjyys' sekä 'luonto ja retkeily'. Näiden lisäksi on lyhyitä valintoja. Oppilaista vastaa opettajan lisäksi jopo-ohjaaja. Kahden aikuisen läsnäolo on välttämätöntä, jo ihan turvallisuudenkin vuoksi, koska ryhmä retkeilee paljon.

Tämän syksyn aikana on ryhmä retkeillyt jo lähialueen metsissä ja luontopoluilla, käynyt naapurikunnan Koulupuistossa ja ryhmäytynyt Kokkolan Luontokoulun järjestämän seikkailupäivän avulla. Suunnitelmissa syksyille on mm. arkeologiset kaivaukset kahden arkeologin vetämänä, viisi tallityöpajaa LuoNa-hankkeen kautta ja tietysti toiminnalliset koulupäivät läheisellä Isojärven kartanolla, joka on saatu Kokkolan nuorisotoimelta vakituiseen käyttöön kahtena päivänä viikossa.

Lammastila - hyvinvointikokeilu maatilatoiden parissa

Yrittäjä Susanne Wiik on miettimässä Green Care -palveluiden kehittämistä omalla lammastilallaan. Nykyisellään yrittäjä hyödyn­ tää tilaa omassa työssään erityisoppilaiden opetuksessa. Tilalla on käynyt myös päiväkotij- ja koululaisryhmiä sekä sitä on hyödynnetty toimintaterapian ympäristönä. Tila osallistuu myös maahanmuut- tajien integrointiin tarjoamalla kasvimaata Kongosta tulneiden pakolaisten käyttöön. Laajempaa palveluiden markkinointia ei vielä ole tehty.

Yhteistyössä Aura-hankkeen kanssa kokeiltiin aikuisille suunnattua virkistystoimintaa. Kokeiluryhmänä olivat Green Care -toiminnan opiskelijat. Iltapäivän puuhailu maatilatoissa voisi olla esimerkiksi työyhteisöille sopiva teemapaketti, jossa opitaan yhteistoimintaa ja vahvistetaan monipuolisesti omaa hyvinvointia. Maatilalle sijoittuva työhyvinvointitapahtuma sopisi niille, jotka eivät välitä teemapäivien kilpailuista ja leikkimielisistä peleistä.

Iltapäivä lammastilalla tarjosi osallistujille mahdollisuuden tutusta lammastilallisen arkeen sekä lampaiden käyttäytymiseen ja sielunelämään. Pienimuotoiset työtehtävät mahdollistivat yhdessä tekemistä, ongelmanratkaisua, fyysistä toimintaa sekä rentoutumista.

Tapahtuma alkoi tutustumisella yrittäjään, joka kertoi omaa tari- naansa yrittäjänä sekä elämästään lampaiden kanssa. Asiakkaat tutustuivat lampolaan sekä kuulivat, miten lampola muokkautuu lampaiden tarpeisiin vuodenaikojen mukaisesti. Alkulämmitte- lynä pakattiin traktoriin kyytiin päivän työvälineet, minkä jälkeen käveltiin niittyjen halki lampaiden aitaukselle. Vaellus epätasaisen maaston kautta lämmitti lihaksia ja vahvisti läsnäoloa.

Päivän tärkeimpänä opettajana ovat lampaat. Asiakkaat saivat ruokkia lampaita ensin aidan toiselta puolelta, ja tuntiessaan itsensä riittävän rohkeiksi, mennä myös aitaukseen sisään. Päivän tehtävät toteutettiin samassa aitauksessa lampaiden kanssa, joten asiakkaat ja lampaat saivat rauhassa tutustua toisiinsa ja hakea keskinäisen luottamuksen muodostumista.

Lammaslaitumella ruokittiin lampaita sekä korjattiin ja kunnos- tettiin aitoja. Päivän lopuksi oli retkikahvit ja ohjaajan luotsaama palautekeskustelu. Kokemuksena todettiin vierailijaryhmän olleen melko iso; 25 henkilön joukossa oli niitä, joille maatilatojen puuhailu oli uutta ja erilaista, mutta osalle myös ennestään tuttuja. Parhaana antina päivässä koettiin mukava konkreettinen puuhailu ja lampai- den kohtaaminen. Erityisesti retkikahvien juominen heinäladossa oli ollut osallistujille tunnelmallinen kokemus.

Kuva: Pia Smeds.

Luonnostaan nouseva Pohjanmaa
- Livskraft från den Österbottniska naturen (AURA).

Hankkeen toteuttivat Luonnonvarakeskus,
Vaasan yliopiston Levón-instituutti
ja Centria-ammattikorkeakoulu.
Luonnonvarakeskus, Vaasa 2018

Yhteistyössä mukana seuraavat hankkeet:

Nordic Nature Health Hub, Utbildningsmodul inom naturbaserad vård och pedagogik,
LuoNa: Luonnollista tukea elämään - Naturligt stöd för livet

Lisätietoja:

www.facebook.com/gronomsorg/

MAASEUTU.FI